

Časopis Nový Prostor a jeho očekávaná role ve zlepšení kvality života prodejců

Bc. Martin Němeček

Diplomová práce
2018/2019

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Martin Němeček**
Osobní číslo: **H17402**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Časopis Nový prostor a jeho očekávaná role ve zlepšení kvality života prodejců**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek vztahujících se k "pouličním" časopisům, bezdomovectví a kvalitě života lidí bez přístřeší.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvantitativního výzkumu pomocí dotazníku.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

DODGE, Chris. Words on the Street: Homeless People's Newspapers. Chicago: American Libraries, 1999.

HEŘMANOVÁ, Eva. Koncepty, teorie a měření kvality života. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-106-0.

CHRÁSKA, Miroslav, 2016. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5326-3.

MAREK, Jakub, Aleš STRNAD a Lucie HOTOVCOVÁ. Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0090-1.

MPSV. Strategie sociálního začleňování 2014 – 2020. Praha: Česko., 2014. ISBN 978-80-7421-080-8.

PRŮDKOVÁ, Táňa a Přemysl NOVOTNÝ. Bezdomovectví. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-100-0.

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Ilona Kočvarová, Ph.D.
Centrum výzkumu FHS

Datum zadání diplomové práce:

21. listopadu 2018

Termín odevzdání diplomové práce:

18. dubna 2019

Ve Zlíně dne 21. listopadu 2018

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užit své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně ...13.2.2019...

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) Vysoká škola nevydávalečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Dizertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce sdevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, optiky nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užíje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k výrazní potřebě díla vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Opírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ústanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídá k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá problematikou prodejců časopisu Nový Prostor a jejich sebehodnocením kvality života. Cílem práce je zmapování současné spokojenosti prodejců s kvalitou života a následné zmapování očekávání možných změn v různých životních oblastech, které u nich mohou nastat díky zapojení do sociálního rehabilitačního modulu street paper. Teoretická část je zaměřena na vymezení sociální skupiny bezdomovců a lidí, ohrožených ztrátou přístřeší, kteří tvoří největší podíl mezi prodejci tohoto časopisu. Dále se práce věnuje street paperovým tiskovinám a organizaci Nový Prostor, která vydává a pomocí svých prodejců distribuuje v českých městech stejnojmenný časopis. Teoretická část je zakončena kapitolou o kvalitě života v kontextu dané sociální skupiny. V praktické části je proveden rozbor subjektivního hodnocení kvality života prodejců časopisu, následuje analýza očekávání možných změn v kvalitě života ovlivněná distribucí samotného časopisu. Na základě výsledků kvantitativního výzkumu provedeného dotazníkovým šetřením jsou prezentovány statistiky vyplývající z výsledků výzkumu.

Klíčová slova: kvalita života, SQUALA, pouliční časopis, prodejci, bezdomovci, očekávání

ABSTRACT

The Master Thesis deals with the field of the vendors of the street paper Nový Prostor and their self-evaluation of life quality. The aim of Thesis is mapping of vendors' current satisfaction with life quality and discovering of possible expectation from transformations in various life fields which can come thanks to their connection to social rehabilitation module named „street paper“. Theoretical part is focused on specification of the social group of homeless and people, endangered by loss of refuges. These persons comprise the most part of vendors of this magazine. The Thesis deals with street papers and Nový Prostor organization, which publishes magazine of the same name by the vendors in the Czech towns. The Theoretical part ends by the chapter about life quality in the context with given social group. In the Practical part is present analysis of subjective evaluation of life quality of vendors, follows of analysis of their expectations of possible changes by influence of the distribution of magazine. On the quantitative basis of research results made via questionnaire survey are presented statistics of the research.

Keywords: life quality, SQUALA, street paper, vendors, homeless, expectation

Na tomto místě bych rád chtěl poděkovat:

- Mgr. Iloně Kočvarové, Ph.D. za pomoc při zpracování výsledků výzkumu v počítačovém programu SPSS a také za pečlivé vedení mé diplomové práce,
- Paní Dagmar Kocmánkové a organizaci Nový Prostor, za umožnění výzkumu v prostorách denního centra v Praze a Brně,
- Mé sestře Janě za spolupráci při sběru dat od prodejců časopisu Nový Prostor v Praze a v Brně.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 OSOBY BEZ DOMOVA JAKO PRODEJCI ČASOPISŮ	13
1.1 SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ.....	13
1.1.1 Chudoba v kontextu sociálního vyloučení	16
1.2 BEZDOMOVECTVÍ.....	18
1.3 TYPOLOGIE BEZDOMOVECTVÍ	20
1.4 PŘÍČINY BEZDOMOVECTVÍ	22
1.5 SOCIÁLNÍ PRÁCE SMĚREM K BEZDOMOVČŮM A LIDEM BEZ DOMOVA	25
2 STREET PAPERY JAKO MOŽNOST SOCIÁLNÍ REHABILITACE.....	29
2.1 HISTORIE A VÝVOJ STREETPAPERŮ	29
2.2 STREETPAPERY V ZAHRANIČÍ.....	31
2.3 STREETPAPERY V ČESKU	33
2.4 NOVÝ PROSTOR - FORMA SOCIÁLNÍHO PODNIKÁNÍ.....	34
2.5 NOVÝ PROSTOR - ZPROSTŘEDKOVATEL SOCIÁLNÍ REHABILITACE.....	35
2.6 PRODEJCI ČASOPISU - KLIENTI SOCIÁLNÍ SLUŽBY STREET PAPER	37
2.7 SOUČASNOST STREET PAPERU NOVÝ PROSTOR.....	39
3 OSOBY BEZ DOMOVA V KONTEXTU KVALITY ŽIVOTA.....	41
3.1 KVALITA ŽIVOTA JAKO FENOMÉN.....	41
3.2 HISTORICKÝ EXKURZ.....	45
3.3 MEZIOBOROVÉ POJETÍ KVALITY ŽIVOTA	46
3.4 KVALITA ŽIVOTA U OSOB BEZ DOMOVA A V SOCIÁLNÍ NOUZI	47
3.5 NÁSTROJE MĚŘENÍ KVALITY ŽIVOTA	49
II PRAKTICKÁ ČÁST	53
4 PROJEKT VÝZKUMU	54
4.1 VÝZKUMNÝ CÍL.....	54
4.2 TECHNIKA SBĚRU DAT	55
4.2.1 Deskripce instrumentu SQUALA.....	56
4.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR A JEHO CHARAKTERISTIKA	57
4.4 ČASOVÝ HARMONOGRAM VÝZKUMU.....	59
5 ANALÝZA A VYHODNOCENÍ DAT	60
5.1 VYHODNOCENÍ DEMOGRAFICKÉ ČÁSTI DOTAZNÍKU.....	60
5.2 VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKU V ČÁSTI SQUALA	61
5.3 VYHODNOCENÍ BLOKU OČEKÁVÁNÍ.....	69
5.4 VYHODNOCENÍ BLOKU ZADLUŽENÍ	76
5.5 SOUHRN VÝSLEDKŮ.....	80
5.6 LIMITY PRÁCE	82
5.7 DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	82
ZÁVĚR.....	84
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	86

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	91
SEZNAM OBRÁZKŮ.....	92
SEZNAM TABULEK	93
SEZNAM GRAFŮ.....	94
SEZNAM PŘÍLOH.....	95

ÚVOD

Problematika bezdomovectví se dotýká každé země na světě. V globálním měřítku jde o velký problém ohrožující stabilitu jednotlivých států. Bezdomovectví u některých skupin obyvatel na planetě sice může být výsledkem kulturního příslušenství k určité skupině, zde se však nejedná o důsledek sociálního selhání. Takové kulturní skupiny uvádí například Marek, Strnad a Hotovcová (2012, s. 12) - jedná se o původní indiánské obyvatelstvo nebo australské Aborigince.

Nepředpokládáme ale, že by si někdo v západním civilizačním okruhu vytýčil jako svůj životní cíl stát se osobou bez přístřeší či bezdomovcem. Taková situace vyplyne sama z podmínek a možností okolního světa, naší psychické, sociální nebo zdravotní vybavenosti, z našeho přístupu ke společnosti a k životu, či z jiných kritérií. Skupina osob bez domova bývá mnohdy úzce svázána se zvládáním obtížných sociálních komplikací, uvedme například zvládání chudoby.

Bezdomovci chápeme velmi různorodou skupinu obyvatel, kde můžeme najít protipóly - osoby s mentální retardací či osoby nadměrně užívající alkohol, na opačném pólu spektra inteligentní osoby se vzděláním, které jsou absolutními abstinenty. Jedna věc je přesto může spojovat - jejich budoucnost je nejistá, včetně nejčernějšího scénáře - ztráty domova a přístřeší.

Takovým osobám se snaží pomáhat různé společnosti či neziskové organizace formou sociální práce. Jednou z organizací, která takovou formou působí na lidi se statutem bezdomovce nebo osoby sociálně vyloučené, je nezisková společnost Nový Prostor. Organizace se snaží pomocí sociální rehabilitace působit pozitivně na cílovou skupinu osob, což jsou lidé bez domova nebo osoby ohrožené tímto fenoménem - ujímají se role prodejců stejnojmenného pouličního časopisu. Dochází tak u nich k obnovení či osvojení pracovních dovedností, a to do takové míry, aby byli schopni se uplatnit na běžném trhu práce.

Téma sociální rehabilitace u osob prodávajících časopis Nový Prostor, a jejich subjektivního pohledu na kvalitu života, je bezesporu zajímavá oblast. Navíc se jedná o okruh, kterému se výzkumy nepříliš věnují. Důvodem výběru tohoto tématu je rovněž okolnost, že autor úzce spolupracuje s redakcí časopisu Nový Prostor.

Cílem práce je ověřit subjektivní náhled na životní situaci osob-prodejců, kteří usilují o zkvalitnění života svým přičiněním, prostřednictvím sociální služby *street paper*.

První kapitola teoretické části se věnuje bezdomovectví, jeho definici či rozdělení osob bez domova. Rovněž je vysvětlen pojem sociálního vyloučení a zmíněny jsou i formy sociální práce. O tématice bezdomovectví píší Meert nebo Edgar, z českých autorů jmenujme alespoň Kellera, Bartáka či Hradeckého.

Druhá část teoretického bloku je zaměřena na street papery. V úvodu je vysvětlena historie pouličních časopisů, krátce je zmapována situace se street papery ve světě a závěr kapitoly popisuje organizaci Nový Prostor, která vydává v Česku v současnosti jediný stejnojmenný pouliční časopis, který je nabízen v ulicích českých měst. O tématice street paperů se odborná literatura příliš nezmiňuje, zabývá se jí Dodge, z českých autorů třeba Skaribiku nebo Štěpánek, kteří uveřejnili několik statí z oblasti street paperů.

Třetí teoretická kapitola je zacílena na fenomén kvality života. Nejprve nastíníme historický exkurz, následně probereme současný pohled a různé úhly na kvalitu života, s důrazem na skupiny sociálně vyloučených a lidí bez domova. Tématiku kvality života v odborné literatuře řeší kupříkladu Vaňurová, Mareš, Keys nebo Dragomirecká.

Empirická část diplomové práce se zabývá samotným kvantitativním výzkumem, který byl realizován formou dotazníkového šetření. Základním stavebním kamenem výzkumného instrumentu je standardizovaný dotazník SQUALA k problematice kvality života v české verzi od Dragomirecké (et al., 2006). Navíc je náš dotazník rozšířen o vybrané demografické údaje, o blok otázek k problematice zadlužení a baterii otázek k očekávání v kvalitě života prodejců. Na základě zjištění, vyplývající z výsledků výzkumu, budou interpretovány zjištěné výsledky.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 OSOBY BEZ DOMOVA JAKO PRODEJCI ČASOPISŮ

V lidské společnosti se neustále v dané populaci vyskytují u některých jedinců odlišnosti – odchylky od sociální normy. Mnohé z nich mohou více či méně ovlivňovat procesy ve společnosti.

„Sociální normu můžeme vymezit jako kolektivní očekávání a hodnocení určitých typů chování v dané sociální jednotce. Z definice je patrný význam sociálních norem ve společnosti – formují naše chování tím, co se od nás očekává a také tím, jak okolí na naše chování reaguje. Každé společenství je pak založeno na určitém normativním řádu. Normativní řád je souborem formálních předpisů a neformálních očekávání, jak se v dané společenské jednotce chovat, tedy sociálních norem.“ (Knotová, 2014, s. 46 - 48)

V případě odklonění od sociálních norem pak hovoříme o deviaci. Deviací je jakákoliv odchylka od normální struktury nebo funkce. Je obecnou vlastností – vyskytuje se u všech jevů, které dosahují variability. Tedy - máme-li variabilní systém - jakým lidská společnost bezpochyby je, nalezneme v něm odchylky. Tyto odchylky mohou být jak negativní, tak i pozitivní. (Knotová, 2014, s. 53)

Definici sociální deviace v určitém podání vyhovuje i výrazný negativní jev, kterým je bezdomovectví. Jak uvádí Průdková s Novotným (2008, s. 12), bezdomovectví lze považovat za sociální deviaci proto, neboť je podstatnou odchylkou od normy, kdy za „normu“ je v tomto případě bráno bydlení, každodenní hygiena, apod. To potvrzuje i Barták (2004, s. 31), který doplňuje, že bezdomovectví jako forma sociální deviace vzniká působením řady determinujících faktorů a je nutné brát šíři těchto faktorů do úvahy pro jeho řešení.

Jelikož prodejce pouličního časopisu Nový Prostor tvoří osoby bez domova nebo lidé v jiné sociální tísní (Kopřivová, 2006, s. 31), bude první kapitola věnována fenoménu bezdomovectví. Tento jev stál u samotné myšlenky zrodu pouličních časopisů. S deskripcí pojmu bezdomovectví je vhodné v krátkosti osvětlit také pojem sociální vyloučení, byť toto není zaměřením diplomové práce. Sociální vyloučení v různé podobě se bezesporu vyskytuje u některých prodejců časopisu Nový Prostor.

1.1 Sociální vyloučení

Definicí sociálního vyloučení (nebo také exkluze) existuje nepřeborné množství. Uvedme alespoň dvě. Sociální vyloučení obvykle označuje komplexně podmíněnou nedostatečnou účast jednotlivce, skupiny nebo místního společenství na životě celé společnosti, resp. ne-

dostatečný přístup ke společenským institucím zajišťujícím vzdělání, zdraví, ochranu a základní blahobyt. Sociální vyloučení může mít různou úroveň a měnit se v čase. Fakticky znamená život v chudobě, bez účasti na trhu práce, bez přiměřeného bydlení, bez dostatečného příjmu, obvykle v izolaci či v malé skupině podobně deprivovaných lidí pohybujících se na okraji společnosti. (Matoušek, 2008, s. 205)

Navrátil (2003, s. 34) definuje sociální vyloučení jako „proces (nebo stav), který určité jednotlivce, rodiny, případně skupiny či celá lokální společenství (komunity) omezuje v přístupu ke zdrojům, které jsou potřebné pro participaci na sociálním, ekonomickém i politickém a občanském životě společnosti. Tento proces (stav) má mnoho příčin. Patří mezi ně chudoba, nízké příjmy, diskriminace, nízká míra vzdělanosti, zdevastované životní prostředí (tak typické pro slumy), často také etnická příslušnost. Prostřednictvím tohoto procesu jsou lidé odštěpeni na významnou periodu v životě od institucí a služeb, sociálních sítí a rozvojových příležitostí, které má k dispozici většina obyvatel ve společnosti.“

Sociální exkluze¹ je tedy vylučování určitých aktérů (či sociálních skupin) na okraj společnosti nebo dokonce jejich úplné vyloučení ze sociálních struktur. Sociální exkluzi vnímáme spíše jako proces, nebo jako vztah mezi diskvalifikovaným aktérem a společností (Šubr, 2014, s. 118). „Jedinec je tedy sociálně vyloučený, pokud nemůže participovat na klíčových aktivitách společnosti, ve které žije“ (Barták, 2004, s. 22).

Bezdomovectví, kterému se budeme v dalších podkapitolách věnovat, je komplexní fenomén, kdy nejde pouze o chybějící přístřeší, tedy ztrátu domova. Tento jev také souvisí se sociálním vyloučením, s odsunutím na okraj majoritní společnosti, vede k odtržení od hodnotového a normativního systému, čímž dochází k zásadní změně jejich životního stylu (Vágnerová, 2013, s. 9). Podle Lindovské (2013, s. 113) je pravděpodobné, že osoby v situaci ohrožení sociálním vyloučením se mohou nacházet v nevyhovujícím bydlení. Prohlubující se problémy v pracovní oblasti, zdravotní či v oblasti sociálního zabezpečení vedou až ke ztrátě bydlení.

Bezdomovectví vidí mnoho autorů jako extrémní stádium sociálního vyloučení. Například sociolog Keller (2014, s. 32) píše, že (fyzické) bezdomovectví chápe jako poslední fázi

---

¹ Až do poloviny sedmdesátých let 20. století platila exkluze jen za okrajový sociální problém. Sociální vyloučení neboli exkluze se ve francouzské sociologii a příbuzných disciplínách pevně uchytil v 80. a 90. letech 20. století a právě od počátku devadesátých let se o sociální exkluzi začíná mluvit v souvislosti s neúspěchem řady veřejných politik (Keller, 2014, s. 8-10).

procesu sociálního vyloučení neboli krajní formu exkluze. Podobné stanovisko zastává Hradecký (2007, s. 12), v bezdomovectví spatřuje nejhorší příklad sociální exkluze.

Mezi hlavní příčiny sociálního vyloučení odborná literatura uvádí tři základní proudy (Barták, 2004, s. 22). První názorový proud jako příčiny definuje individuální vlastnosti jedince, tedy jeho individuální chování a morální hodnoty. Druhý proud uvádí jako determinanty sociálního vyloučení společenský systém a instituce, ustupování od státu sociálních služeb či ekonomickou globalizaci, a třetí proud spatřuje hlavní příčiny v diskriminaci určitých společenských skupin a problémy s implementací právních norem.

Z analytického hlediska můžeme rozlišit dimenze sociální exkluze, tedy oblasti, které působí a vytvářejí způsoby (či kombinaci způsobů), jimiž má jedinec či skupina omezený přístup ke zdrojům. Jedná se o dimenze: vyloučení ekonomické, vyloučení prostorové, vyloučení sociální, vyloučení politické, vyloučení kulturní a vyloučení symbolické. Ekonomické vyloučení bývá často považováno za hlavní mechanismus působení sociální exkluze, jež determinuje ostatní dimenze jejího působení a bývá hlavním zdrojem chudoby a vyloučen ze životního standardu a životních šancí ve společnosti. (Šubrt, 2014, s. 119)

Lindovská (2013, s. 112) nabízí rozpracovanou analýzu fází exkluze. A to podle míry sociální diskvalifikace a podle ohrožení okluzí ve vztahu k sociálním službám, a rozdělila je do 3 životních etap u exponovaných osob:

- Fragilita – u osob v této fázi dochází k potížím v oblasti pracovní a v oblasti bydlení. Lidé zatím věří, že mají možnost získat zpět dobrou práci. Situaci se snaží řešit vlastními silami, žádost o sociální pomoc považují za ztrátu statutu a důstojnosti.
- Závislost – nastupuje ve chvíli, kdy se prohlubují problémy se zaměstnáním. Lidé v této fázi mají za sebou neúspěšné hledání práce a sérii rekvalifikací. Jedinci si postupně zvykají na sociální pomoc, kterou dříve považovali za ponižující. Zříkají se části své autonomie a přijímají roli pomáhaného.
- Roztržka – v této fázi dochází ke kumulaci handicapů. Tyto osoby jsou mimo trh práce, mají zdravotní problémy, přicházejí o bydlení, ztrácejí kontakt s rodinou. Objevují se pocity zbytečnosti a ztráty smyslu života.

V rámci procesu sociální exkluze můžeme pozorovat několik hlavních komponentů (Šubrt, 2014, s. 118). Jedná se o chudobu a nízký příjem, slabou sociální podporu a nefunkční sociální síť, dále uvedme vyloučení z přístupu k sociálním službám, nedostatečný přístup na

trh práce, vliv lokálního prostředí, a v neposlední řadě zde také patří vyloučení z rodiny a pospolitostního systému.

Poslední dobou se také v Česku setkáváme v souvislosti s bezdomovstvím s názorem, že sociální vyloučení je často považováno za synonymum chudoby. Oba koncepty spolu sice úzce souvisí, ale každý popisuje poněkud odlišnou situaci.

1.1.1 Chudoba v kontextu sociálního vyloučení

Bezdomovství má významnou souvislost s rostoucí mírou chudoby. Chudoba se začala v EU šířit počátkem 70. let a v Česku (respektive v Československu) se objevila znovu v souvislosti se společenskými změnami po roce 1989 (Barták, 2004, s. 34)

Pojetí toho, co je chudoba, kdo je chudý, se v Česku odvíjí od veřejné, politické a odborné diskuse. Často se pracuje s konceptem deprivace (strádání, nedostatek něčeho). Například definice chudoby podle OSN zní: „Chudoba je základní odepření možností a příležitostí a znesvěcení lidské důstojnosti. Znamená to neschopnost efektivně se podílet na životě společnosti. Znamená to mít nedostatek k uživení a ošacení rodiny, nemít školu, nebo nemoci navštívit nemocnici, nemít půdu k vypěstování jídla nebo práci, aby si člověk vydělal na živobytí, nemít přístup k úvěrům. Znamená to nejistotu, bezmocnost a vyloučení jedinců, domácnosti, či komunit. Znamená náchylnost k násilí a často to také znamená žití v omezeném a zranitelném prostředí bez přístupu k čisté vodě či sanitaci.“² (Gordon, 2005, s. 4)

Existuje řada typologií konceptů chudoby podle mnoha kritérií, přičemž se tato dělení často překrývají. Chudobu můžeme například členit na absolutní a relativní. Absolutní chudoba je stavem, kdy je nedostatkem základních prostředků (jídlo, oděv, střecha nad hlavou) ohrožena samotná existence člověka. Jak uvádí autorky Nedomová se Špiláčkovou (2014, s. 2), vyskytuje se především v rozvojových zemích. Naopak relativní chudoba je stav, v němž člověk uspokojuje své potřeby na výrazně nižší úrovni, než je průměrná úroveň v dané společnosti. S výskytem relativní chudoby je spojena hlavně Evropa (Nedomová, Špiláčková, 2014, s. 2).

---

² Fundamentally, poverty is a denial of choices and opportunities, a violation of human dignity. It means lack of basic capacity to participate effectively in society. It means not having enough to feed and cloth a family, not having a school or clinic to go to, not having the land on which to grow one's food or a job to earn one's living, not having access to credit. It means insecurity, powerlessness and exclusion of individuals, households and communities. It means susceptibility to violence, and it often implies living on marginal or fragile environments, without access to clean water or sanitation.

Barták (2004, s. 20) tuto informaci potvrzuje a doplňuje, že „chudoba je v ČR charakterizována jako sociokulturní existenční minimum, nikoliv pouze jako existenční minimum fyzického přežití.“

Další kategorizací chudoby je například vztah chudoby k trhu práce. Nezávislá na trhu práce je stará chudoba (též chudoba demografická či horizontální). Nová chudoba neboli (též chudoba vertikální) je spojena s trhem práce a s pozicemi jedinců, ale i celých sociálních kategorií na tomto trhu. Nová chudoba je podmíněna trvale znevýhodněnou pozicí jedince a sociálních skupin na trhu práce a je spjata s dlouhodobou nezaměstnaností. (Nedomová a Špiláčková, 2014, s. 2)

Dále se můžeme setkat s chudobou skrytou, tedy takovou, která zůstává mimo společenskou pozornost. Týká se osob, které neuplatňují svůj nárok na sociální pomoc, a to z důvodu neznalosti vlastních práv, obav ze stigmatizace či jiných důvodů. Příkladem mohou být bezdomovci. Naproti tomu chudoba latentní vyjadřuje reálnou přítomnost chudoby u osob nebo domácností, jejichž příjmy jsou do jisté míry dorovnávány systémovou sociální pomocí tak, aby se udržely nad hranicí sociálního minima. Jakékoli narušení této pomoci pak přináší riziko propadu do chudoby. (Nedomová a Špiláčková, 2014, s. 3)

Chudobu nelze chápat pouze jako otázku peněžního příjmu (minimálního příjmu, životního minima), je také otázkou nedostatku v dalších podstatných dimenzích života, kterými jsou zdraví, vzdělání, postavení na trhu práce apod. Chudoba je také otázkou omezených šancí, které vyplývají z rámcových podmínek společnosti. Takto definovaný koncept chudoby je již poněkud blíže konceptu sociálního vyloučení. (Barták, 2004, str. 20)

Odlišnosti mezi chudobou a sociálním vyloučením lze vymezit v těchto základních bodech (GAC, 2015, s. 15):

- Chudoba se týká především ekonomických podmínek, problematika sociálního vyloučení reflektuje širší podmínky života jedinců, domácností a komunit (Sociální vyloučení vždy obsahuje dimenzi chudoby. Nicméně mohou být i chudí, kteří nejsou sociálně vyloučení).
- Chudoba je vnímána jako statický fenomén v určitém časovém okamžiku, zatímco sociální vyloučení je bráno jako dynamický koncept, pomocí něhož jsou studovány faktory, které ovlivňují propad do sociálního vyloučení, včetně chudoby.
- Sociální vyloučení představuje extrémní formu chudoby.

Společnost přešla od konceptu chudoby ke konceptu sociálního vyloučení, umožňuje totiž širší pochopení problému. Lze tedy logicky vyjádřit, že chudoba v dnešním pojetí tvoří jen výseč v pojmu sociální exkluze.

Nyní se již věnujme samotnému bezdomovectví a osobám bez domova.

1.2 Bezdomovectví

Výrazy *bezdomovec* a *bezdomovectví* obohatily český jazyk až změnou režimu v roce 1989. V této době, kdy se v zemi měnila politická, sociální a ekonomická situace, začaly některé dříve marginalizované nebo málo frekventované problémy vyplouvat na povrch nebo se stávaly nápadnějšími. Pokud použijeme etymologický postup, lze rozdělit pojem *bezdomovec* na slova *doma* a *bez*. Ekvivalentem v angličtině je *homeless* (domov/vlast, bez), v němčině *Obdachlose* (přístřeší, ztráta), ve francouzštině *sans-patrie* (bez-vlast) (Průdková, Novotný, 2008, s. 9). Zákon o sociálních službách zná pojem *osoby bez přístřeší*, případně termín *osoby v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení*.

Bezdomovectví nebo také život na okraji společnosti vidíme jako sociální problém, se kterým se ve svém okolí setkala většina lidí. Současná realita nám ukazuje, že tento fenomén potenciálně nezasahuje jen některé sociální skupiny občanů, ale do jisté míry se může týkat každého z nás – neexistuje totiž žádná garance toho, že jedinec se člověkem bez domova stát nemůže (Vychodilová, 2018, s. 27).

Pojem *bezdomovec* se v očích laické veřejnosti ujal jako synonymum pro „zanedbaného, špinavého, zapáchajícího a obtěžujícího člověka, zejména muže“ (Průdková, Novotný, 2008, s. 9 - 10). Jedná se ale o laický a zkratkový popis menšinové části bezdomovců, ale zdaleka neodpovídá realitě, neboť osoby bez domova mnohdy působí zcela nenápadně.

Pro pojem bezdomovectví existuje mnoho desítek definic. Například sociolog Keller (2014, s. 48) uvádí, že už samotné vymezení bezdomovectví je komplikovaná záležitost. Za pomyslným vrcholkem ledovce těch, kdo přespávají i v mrazu na ulicích, se skrývají několikanásobně větší počty lidí, kteří přežívají v prostorách, jež nejsou určeny k bydlení, kteří jsou dočasně trpěni u známých a příbuzných, kteří žijí v karavanech, nebo v provizorních ubytovnách, které mnohdy nepřipomínají domov. Záleží na tom, koho všeho z latentních bezdomovců do této kategorie zahrneme. Kategorizaci bezdomovectví se budeme věnovat v samostatné podkapitole.

Průdková s Novotným (2008, s. 10-11) uvádějí, že bezdomovcem je člověk, kterého z různých důvodů postihlo společenské vyloučení a ztráta bydlení nebo který je touto ztrátou ohrožen, žije na veřejných místech či v neadekvátních nebo nejistých bytových podmínkách. Bezdomovec je ale především člověk bez domova, a domovem není myšlena jen střecha nad hlavou. Je to rovněž určitý prostor, zázemí s jistotami, bezpečím, rodinnými vztahy, soukromím.

Jak tvrdí Marek, Strnad a Hotovcová (2012, s. 13 - 14), v odborné literatuře existuje minimalistická a maximalistická definice bezdomovectví. Minimalistická definice uvádí, že u dané osoby dochází ke ztrátě fyzického zázemí (domény), čímž v kombinaci s chudobou dochází k výluce právní ochrany a sociální domény. Maximalistická verze bezdomovectví „zahrnuje všechny jedince žijící v nepřístojných podmínkách, v nichž nelze vést běžný civilizovaný život, a jimž je bráněno sociálně i profesně se rozvíjet“.

Organizace FEANTSA³ přijala tuto definici bezdomovectví: „Bezdomovectví je komplexní, dynamický a diferencovaný proces, v jehož rámci různí jednotlivci i skupiny procházejí různými vstupními a výstupními body“ (MPSV, 2013, s. 8). Vágnerová (in Marek, Strnad a Hotovcová, 2014, s. 14) tvrdí, že bezdomovectví je v psychosociálním aspektu „životní krize, která je výsledkem generalizovaného selhání, spojeného se ztrátou rolí“. Nefungující interakce mezi společností a tímto jedincem následně vede právě k sociálnímu vyloučení.

Ve *Společném memorandu o sociálním začleňování*, které zástupci Česka podepsali se zástupci EU v roce 2003, je bezdomovectví vnímáno jako sociální problém. Jako extrémní forma sociálního vyloučení bylo bezdomovectví identifikováno v dokumentech Ministerstva práce a sociálních věcí v rámci politiky sociálního začleňování. Bezdomovectví je synonymem pro sociální vyloučení, jehož je chudoba nejen příčinou, ale i důsledkem, kdy faktory sociálního vyloučení mají povahu jak individuální, tak strukturální, přičemž je mnohdy nelze od sebe jednoznačně rozlišit. Stávající poznatky poukazují na to, že propad do bezdomovectví téměř nikdy nemá jednu příčinu a důvody pro vznik bezdomovectví jsou velmi individuální. Jsou rovněž v čase proměnlivé a na začátku mnohdy obtížně identifikovatelné. (MPSV, 2013, s. 3 - 5)

---

³ FEANTSA je Evropská federace národních organizací pracujících s bezdomovci. Představuje střešní organizaci nad neziskovými subjekty, které jsou v ní zapojeny nebo přispívají k boji s bezdomovectvím v Evropě.

Bezdomovectví na jedné straně zbavuje tlaku na plnění různých požadavků, na straně druhé ho připravuje o ochranu, které poskytuje běžné sociální začlenění. Odchod na ulici často nastartuje devastující trajektorii. Vágnerová, Csémy a Marek (2013, s. 10) mluví v této situaci o procesu postupné desocializace.

Přesné počty bezdomovců v České republice nikdo nezná. Tři roky staré údaje Ministerstva práce a sociálních věcí hovoří o 68,5 tisících lidech bez vlastní střechy nad hlavou, tedy i těch, kdo přebývají v ubytovnách či azylových domech. I když přesná čísla chybí, někteří odborníci - například Hradecký - tuší, že se podíl mladých na ulici za poslední roky zvyšuje. Nic na tom nemusí měnit ani fakt, že se ekonomice daří a nezaměstnanost je rekordně nízká. (Vyroubalová, 2018)

Jak například uvádí Průdková s Novotným (2008, s. 11), nebo Barták (2004, s. 21), v Česku se lidi bez domova koncentrují do velkých měst, převážně Prahy. Je to způsobeno tím, že většina bezdomovců zde hledá příznivější podmínky pro život a také sociální služby, které nejsou v místech jejich bydliště často dostupné. Anonymita velkých měst pak nechává žít bezdomovce v relativním klidu a nezájmu většinové společnosti.

1.3 Typologie bezdomovectví

Na začátku této podkapitoly je vhodné zmínit to, že výbor OSN pro hospodářská, sociální a kulturní práva stanovil právo na bydlení, podle kterého má jedinec právo žít v bezpečí, míru a důstojnosti. To zahrnuje (Pleace, 2017, s. 36):

- Právní jistotu užívání bydlení - právní ochrana před nuceným vystěhováním, šikanou ze strany pronajímatelů apod.
- Finanční dostupnost - tj. náklady na bydlení mají být přiměřeně vysoké tak, aby se další potřeby (jídlo, vzdělání, zdravotní péče) nestaly nedostupnými.
- Obyvatelnost - bydlení by mělo být v dobrém technickém stavu.
- Vybavenost bytu - jde především o infrastrukturu potřebnou pro použitelnost daného obydlí, tj. hygienická zařízení, dřezy, úložné prostory, topení a osvětlení apod.
- Fyzická dostupnost – tj. bydlení by mělo být dostupné pro ty, kteří o něj žádají, včetně vhodných podmínek pro osoby s tělesným postižením, nemocné, apod.
- Umístění - tj. přístup k potřebným službám, to zahrnuje vzdělávací, zdravotní, nákupní a jiné služby. Bydlení by také mělo být v dosahu pracovních příležitostí a možností občanské participace.

- Kulturní adekvátnost - bydlení by mělo lidem umožnit žít způsobem, který nenarušuje jejich kulturu.

Evropská typologie vyloučení z bydlení a bezdomovectví (ETHOS) definuje ›domov‹ s důrazem na fyzický, sociální a právní aspekt. Ve fyzické oblasti jde o dostupnost vlastního prostoru k bydlení, tj. vlastní vchod do vlastního domova, který je pod výlučnou kontrolou klienta; v sociální oblasti jde o prostor a soukromí, jež jsou potřebné pro normální osobní život osoby, páru či rodiny; v právní oblasti jde o mezinárodní definici práva na bydlení, tj. bydliště pod právní ochranou. (Pleace, 2017, s. 36)

Podle výše uvedených oblastí/domén uvádí Lindovská (2013, s. 112) následující 4 konceptuální kategorie bezdomovectví a vyloučení z bydlení: nevyhovující bydlení, nejisté bydlení, bez bytu a osoby bez střechy. Typologie ETHOS tyto 4 kategorie dále rozvádí:

Kategorie	Operační kategorie
Bez střechy	1. Osoby přežívající venku 2. Osoby v noclehárně
Bez bytu	3. Osoby v ubytovnách pro bezdomovce 4. Osoby v pobytových zařízeních pro ženy 5. Osoby v ubytovnách pro imigranty 6. Osoby před opuštěním instituce 7. Uživatelé dlouhodobější podpory
Nejisté bydlení	8. Osoby žijící v nejistém bydlení 9. Osoby ohrožené vystěhováním 10. Osoby ohrožené domácím násilím
Nevyhovující bydlení	11. Osoby žijící v provizorních a neobvyklých stavbách 12. Osoby žijící v nevhodném bydlení 13. Osoby žijící v přelidněném bytě

Tabulka č. 1: Typologie bezdomovectví podle ETHOS (podle Hradeckého, 2007, s. 32-33)

Pro třídění jevů souvisejících s bezdomovectvím jsou používána různá hlediska. Častá je kategorizace podle vnímání veřejností na zjevné, skryté a potenciální bezdomovectví⁴, která je laicky srozumitelná, ale poměrně nepřesná.

⁴ Zjevné bezdomovce poznáme na první pohled - podle zanedbaného zevnějšku, zápachu, znečištěného oděvu a podle jejich počinání (například žebrání, sbírání nedopalků cigaret, apod.). Tyto osoby bez přístřeší tvoří malou podskupinu bezdomovců.

Kategorizace podle doby trvání rozlišuje bezdomovectví krátkodobé (přibližně do 1 roku trvání), střednědobé (zpravidla od 1 roku do 5 let) a dlouhodobé (nad 5 let). Vedle toho existuje epizodický charakter bezdomovectví u lidí, kteří v nepravidelných intervalech kolísají mezi běžným způsobem života a ztrátou bydlení. Z pohledu kategorizace podle příčin existují čtyři základní trajektorie směřující k bezdomovectví (MPSV, 2013, s. 7-8):

- Dlouhá - podoba celoživotní dráhy osoby, která se dostává do situace sociálního vyloučení. Touto cestou projde až 40 % všech zjevných a skrytých bezdomovců v ČR.
- Krátká - založena na souběhu vlivů (jako je spojení zadlužení, dlouhodobé nezaměstnanosti, zdravotních potíží, vysokých nákladů na chod domácnosti, rozpad rodiny apod.), které mohou poměrně rychle vést k bezdomovectví.
- Zdravotní – tato kategorie je naplňována lidmi, kteří mají zdravotní indispozice pro to, aby mohli zvládnout obvyklé způsoby životního stylu a soužití s lidmi v dané společnosti (podíl těchto osob při vstupu do situace bez domova je kolem 10 %, ale s délkou života ve stavu bezdomovectví tento podíl výrazně roste).
- Bezdomovectví volbou (např. Keller, 2014, s. 50) - v ČR spíše vzácností.

Mezi skupiny ohrožené bezdomovectvím nebo ztrátou domova patří lidé žijící na hranici chudoby, rozvedené osoby, osoby postižené exekucí, dlouhodobě nezaměstnaní či osoby s vážnou nebo dlouhodobou nemocí. Vágnerová (2013, s. 10) uvádí, že značnou část bezdomovecké komunity tvoří mladí lidé do 26 let, lze tedy předpokládat, že mezi výrazně ohrožené skupiny patří i tato část společnosti.

1.4 Příčiny bezdomovectví

Pohled na příčiny bezdomovectví uveďme teoretickými východisky. Vágnerová (2013, s. 207) uvádí, že názor veřejnosti na příčiny bezdomovectví od 50. let 20. století formovala

---

Skrytí bezdomovci nemají žádnou možnost stálého bydlení, ale místo přežívání na ulici volí jinou strategii. Mají zajištěné místo přespaní (např. ubytovna, noclehárna, azylový dům, u známých, atd.), přesto jsou po právní stránce bezdomovci, neboť nepřespávají v oficiálním bydlení.

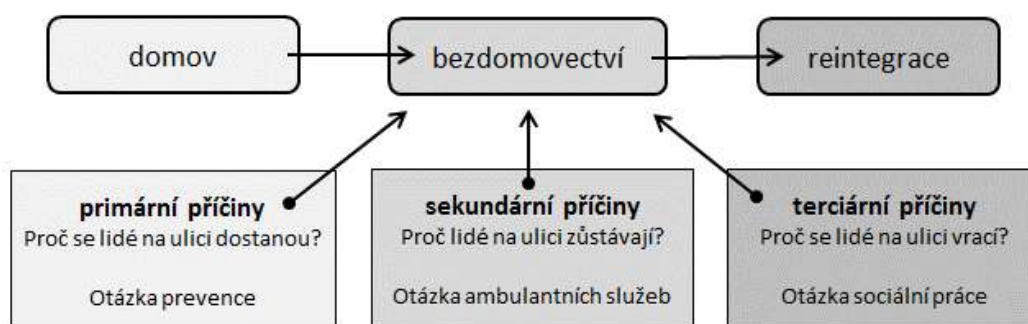
Potenciálními bezdomovci jsou osoby, pro které je riziko bezdomovectví aktuální - mají zpravidla zaměstnání i střechu nad hlavou, ale jde o bydlení nejisté, mohou se ze dne na den ocitnout na ulici a někdy je jen otázkou času, kdy se tak stane. O tyto osoby s potenciálem bezdomovce se zatím nestarají terénní a ambulantní služby. (Marek, Strnad a Hotovcová, s. 15)

Každopádně toto dělení vystihuje různorodost skupiny osob bez přístřeší a také určuje rozdílnost postupu sociální práce při kontaktu s těmito osobami podle typu jejich klasifikace.

atribuční teorie. Pohled se postupně měnil s dobou: v 50. letech převažovala představa, že za svou situaci si bezdomovec může sám, od 60. let 20. století byla už za příčinu považována struktura sociálního státu.

U pozorování příčin bezdomovectví rozlišujeme atributy situační (závisejí na vnější situaci) a atributy dispoziční (závisejí na jedinci a jeho vlastnostech). Pod vlivem této teorie často připisujeme bezdomovcům falešné vlastnosti a tím si můžeme zjednodušovat pohled na tyto skupiny bezdomovců (Marek, Strnad a Hotovcová, 2012, s. 16 -17). Podle autorů (2012, s. 18) jde při vývoji vzniku bezdomovectví vždy o kombinaci obou typů atributů. Je tedy žádoucí, abychom na jev bezdomovectví pohlíželi multifaktorově, tedy kombinací strukturálních a individuálních příčin.

Marek, Strnad a Hotovcová (2012, s. 18 -19) uvádějí, že pro zajištění vhodné pomoci jednotlivým bezdomovcům není až tak významné hledat primární příčiny jejich problematické situace, tedy proč se klient bezdomovcem stal. Důležitější je spíše specifikovat sekundární příčiny (proč na ulici zůstává) a terciární (proč se na ulici opakovaně vrací). Primární příčiny již nelze ovlivnit, v rámci prevence by se jimi měl zabývat sociální systém. Sekundární příčiny představují zejména ztrátu motivace a psychický úpadek, terciární příčinou může být kupříkladu nemožnost nalezení místa ve společnosti nebo stigmatizace. (Marek, Strnad a Hotovcová, 2012, s. 16 -17)

Obrázek č. 1: Příčiny bezdomovectví (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 18)

V zásadě lze determinanty dělit na objektivní a subjektivní, v zahraničí je pro základní rozdělení determinantů používána klasifikace na strukturální a individuální. Dělení ovšem často ještě pokračuje na sociální, ekonomické, psychologické apod. Přístup zaměřený na individuální příčiny bezdomovectví je zaměřen nejčastěji na osobnostní charakteristiky a modely chování lidí bez domova. Strukturální přístup je zaměřen na zkoumání příčin bezdomovectví v širších sociálních a ekonomických souvislostech, jako je trh práce nebo trh s byty. Dělení příčin bezdomovectví na individuální a strukturální se ale často stává terčem

kritiky. Je totiž zřejmé, že strukturální a individuální faktory od sebe nelze striktně oddělovat. (Barták, 2004, s. 25)

Za hlavní faktory, které přispívají ke vzniku bezdomovectví, jsou považovány: nepříznivý vývoj na trhu práce a trhu s byty, krácení sociálních dávek, rostoucí míra chudoby a negativní změny v oblasti rodinného života. Je jasné, že ne každý, kdo čelí uvedeným faktorům, se stane bezdomovcem. U daných osob je nutné v potaz brát rovněž existující osobní problémy a okolnosti, které významným způsobem zvyšují individuální riziko pro vznik bezdomovectví. (Barták, 2004, s. 25)

Marek, Strnad a Hotovcová (2012, s. 21 - 41) popisují, že existuje několik faktorů, které se nejčastěji objevují během bezdomovectví, a mnohdy brání zasaženým jedincům jejich opětovnému začlenění do společnosti. Tyto okolnosti mohou být mnohdy primárními, sekundárními i terciárními příčinami. V nejčastějším případě se jedná o nezaměstnanost či ztrátu zaměstnání, které následně postihuje především ekonomickou a finanční stránku.

Fitzpatrick (2000, cit. podle Barták, 2004, s. 26 - 27) uceleně zpracoval skutečnosti přispívající k bezdomovectví. Pro nás jsou zajímavými spouštěcí mechanismy – jimi rozumíme škálu specifických událostí nebo krizových bodů, které mohou odstartovat bezdomovectví nebo ztrátu přístřeší. Existuje rovněž řada rizikových faktorů, uvedených v tabulce, které jsou spjaty s bezdomovectvím. Ne každý, kdo zažije popsané situace, se musí stát bezdomovcem, ale tyto faktory mohou k bezdomovectví přispět, zvláště v případě kombinace.

Strukturální faktory	Charakteristiky	Rizikové faktory	Spouštěcí mechanismy
Chudoba	Věk	Sexuální a psychické zneužívání v dětství či dospělosti	Odhod z domu rodičů po hádce
Situace na trhu práce	Pohlaví	Rodinné konflikty, rozvraty	Manželský nebo partnerský kolaps
Veřejné a sociální politiky a jejich selhání	Společenský status	Delikventní chování či zkušenost s vězením	Ovdovění
Změny v oblasti rodinného života	Typ domácnosti	Nedostatek sociálních podpůrných sítí	Opuštění institucionální péče
	Etnická příslušnost	Dluhy, nezaplacené nájemné nebo hypotéka	Opuštění vězení
	Místo bydliště/pobytu	Neshody v sousedství, zneužívání drog a alkoholu	Zhoršení zdravotního stavu nebo zneužívání alkoholu, drog
		Vyloučení ze školy a nedostatek kvalifikace	Finanční krize spojená s růstem dluhů
		Problémy s duševním zdravím	Vyklizení z podnájmu nebo vlastněného bytu

Tabulka č. 2: Integrovaný náhled na vznik sociální situace bezdomovectví (Fitzpatrick, 2000, cit. podle Barták, 2004, s. 27)

Zpráva o plnění Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020 za rok 2017 (2018, s. 6) udává, že mezi nejčastější důvody vzniku bezdomovectví v obcích patří zadlužení (90,0 %), závislost na alkoholu (79,2 %) a nezaměstnanost (78,7 %). Naopak za nejméně uváděný důvod bylo zvoleno onemocnění (10,9 %) a gamblerství (12,2 %).

Jak je vidno, velkým rizikovým faktorem je zadlužení. Rizikový faktor, který potenciálně spojuje všechny bezdomovce, je chudoba – lidé, kteří nejsou chudí, se mohou bezdomovectví vyhnout, i když budou vystaveni osobním krizím (Barták, 2004, s. 26).

V případě bezdomovců většinou dluhy přesahují jejich možnosti a šance na splacení pohledávek je mnohdy mizivá. K tomu přispívá i fakt, že tito lidé často netuší, kde všude mají své pohledávky a ty mohou stále narůstat či se transformovat v exekuci. Částečně tato problematika bude směřovaná i na empirickou část diplomové práce.

1.5 Sociální práce směrem k bezdomovcům a lidem bez domova

Mezi aktéry politiky bezdomovectví, tedy ty, kteří přímo či nepřímo ovlivňují problematiku bezdomovectví, je možné uvést následující prvky: veřejnou správu (vláda, ministerstva, územní samospráva na všech úrovních), neziskové organizace, občany i samotné bezdomovce (Barták, 2004, s. 38-41). Základ efektivního řešení problémů spojených s bezdomovectvím spočívá ve spolupráci všech zainteresovaných účastníků, včetně bezdomovců samotných.

S osobami bez domova se můžeme setkat ve zjevné podobě jako sociální pracovníci, terénní pracovníci, psychologové, terapeuti apod., a ve skryté podobě jako pracovníci ve vězenství, v psychiatrické léčebně, v ubytovacích službách pro bezdomovce apod. (Marek a Strnad, s. 115). Z hlediska zaměření této diplomové práce je vhodné alespoň v krátkosti zmínit sociální práci s bezdomovci v terénních a ambulantních sociálních službách.

Česká republika vyvíjí prostřednictvím legislativních prostředků snahu zajistit bezdomovcům možnost vrátit se do běžných životních podmínek pro samostatné fungování, především ubytování díky legálním příjmům, na které se váže i poskytování bezproblémové zdravotní či sociální péče.

Sociální služby jsou poskytovány lidem společensky znevýhodněným, s cílem zlepšit jejich kvalitu života, případně je v maximální možné míře do společnosti začlenit. Případně také chránit před riziky, jejichž jsou tito lidé nositeli. (Matoušek, 2011, s. 9) Sociální práce

je důležitým nástrojem pro sociální začleňování osob, kterým hrozí sociální vyloučení v oblasti bydlení, ať už v důsledku nepříznivé sociální události (jako zadlužení, ztráta zaměstnání) nebo z důvodu, že nejsou schopni řešit nepříznivou situaci spojenou s bydlením vlastními silami. Tento nástroj přispívá ke stabilizaci sociální situace jedince a k tomu, aby domácnost nebo jednotlivec neztratil bydlení, nebo aby ho co nejdříve znovu získal. V Česku dosud neexistuje ucelený systém prevence zaměřený na udržení bydlení, což jednak souvisí s rostoucími počty osob ohrožených ztrátou bydlení, ale také zvýšením výdajů při řešení následně vzniklých situací a současně přenášením zátěže do jiných systémů - zejména zdravotnictví, soudnictví, aj. (MPSV, 2013, s. 28)

Sociální práci vymezuje Zákon č. 106/2008 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Ten sociální služby dělí na sociální poradenství⁵, služby sociální péče⁶ a služby sociální prevence⁷.

Zákon rovněž obsahuje dělení forem, v jakých se tyto služby mohou vyskytovat. Jsou to služby pobytové (uživatel v zařízení poskytujícím sociální služby bydlí), ambulantní (uživatel dochází do zařízení poskytujícího sociální služby – například nízkoprahové centrum aj.) a terénní (sociální služba je uživateli poskytována v jeho přirozeném prostředí – street work, apod).

Sociální práce s bezdomovci většinou kombinuje dva přístupy (Marek, Strnad, s. 115-116):

- Přístup orientovaný na změnu. Ten vytváří odstupňovaný systém pomoci, který je na jednotlivých stupních náročnější pro klienta těchto služeb. Pro získávání lepšího bydlení či lepších sociálních služeb musí klient vyvinout aktivitu, které vede k jeho reintegraci.
- Přístup zaměřený na podporu klienta.

---

⁵ Sociální poradenství se dále dělí na základní a odborné, odborným poradenstvím se myslí takové, které je zaměřeno na potřeby jednotlivých okruhů sociálních skupin ve specializovaných poradnách.

⁶ Služby sociální péče jsou takové, které napomáhají osobám zajistit jejich fyzickou a psychickou soběstačnost s cílem umožnit jim v nejvyšší míře zapojení do běžného života společnosti, případně jim zajistit důstojné zacházení a prostředí. Jedná se například o tyto služby: osobní asistence, centra denních služeb, podpora samostatného bydlení, domovy se zvláštním režimem, pečovatelská služba, aj. (Matoušek, 2011, s. 43)

⁷ Služby sociální prevence jsou takové, které napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou tímto ohroženy pro krizovou situaci, životní návyky nebo způsob života, vedoucí ke konfliktu ve společnosti. Poskytovatelem takových služeb jsou například: azylové domy, domy na půli cesty, nízkoprahová denní centra, noclehárny, sociální rehabilitace, aj. (Matoušek, 2011, s. 44)

Sociální práce je náročná, sociální pracovník musí být obdařen mimo jiné i velkou dávkou trpělivosti. Ze strany klientů (tj. uživatelů sociálních služeb) se velmi často sociální pracovníci setkávají s neochotou spolupracovat - jedná se o rezignované klienty, tedy ty, kteří odmítají řešit nepříznivou situaci a rezignují (Vychodilová, 2018, s. 25). V případě úsilí o reintegraci bezdomovce bychom měli mít na paměti, že tato reintegrace obsahuje několik rovin. Marek s Vágnerovou reintegraci chápou jako komplexní resocializaci osoby bez přístřeší. A uvádí několik rovin reintegrace (Vágnerová, Csémy a Marek, 2013, s. 205):

- Rovina psychologická - obnova schopností, které dotyčný na ulici ztratil, získávání sebedůvěry, získávání nových dovedností, nalezení sebe sama, apod.,
- Rámec sociální práce - zajištění dokladů, zajištění bydlení a obživy, pomoc při hledání zaměstnání či práce, řešení případné dluhové situace a omezení podmínek pro návrat zpět na ulici,
- Medicínská rovina - například léčba případných závislostí na různých návykových látkách či léčba jiných psychiatrických poruch,
- Rovina spirituální - určité vnitřní směřování dotyčného, hodnoty, které bezdomovce formují a udržují v něm snahu o změnu.

Stát a poskytovatelé sociálních služeb působící na území České republiky v rámci snahy o začlenění osob bez domova zpět do standardního života momentálně usilují (mj.) o naplnění cílů první národní *Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020*. Tento dokument (MPSV, 2013, s. 6) se zasazuje „o prosazení širšího, procesního pohledu na problematiku bezdomovectví a nutnosti jejího komplexního a koordinovaného řešení. Vnímání vyloučení z bydlení jakožto procesu ukazuje slabiny současného systému, ve kterém téměř chybí preventivní opatření, stejně jako systémové možnosti návratu osob, které se propadnou až 'na ulici', zpět do bydlení“.

Koncepce se zaměřuje na následující cíle a opatření: oblast přístupu k bydlení, oblast sociálních služeb, oblast přístupu ke zdravotní péči, oblast informovanosti, zapojení a spolupráce. (MPSV, 2013). U každé oblasti jsou stanoveny cíle, opatření a termíny plnění.

Službami se zacílením na bezdomovce a osoby bez domova se zabývá množství poskytovatelů sociální péče v České republice. Uvedme alespoň ty nejznámější:

- Sdružení azylových domů v ČR - národní střešní organizace, která soustřeďuje subjekty profesionálně se zabývající problematikou osob bez přístřeší. „Sdružení za-

střešuje osoby a organizace zabývající se lidmi bez přístřeší nebo ohroženými ztrátou bydlení a vytváří pro ně odborné prostředí.“ (Sdružení azylových domů, 2018).

- Armáda spásy ČR - poskytuje „registrovanou terénní sociální službu Prevence bezdomovectví. Jejím cílem je pomoci lidem, kteří v minulosti ztratili byt, vrátit se do standardního bydlení, případně pomoci lidem a rodinám, kterým ztráta bydlení a sociální vyloučení hrozí.“ Tato služba je koncipována v rámci celosvětového trendu *Housing first*, jehož podstatou je sociálně dostupné bydlení, pomocí kterého lze snáze vyřešit problémy spojené se sociálním vyloučením (Armáda spásy, 2018).
- Naděje – kromě běžných sociálních služeb pro osoby bez domova jako jediná v České republice provozuje ordinace stomatologa, gynekologa a psychologa. V roce 2017 zde poskytli 146 250 noclehů lidem, kteří neměli kam jít. (Naděje, 2018).

Mezi takové poskytovatele sociální služby lze zařadit i organizaci Nový Prostor, které bude vyhrazen samostatný prostor v druhé kapitole diplomové práce.

V 21. století roste potřeba sociální práce a mění se důraz na změnu řešení a přístupy sociálních pracovníků. Akcent se v sociální práci posouvá od péče o sociálně vyloučené k podpoře sociálního začlenění. Sociální práce se horizontálně štěpí podle toho, jakou potřebu člověka uspokojuje. Je rozvíjena i sociální prevence, tím jak sociální práce proniká do věznic i do komunit drogově a alkoholově závislých lidí, a tím je posilována sociální prevence kriminality a dalších nežádoucích jevů. Obsah sociální práce ale zůstává stejný, tedy podpora a pomoc poskytovaná sociálně potřebným. Mění se jen prostředí, ve kterém je tato práce vykonávána. U lidí (klientů) se speciálními potřebami je výrazně preferováno jejich pracovní začlenění, proto je podporováno sociální podnikání. (Tomeš, 2015, s. 58-59). Organizace Nový Prostor byla například zařazena mezi úspěšné příklady sociálního podnikání v Evropě v Mézsárosově publikaci *Sociální podnikání: 10 úspěšných příkladů z Evropy* z roku 2008.

Na závěr této kapitoly je nutné zdůraznit, že je nezbytné soustředěně pracovat na prevenci bezdomovectví a na rozvoji sociální práce s bezdomovci či s lidmi bez domova. Takovou formou může být i prodej pouličních časopisů, kterým bude věnována následující kapitola.

2 STREET PAPERY JAKO MOŽNOST SOCIÁLNÍ REHABILITACE

Druhá kapitola ozřejmí pojem *street paper* a nastíní v krátkosti vývoj tohoto tiskového média. Popíšeme i současný stav street paperů v zahraničí a v České republice. Další část kapitoly bude věnována organizaci Nový Prostor, která ›produkuje‹ jediný street paper v současnosti v České republice. Závěr kapitoly se zaměří na prodejce časopisu v ulicích.

Výrazem *street paper* označujeme pouliční noviny nebo časopisy prodávané v ulicích⁸. Na první pohled je tato definice banální - pouliční noviny jsou tištěné materiály, které prodávají na ulici lidé, kteří potřebují sociální pomoc (Altenbuchner, Melzl a Sonntag, 2018, s. 65). Tento anglický výraz se již zabydlel i v českém jazyce.

V tomto jednoduchém principu existuje výrazný potenciál. Autorky ve své stati (Altenbuchner, Melzl a Sonntag, 2018, s. 65) potvrzují smysl působení prodejců časopisu na ulici, to se děje ve dvou rovinách: na jednu stranu jisté příjmy znatelně zlepšují jejich finanční situaci, na straně druhé získávají touto prací společenské uznání u kupujících.

V České republice nemá tento způsob podpory bezdomovců a osob v sociální tísní dlouhou tradici. Jev bezdomovectví se během éry před rokem 1989 v podstatě oficiálně nevyskytoval. I z tohoto důvodu musel náš stát posléze čerpat z osvědčených praktik západních a severovýchodních států, aby mohl začít bezdomovcům pomáhat. Jedním ze způsobů jak jim (nebo obecně osobám v sociální tísní) pomoci, je prodej specializovaných časopisů, kde sami působí v roli kamelotů a část prodejní ceny jim zůstává pro základní potřeby. Rovněž obsah časopisu je zcela nebo částečně zaměřený na osoby bez domova.

Nyní si uvedme některé významné tituly street paperů v historickém kontextu.

2.1 Historie a vývoj streetpaperů

Historie street paperů sahá do 19. století, kdy první titul začala vydávat londýnská pobočka Armády spásy jako ranou formu alternativní a podzemní publikační činnosti. Tehdejší časopis *War Cry* kolportovali na londýnských ulicích nejen vojáci Armády spásy, ale také příslušníci městské chudiny. (Nový Prostor, 2018b)

---

⁸ „Street newspapers are newspapers or magazines sold on the streets” (Torck, 2001, in Altenbuchner, Melzl a Sonntag, 2018, s. 65).

V této době byl vznik podobných novin podpořen zásadním důvodem: zakladatelé věřili, že běžná (hlavní) média nepokrývají témata, která by mohla zajímat obyčejné lidi. První časopisy/noviny, snažící se podporovat své kolportéry, měly 3 hlavní cíle: prvním bylo poskytnout příjem a pracovní zkušenost kamelotům, což byli lidé bez domova či ve složité životní situaci, druhým cílem bylo přinášet široké veřejnosti informace o tématech spojených s bezdomovectvím a chudobou, třetím cílem bylo vybudování sociální sítě přímo mezi lidmi, působícími na ulici. (Green, 1999, s. 2).

Následně je možno zmínit noviny na podporu osob bez domova, které vycházely na začátku 20. století v USA - *Hobo News* (slovo *hobo* lze podle slovníku (Fronek, 1998, s. 432) charakterizovat jako vandráka, tuláka, potulného dělníka). První výtisky novin byly distribuovány v St. Louis (Missouri) a Cincinnati (Ohio), a jejich zakladatelem se stal James Eads How. Jednalo se především o časopis pro nezaměstnané přistěhovalce a veterány z válek vedených USA, o které se americká federace nedokázala postarat. V roce 1913 se časopis přejmenoval na *Hoboes Jungle Scout*, ale mezi roky 1915 - 1929 se vrací k původnímu názvu (Green, 1999, s. 3)

Původně měl titul 16 stran a byl distribuován za cenu 5 centů. Předplatné činilo 50 centů ročně. V roce 1919 činil náklad časopisu 20 000 ks. Od 20. let minulého století se časopis levicově radikalizoval. Pod vlivem marxistické ideologie či ruské revoluce se magazín později dostal do problémů s vládními autoritami. (Green, 1999, s. 3)

Teprve až v 80. letech 20. století opakovaně ožívá myšlenka pouličních časopisů, a to v novodobějším hávu. Souvisí to s nárůstem sociálních problémů ve společnosti a prezentací těchto problémů veřejně. Jak uvádí webové stránky Nového Prostoru, „koncem osmdesátých let 20. století se idea pouličního prodeje partyzánského periodika vrací jako reakce na rostoucí počty bezdomovců ve Spojených státech amerických a negativní líčení tohoto jevu tamějšími běžnými médii.“ (Nový Prostor, 2018b)

Objevují se pouliční časopisy, jako například *Real Change*, *Street Wise*, *Homeless Grapevine* a další. V roce 1989 v New Yorku začíná vycházet moderně pojatý časopis *Street News*, věnovaný problematice osob bez domova. V témže roce téměř současně se *Street News* v San Franciscu začíná vycházet *Street Sheet*. Cílem obou street paperů bylo, vedle poskytnutí základních prostředků bezdomovcům, také náprava mediálního obrazu bezdomovce v negativním obrazu - jako líný, na drogách či alkoholu závislý kriminálník (Nový Prostor, 2018b).

Tyto street papery se prodávaly v nákladech 20 000 až 30 000 ks. *Street Wise* v Chicagu dokonce dosáhl nákladu až 60 000 ks, oproti menším městům jako jsou Charlotte, North Carolina nebo Cincinnati, kde se náklad pohyboval kolem 1 000 až 4 000 distribuovaných kusů. (Dodge, 1999, s. 60)

Na konci 20. století nastává nárůst počtu pouličních časopisů, hlavně díky měnící se politické situaci. Pro novodobé prodejce je důležité, aby se časopisy zabývaly okolím lidí bez domova, protože potřebují více veřejné podpory v rámci společenského dění a rychlých změn. Podle odhadů bylo v polovině 90 let 20. století v USA 7 až 12 miliónů takových osob (Dodge, 1999, s. 60). Dnes se tento typ tiskovin zaměřuje na občanská práva a na větší veřejnou podporu směřující ke změně jejich současné situace (Green, 1999, s. 5).

2.2 Streetpapery v zahraničí

Ve Velké Británii v září 1991 začal vycházet časopis s obdobným zaměřením (inspirovaný návštěvou pozdějšího vydavatele londýnského časopisu Gordona Roddicka v USA) pod názvem *The Big Issue*. Podle tehdejších průzkumů byly tři čtvrtiny čtenářů ve věku 44 až 60 let, z čehož 55 % tvořily ženy (Hanks a Swithinbank, 1997, s. 150 - 151). Cílem časopisu nebylo pouze informovat o situaci osob bez domova, ale také přinášet například rozhovory s lidmi ve vládě a ptát se jich, jak přispívají k řešení těchto specifických problémů. Jedním z poskytovatelů interview byl i věhlasný zpěvák George Michael. (Hanks a Swithinbank, 1997, s. 149)

V rakouské Vídni je distribuován bezdomovecký časopis *Augustin*, který zaměstnává asi 450 prodejců. V roce 2007 se prodávalo 35 tisíc výtisků tohoto časopisu během 14 dnů, ale postupem času došlo k poklesu čísel prodejnosti. Dnes si místní občané mnohdy stěžují na obtěžování a nedůstojné chování prodejců, čímž se výrazně omezuje prodejnost tohoto pouličního časopisu. Navíc se ve větším množství mezi legální prodejce infiltrovalo mnoho nelegálních prodejců, kteří pocházejí zejména z afrického kontinentu. (The Local, 2014) Kromě zmíněného časopisu vychází v Rakousku i další tituly - například ve městě Graz měsíčník *Megaphon*, založený v roce 1995 (Skaribiku, 2005a, s. 29 - 31).

Zajímavý je bezesporu rozmach street paperů v sousedním Německu, kde se tiskne nad 40 titulů, což je více než v celém zbytku Evropy dohromady. Z těchto titulů jmenujme alespoň měsíčník *Biss*, který byl založený v roce 1993. Ten se snaží si udržet rovnováhu mezi náročnými a mnohdy temnými sociálními tématy a zábavnou tematikou či rozhovory s celebritami. (Skaribiku, 2005b, s. 29). Mezinárodní sdružení INSP jako další tituly, vy-

cházející v Německu uvádí *Drobs* (Drážďany), *FiftyFifty* (Dusseldorf) či *Asphalt* (Hannover) (INSP, 2018). Nejedná se samozřejmě o plný výčet street paperů v Německu.

Nemůžeme opomenout ani situaci v sousedním Slovensku. Zde vychází jediný pouliční časopis, měsíčník *Nota bene*, který byl založen v roce 2001. Prodejci časopisu si kupují výtisk za 0,7 EUR a následně ho prodávají za 1,4 EUR (Nota bene, 2018). Vydavatelé chtěli, aby se značka *Nota bene* stala imageovou, stylovou věcí a nestala se bulvárem. Skaribiku (2005a, s. 30) dále také uvádí, že skladba jeho prodejců v Bratislavě je velmi podobná té pražské.

Občanské sdružení *Proti prúdu*, které vydává časopis *Nota bene* na Slovensku, se rovněž zabývá publikační činností se sociální tematikou (publikační tituly *Bezdomovci*, *Ľudia ako my*, *Projekt Krištof a Šľapaje ulicou*) a také se zasazuje o změny v systému řešení bezdomovectví na Slovensku (Nota bene, 2018).

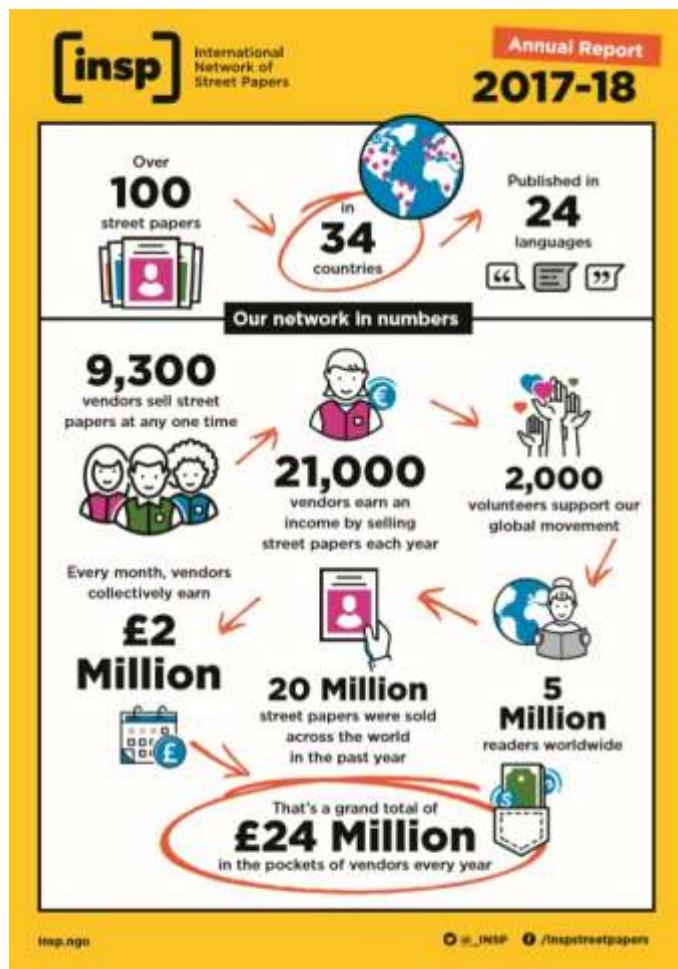
Pouliční časopisy jsou rovněž distribuovány v zemích, jako jsou například Malawi, Keňa, Burundi, Zambie apod. Zde jsou podporovány místními vládami, charitami a mezinárodními uskupeními typu INSP (INSP, 2018).

V polovině devadesátých let 20. století se začaly pouliční noviny sdružovat do organizací za účelem podpory nových, a také již existujících periodik. V roce 1997 vznikla *North American Street Newspaper Association* (NASNA), která zastřešovala pouliční periodika vycházející v Americe. V roce 1994 vzniká mezinárodní skupina *International Network of Street Papers* (INSP), sdružující vydavatele pouličních časopisů v Evropě, Austrálii či Jižní Africe, včetně magazínů vydávaných např. v St. Peterburgu, Kapském Městě nebo v Paříži. (Dodge, 1999, s. 62).

Organizace INSP poskytuje řadu služeb - jde především o služby sociálního poradenství nebo pomoci novým neziskovým organizacím (s know-how apod.), které by chtěly provozovat street papery. Rovněž organizace Nový Prostor se zapojuje do kampaně INSP *vendor week* (týden podpory prodejců street papers) a dalších projektů, pořádaných touto mezinárodní organizací (Nový Prostor, 2018b).

V roce 1994 skupina INSP zastřešovala okolo 60 periodik, v současné době je tato cifra již přes 100 časopisů, a to ve 34 zemích (především v USA a západní Evropě) ve 24 jazycích. Další statistiku organizace INSP znázorňuje infografika z *Annual Report 2017-2018* (INSP, 2018). Počet prodejců, titulů, čtenářů apod. se samozřejmě dynamicky mění v čase.

Obrázek č. 2: Statistika street paperů, zastřešených mezinárodní organizací INSP (INSP, 2018)

2.3 Streetpaperery v Česku

Historie street paperů v Česku sahá do roku 1999. V prosinci uvedeného roku vychází nul-té číslo společenského měsíčníku *Patron* s důrazem na sociální témata a alternativní kulturu. V té době byl připravován jako měsíčník. V roce 2001 mění časopis na základě sporu o registrovanou ochrannou známku svůj název z *Patrona* na *Nový Prostor*. Od roku 2000 se časopis tiskne již v Praze, dřívější čísla byla tištěna v Rumunsku. Ve stejném roce vychází časopis už celobarevně. Po celou dobu je *Nový Prostor* (NP) časopis, jehož prodejci jsou lidé bez domova nebo v jiné sociální tísní. (Nový Prostor, 2018b)

V září 2000 se na českém trhu objevuje konkurenční street paper s názvem *Patro*. Jednalo se o týdeník a zakládala jej odštěpená část redakce z *Patrona*. Tento týdeník se ale dlouho neudržel a v září 2001 ukončil svou činnost. (Veselá, 2019, s. 4)

Dnes NP vychází ve dvoutýdenním intervalu a prezentuje se jako interaktivní společenský magazín, který reflektuje aktuální dění v oblasti problematiky lidských práv, sociálně vy-

loučených občanů, ekologie a kultury. Tvůrci časopisu vybízejí k podílu na obsahu a vzhledu časopisu nejen čtenáře, ale především prodejce. Ti se do vývoje časopisu zapojují rozmanitými způsoby: zveřejňují na stránkách Nového Prostoru své životní příběhy, drobná literární díla, názory nebo například vedou rozhovory se známými osobnostmi (zpěvačka Ewa Farna, apod.) (Kopřivová, 2006, s. 31). Mezi další známé osobnosti, které poskytly rozhovor časopisu, patří například Luděk Sobota, Arnošt Goldflam, Pavel Liška aj.

Cílem projektu *street paper*, pod jehož hlavičkou Nový Prostor vychází, je nabídnout pracovní alternativu lidem, kteří se z jakýchkoliv důvodů ocitli v nepříznivé ekonomické či sociální situaci a jejich společenská izolace jim brání v uplatnění se na běžném trhu práce. Prodejci se prostřednictvím prodeje NP pohybují ve standardním pracovním prostředí, a vytváří si tak základní pracovní návyky. Celý program je realizován ve skutečném společenském prostoru, nenabízí klientům uměle vytvořený prostor (Kopřivová, 2006, s. 31).

Na celkovou koncepci organizace Nový Prostor se nyní zaměříme podrobněji.

2.4 Nový Prostor - forma sociálního podnikání

Neziskové občanské sdružení Nový Prostor vzniklo 30. 12. 1998. Dne 19. února 2015 byla společnost transformována na zapsaný ústav. IČO organizace je 69056081.

Inspirací pro rozjezd časopisu pro ně byly britské street paperové podniky. Nápad prodávat v Česku pouliční časopisy vypadal jedinečně. Organizace se v rozjezdu nápadu potýkala se získáním vstupního kapitálu na rozjetí konceptu sociálního podnikání⁹, což byl do té doby u nás neznámý fenomén. (Mészáros, 2008, s. 39) Peníze na rozjezd sociálních aktivit poskytlo Ministerstvo práce a sociálních věcí, dále byly peníze čerpány z programů různých nadací (např. Nadace NROS, Nadace Via, Výbor dobré vůle, apod.) či institucí (kupříkladu nizozemské velvyslanectví apod.) (Mészáros, 2008, s. 42).

Sociálním podnikáním chápeme podnikatelské aktivity, které prospívají společnosti a životnímu prostředí. Toto podnikání hraje významnou roli v místním rozvoji a mnohdy vy-

---

⁹ Tradice sociálního podnikání sahají v Evropě až do 19. století a jsou spojeny převážně s družstevním hnutím. Existuje několik pojetí sociálního podnikání - například americký, italský, francouzský, španělský, severský model aj. Pro nás je zajímavý španělský model, pro který jsou charakteristické různé druhy výrobních, spotřebitelských, bytových nebo sociálních družstev, ty zaměstnávají sociálně znevýhodněné osoby a poskytují jim kulturně-vzdělávací nebo sociálně-zdravotní služby. Francouzský model se opírá o koncept třetího sektoru a sociálně solidárního působení organizací (Matoušek a Křišťan, 2013, s. 327).

tváří pracovní příležitosti pro osoby se zdravotním, kulturním nebo sociálním znevýhodněním. Zisk je použit pro další rozvoj. Sociální podnik naplňuje veřejně prospěšný cíl, který je formulován v základních dokumentech podniku (Matoušek a Křišťan, 2013, s. 326).

Sociální podnikání je úzce spojeno s hodnotami sociální ekonomiky, kam řadíme sociální soudržnost, solidaritu napříč společenskými skupinami, demokratickou účast zainteresovaných skupin na aktivitách, podporu iniciativ občanů nebo přednostní využívání místních zdrojů. U sociálního podnikání je vhodné uvést sociální prospěch. Tím u takového podnikání je provozování aktivity, prospívající společnosti nebo specifické skupině (například znevýhodněných) lidí. Dále je to participace členů a zaměstnanců na strategickém směřování podniku, nebo využití zisku pro další rozvoj sociálního podniku či pro naplnění veřejně prospěšných cílů. (Matoušek a Křišťan, 2013, s. 327)

Zakládající členové při vzniku organizace Nový Prostor argumentovali tím, že prodej časopisu mají zajišťovat lidé, kteří se na běžný trh práce z různých důvodů nedostanou – jsou bez dokladů, jsou zdravotně postižení nebo jsou bez přístřeší. Projekt Nový Prostor byl tak nakonec odstartován jako sociální služba, jako součást záchranné sociální sítě (Mészáros, 2008, s. 39). Organizace také adaptovala principy a know-how od Mezinárodní sítě pouličních časopisů (INSP), kde jedním principem je také pomáhat tak, aby se dotyční lidé dokázali postarat sami o sebe.

Organizace Nový Prostor poskytuje sociální službu, ale zároveň se chová podnikatelsky. To znamená, že v rámci podnikatelského chování je třeba sledovat dostatečný obrat, zaplacení pracovníků redakčního týmu, zda není objednáno zbytečně o několik tisíc výtisků časopisů více, než se obvykle prodá, a další záležitosti. Tento princip vychází z britského modelu. V roce 2008 si organizace Nový Prostor 80 % nákladů hradila sama a zbytek nákladů zatím ještě pomáhali pokrývat dárci, kteří financovali zejména nevýdělečné části sociálního programu, tj. pomoc s oddlužením, psychologickou pomoc, vyřizování dokladů atp. (Mészáros, 2008, s. 43)

2.5 Nový Prostor - zprostředkovatel sociální rehabilitace

Cílem činnosti organizace je „zajištění všestranné pomoci a podpory sociálně a ekonomicky slabším skupinám, zejména lidem bez domova. Organizace za účelem dosažení svého cíle organizačně a finančně podporuje projekt asociace INSP, která napomáhá vydávání specializované periodické publikace a její distribuce (projekt Street papers). V rámci hospodářské činnosti organizace jsou realizovány tyto činnosti: prodej časopisu Nový Prostor

a příloh k časopisu (např. DVD), prodej inzerce v časopise a prodej předplatného (on-line i tištěné)“ (Nový Prostor, 2018a, s. 50)

Organizace Nový Prostor sídlí na adrese Řeznická 34, Praha. Organizace NP sídlí na adrese Řeznická 34, Praha, kde také funguje redakce časopisu. Na stejné adrese najdeme pražské denní centrum pro klienty sociálních služeb. To je zároveň místem, kam si prodejci chodí pro časopisy určené k prodeji. Nový Prostor disponuje 2 denními centry, brněnské denní centrum sídlí na adrese Příční 4. (Mészáros, 2008, s. 42)

S přijatým Zákonem o sociálních službách č. 108/2006 Sb., je v organizaci Nový Prostor od roku 2007 registrována sociální služba: sociální rehabilitace (Nový Prostor, 2018b). Sociální rehabilitací (§ 70) rozumíme „soubor specifických činností směřujících k dosažení samostatnosti, nezávislosti a soběstačnosti osob, a to rozvojem jejich specifických schopností a dovedností, posilováním návyků a nácvikem výkonu běžných, pro samostatný život nezbytných činností alternativním způsobem využívajícím zachovaných schopností, potenciálů a kompetencí. Sociální rehabilitace se poskytuje formou terénních a ambulantních služeb, nebo formou pobytových služeb poskytovaných v centrech sociálně rehabilitačních služeb.“ (Česko, 2006).

Cílem poskytování služby sociální rehabilitace (§ 70) je pomoci lidem dosáhnout větší míry samostatnosti, nezávislosti a soběstačnosti v běžném životě. Poskytovatel služby sociální rehabilitace vždy nabízí klientům celé spektrum základních činností, prostřednictvím nichž lze tento cíl služby naplňovat. Pomáhá lidem rozvíjet jejich schopnosti a dovednosti, posilovat jejich pozitivní návyky a nacvičovat výkon běžných činností, které jsou nezbytné pro samostatný život. Spolupráci s klientem staví vždy na tom, že v maximální možné míře využívá jeho zachovaných schopností a kompetencí, které se snaží posilovat, upevňovat a dále je rozvíjet. (Česko, 2006)

Služba sociální rehabilitace v Praze je registrována pod číslem 7271133, v Brně pod registračním číslem 5874017. Formy poskytování těchto sociálních služeb jsou: *ambulantní* a *terénní*. Cílovou skupinou klientů jsou: imigranti a azylanti, osoby bez přístřeší, osoby s tělesným postižením osoby v krizi, osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách, dále osoby, které vedou rizikový způsob života nebo jsou tímto způsobem života ohroženy. V neposlední řadě zde patří i senioři a etnické menšiny.

Nejčastěji řešenými okruhy problémů v rámci sociální práce s klienty na denních centrech Praha a Brno jsou: zajištění bydlení, dluhy a dluhová prevence, dávky, hledání zaměstnání,

asistence a trénink práce na počítači a v neposlední řadě pomoc se zajištěním dokladů (Nový Prostor, 2018a, s. 14 - 24)

Nad rámec běžné sociální služby organizace Nový Prostor nabízí uživatelům modul *street paper*, který je jedinečným programem v České republice - jedná se o pouliční prodej časopisu Nový Prostor, který se řídí mezinárodní chartou INSP (Nový Prostor, 2018a, s. 14).

Uživatelé (prodejci) mají možnost díky modulu *street paper* zvýšit své šance pro uplatnění na otevřeném trhu práce. Pomocí pouličního prodeje časopisu Nový Prostor trénují pracovní návyky a dovednosti. Uživatelům (klientům), jejichž osobní či zdravotní situace ztěžuje možnosti běžného zaměstnání, je nabízena možnost udržování a další rozvíjení těchto návyků. Nedílnou součástí programu *street paper* je možnost získat základní prostředky pro svoji obživu. Díky tomu se uživatelé mohou lépe zaměřit na řešení osobních témat. (Nový Prostor, 2018a, s. 14)

Cílem sociální služby *street paper* je „zastavení ekonomického a společenského propadu, ustálení situace či vyřešení témat, které uživatele přivádějí do potíží“. Situace lidí, kteří se na organizaci Nový Prostor obracejí, jsou různé, stejně jako jejich příčiny. Ty se navíc často překrývají. Může jít třeba o záznamy v rejstříku trestů, fobie z institucí, různá zdravotní znevýhodnění, vysoký věk nebo jiné příčiny. (Nový Prostor, 2018a, s. 11).

2.6 Prodejci časopisu - klienti sociální služby *street paper*

Organizace Nový Prostor v začátcích využila dvě cesty nábory prodejců. Jedna vedla přes organizace, poskytující služby stejné klientele, například Naděje, Armáda spásy, apod. Tyto organizace jsou dodnes zdrojem nových prodejců, lidí, kteří jsou bez příjmů, ale chtějí pracovat. Druhou cestou byl nábor přímo v terénu, vyhledávání prodejců probíhalo v lokalitách, kde se shromažďovali lidé bez přístřeší. Jednalo se například o lokality Petřín, nádraží, ulice, apod. Prodejci se pak za pochodu učili, jak prodávat. (Mészáros, 2008, s. 39)

Všichni klienti, kteří se věnují prodeji časopisu v organizaci, jsou souhrnně označeni jako prodejci (Nový Prostor, 2018a, s. 40). Každého prodejce má na starost pracovní asistent - jedná se o sociálního pracovníka, většinou na denním centru. Zde si prodejce se sociálním pracovníkem potkávají pravidelně během doby jeho prodeje časopisu. Cílem jejich společné práce je motivace prodejce k pracovním výkonům s ohledem na jejich aktuální osobní situaci, rovněž tak řešení osobních témat, problémů, administrativa spojená s prodejem časopisu atd.

Cílem této služby je, aby si prodejce obnovil nebo osvojil své pracovní dovednosti do té míry, aby byl schopen se uplatnit na běžném trhu práce (Mézšáros, 2008, s. 63). Pracovní asistent u této služby by měl vykonávat podpůrnou, ale i kontrolní činnost. (Mézšáros, 2008, s. 57)

Jako uživatel sociální služby *street paper* se může zaregistrovat každý, kdo dosáhl věku šestnácti let. Netřeba mít občanský průkaz, stačí náhradní doklad. Během registrace je zájemci vystaven průkaz prodejce časopisu Nový Prostor s fotografií a číslem. Součástí průkazky je také měsíční kupón s přiděleným prodejním místem. Následně se seznámí s kodexem prodejce¹⁰, s interními předpisy organizace a shlédne instruktážní film *Jak na prodej*. Pak vyrazí na určené prodejní místo, první tři výtisky časopisu Nový Prostor dostane zdarma, další si nakupuje za polovinu ceny časopisu. Při současné ceně časopisu to znamená, že z každých investovaných pětadvaceti korun získá padesát. (Nový Prostor, 2018c)

První měsíc je zájemce ›nováčkem‹ - klient zjišťuje, jak mu jde prodej a jak mu vyhovuje spolupráce s organizací Nový Prostor. Pokud se práce daří a klient chce pokračovat, nic mu nebrání vstoupit po ukončení měsíčního období do řad běžných ›prodejců‹. S kamelotem, který opakovaně porušuje pravidla (např. požívání alkoholu, nedodržování pracovní doby, apod.), je možné ukončit spolupráci. (Nový Prostor, 2018c)

V současné době prodejci nabízejí časopis v těchto českých městech: Praha (přibližně 90 prodejců), Brno (přibližně 30 prodejců), Ostrava (přibližně 20 prodejců). Z dalších měst je to Olomouc, Plzeň, České Budějovice, Pardubice. U těchto měst je počet prodejců menší než 10. Nedávno nově přibyla další města, kde je možné na vyhrazených prodejních místech časopis získat - Nymburk, Ústí nad Labem a Hradec Králové. (Nový Prostor, 2018c)

---

¹⁰ Kodex prodejce Nového Prostoru (Nový Prostor, 2018c):

- „Nebudu prodávat bez platného průkazu opatřeného registračním číslem a mou fotografií, který budu při prodeji nosit na viditelném místě.
- Nebudu prodávat mimo své přidělené prodejní místo uvedené na kuponu průkazky. Nebudu prodávat časopis s jiným číslem, než mám přidělené a uvedené na své průkazce.
- Nebudu vědomě prodávat časopisy neregistrovaným prodejcům nebo je jinak podporovat.
- Nebudu prodávat jiné zboží nebo časopisy současně s časopisem Nový Prostor.
- Nebudu páchat kriminální nebo přestupkovou činnost, pokud jsem viditelně označen průkazem prodejce nebo mám-li s sebou časopisy.
- Budu dodržovat zásady správného prodeje, abych nepoškodil ostatní prodejce nebo dobré jméno časopisu a organizace: nekouřit, nežebat, nezdržovat, nebýt po dobu prodeje pod vlivem drog nebo alkoholu, správně a poctivě vracet peníze, nenadávat či vyhrožovat.
- Budu dodržovat dobré vztahy se zaměstnanci organizace. Nebudu obtěžovat ostatní prodejce časopisu Nový Prostor a vyvolávat konflikty.“

Čísla s prodejci uvedená v závorce jsou přibližná, neboť počet prodejců se během roku dynamicky mění.

Pro samotné prodejce časopisu – klienty služby *street paper* - jsou stanoveny následující cíle (Mészáros, 2008, s. 45): zvýšení kvality života a životních podmínek, zvýšení finanční soběstačnosti, uchopení odpovědnosti za vlastní život, získání sebeúcty a sebevědomí, získání nezávislosti a participace na rozhodování. Další body jsou ještě zlepšení přístupu na trh práce, schopnost plánování a formulace životního programu s horizontem delším než 24 hodin a obnova sociálních a pracovních návyků a dovedností.

2.7 Současnost *street paperu* Nový Prostor

V průběhu roku 2017 bylo vydáno celkem 20 čísel časopisu, průměrný prodaný náklad za 1 číslo se pohyboval okolo 14 000 kusů (Nový Prostor, 2018a, s. 5). Časopis Nový Prostor má od ledna téhož roku novou redakci. Šéfredaktorem je J. Štěpánek, který redakci vedl již v dřívějších letech. V časopise dostávají mnohem větší prostor samotní prodejci, kteří se ve spolupráci s redakcí stávají dopisovateli a reportéry. Součástí širšího týmu jsou noví autoři, spisovatelé, novináři, ale i nadšenci kreativního psaní. (Nový Prostor, 2018a, s. 10)

Každé číslo časopisu je zaměřeno na vybrané téma a lze říct, že je obsahově atraktivní. Dne 4. července 2017 vyšlo jubilejní pětisté číslo časopisu. To se skládá z antologie povídek českých autorů, začínajících i dávno zavedených. Společným tématem jejich textů je Česko. (Nový Prostor, 2018a, s. 10) V létě 2018 je v prodeji speciální letní magazín, který ve 20 rozhovorech s konkrétními prodejci tohoto časopisu seznamuje čtenáře s jejich obtížnou životní situací a životními osudy. Tento magazín je ztraktivněn křížovkami.

Od ledna 2017 v Novém Prostoru funguje nový koncept práce se sociálními médii, včetně profilu organizace Nový Prostor na sociální síti Facebook. Ten je naplněný z velké části krátkými filmy, na kterých spolupracují přímo prodejci. Ti zde uvádějí tematicky laděné klipy, recitují básně současných básníků, a k dispozici jsou i videa ze zákulisí přípravy rozhovorů prodejců s VIP osobnostmi. (Nový Prostor, 2018a, s. 11)

Nový Prostor v současnosti spolupracuje s mnoha partnerskými organizacemi v různých regionech České republiky, mezi ně patří Azylový dům Matky Terezy, Recyklace, s. r. o., Městská Charita Plzeň, Domov sv. Františka, společnost Podané ruce o. p. s., SKP-CENTRUM, o. p. s., Nízkoprahové denní centrum a Městská charita České Budějovice. (Nový Prostor, 2018a, s. 6)

Obrázek č. 3: Titulní stránky některých čísel časopisu (Nový Prostor, 2018a, s. 8)

Nový Prostor je také členem *Asociace společenské odpovědnosti*. Asociace rozvíjí společenskou odpovědnost (CSR) a udržitelné podnikání v České republice. V rámci své unikátní vize tvoří s téměř 200 členy největší CSR platformu v Česku, která sdružuje a propojuje organizace z korporátního, neziskového, vzdělávacího i veřejného sektoru s cílem zvýšit jejich potenciál a kompetence v oblasti CSR a udržitelného podnikání. (Nový Prostor, 2018b)

Jako vhodné ukončení druhé kapitoly, která byla věnována street paperům, je možné uvést myšlenku samotných pracovníků Nového Prostoru k vydávání: Cílem není samoúčelný obrovský náklad, ale prosperita časopisu a jeho zúčastněných složek. Inspirací časopisu necht' je Baťův model podnikání (Mezsáros, 2008, s. 45).

V následující kapitole se již budeme věnovat problematice kvality života s důrazem na sociální skupinu lidí bez domova či lidí v sociálním vyloučení.

3 OSOBY BEZ DOMOVA V KONTEXTU KVALITY ŽIVOTA

Kvalita života je nosnou částí diplomové práce, proto je této problematice věnována samostatná kapitola. V té se nejprve zaměříme na vymezení pojmu kvality života a well-beingu, dále uvedeme historický nástin této oblasti, zmíníme kvalitu života skupiny lidí bez domova či v sociálním vyloučení a v závěru kapitoly zmíníme metody zjišťování kvality života.

Kvalita života byla zpočátku zkoumána v souvislosti se zdravím a nemocí. Později se tato oblast rozšířila na širší rámec lidského života. Definice kvality života vychází z Maslowovy teorie potřeb, tedy naplnění základních fyziologických potřeb (potřeba nasycení, spánek, úleva od bolesti) je předpokladem aktualizace a uspokojení dalších potřeb.

Sebeaktualizace a seberealizace	B-potřeby	Metapotřeby	potřeby vědění, porozumění a estetické potřeby, týkají se žádosti člověka
Potřeba uznání	D-potřeby	Vyšší potřeby	potřeby dosažení úspěšného výkonu
Potřeba sounáležitosti a lásky			potřeba někam patřit, potřeba sounáležitosti
Potřeby bezpečí		Nížší potřeby	jistota, stabilita, spolehlivost, potřeba struktury, pořádku, zákona
Fyziologické potřeby			žízeň, hlad, sex, spánek

Obrázek č. 4: Maslowova hierarchie potřeb (vlastní zpracování)

3.1 Kvalita života jako fenomén

Každá humanitní vědní disciplína má na kvalitu života svůj vlastní náhled z hlediska jejího zaměření. „Na nejobecnější úrovni je kvalita života chápána jako důsledek integrace mnoha různých faktorů. Jsou to sociální, zdravotní, ekonomické a environmentální podmínky, které kumulativně a velmi často neznámým (či neprobádaným) způsobem interagují, a tak ovlivňují lidský rozvoj na úrovni jednotlivců i celých společností.“ (Hnilicová in Payne, 2005, s. 207)

„Přestože je pojem kvalita života velmi frekventovaný, a to nejenom v odborných pojednáních, v oblasti jeho konceptualizace a zejména v metodologických otázkách zdaleka nenacházíme názorovou shodu.“ (Hnilicová in Payne, 2005, s. 207).

Podle Matouška a Křišťana (2013, s. 223) rozumíme kvalitou života „vícezměrný, subjektivní a měřitelný konstrukt, který vyjadřuje, jak člověk sám hodnotí svou životní situaci.“ Gajdoš (in Heřmanová, 2012, s. 36) chápe kvalitu života velmi podobně, a to jako „komplex dimenzí lidského života a podmínek jejich dosahování.“

Pojem kvalita života zastřešuje údaje o fyzickém, psychickém, sociálním a spirituálním stavu jedince. Kvalita života se ve zdravotnictví považuje za vhodný ukazatel fyzického, psychického a sociálního zdraví. Taktéž slouží k hodnocení efektivity péče, zkoumání dopadu nemoci na život nemocného a k výzkumu vlivu sociálně-ekonomických podmínek na zdraví. (Dragomirecká et al., 2006, s. 69)

Na kvalitu života můžeme pohlížet ze dvou hledisek, subjektivní (osobní) a objektivní (prostorové). Subjektivní hodnocení se zaměřuje na jedince, jak dotyčný vnímá své postavení ve společnosti spojené s jeho cíli, očekáváním a zájmy. Subjektivní kvalita života se týká postavení jedince ve společnosti, jeho cílů, zájmů a očekávání. Objektivní hodnocení se orientuje na materiální zabezpečení, sociální podmínky života, sociální status a fyzické zdraví. Objektivní kvalitu života můžeme vymezit jako souhrn ekonomických, sociálních, zdravotních a environmentálních podmínek. (Vaňurová a Mühlpachr, 2005, s. 17-18)

Světová zdravotnická organizace (WHO) rozčlenila kvalitu života do čtyř základních okruhů: fyzické zdraví a úroveň samostatnosti, psychické zdraví a duchovní stránka, sociální vztahy, prostředí.

Kategorizace konceptů kvality života vytvořil z pohledu různých vědních disciplín Veenhoven (in Matoušek, 2013, s. 223). Čtyři typy kvality života vymezil dimenzemi *životní předpoklady-výsledky* a *vnější-vnitřní kvality*:

	Vnější kvality	Vnitřní kvality
Předpoklady	A. Vhodnost prostředí životní prostředí, sociální kapitál, prosperita, životní úroveň	B. Životaschopnost jedince psychologický kapitál, adaptivní potenciál, zdraví, způsobilost
Výsledky	C. Užitečnost života vyšší hodnoty než přežití, transcendentální koncepce	D. Vlastní hodnocení života subjektivní pohoda, spokojenost, štěstí, pocit smysluplnosti

Tabulka č. 3: Čtyři kvality života (Veenhoven in Matoušek, 2013, s. 223)

Jde o kategorizaci konceptů podle kvality života: Kvadrant A, shrnující vnější kvality, zahrnuje ekologické, sociální, ekonomické a kulturní podmínky. Do kvadrantu B, pod vnitřní kvality, patří fyzické a duševní zdraví, znalosti a schopnosti. Pod kvadrant C, opět vnější kvality, spadají etické filozofické otázky. Kvadrant D, patřící pod vnitřní kvality, se zabývá měřením kvality života, jež je předmětem rozvoje mezioborové disciplíny. (Matoušek, 2013, s. 223)

Rovněž tak můžeme klasifikovat definice kvality života. Heřmanová (2006, s. 13) je rozděluje do 4 základních definičních kategorií - viz Tabulka č. 4. Tyto definice lze rozčlenit do kategorií, u kterých přihlížíme na míru obecnosti, vztah k výzkumnému cíli, míru účelovosti a míru dekomponovanosti pojmu kvality života na jednotlivé dimenze, úplnost podchycení daného pojmu atd. (Heřmanová, 2012, s. 40 - 41).

Expertní definice kvality života

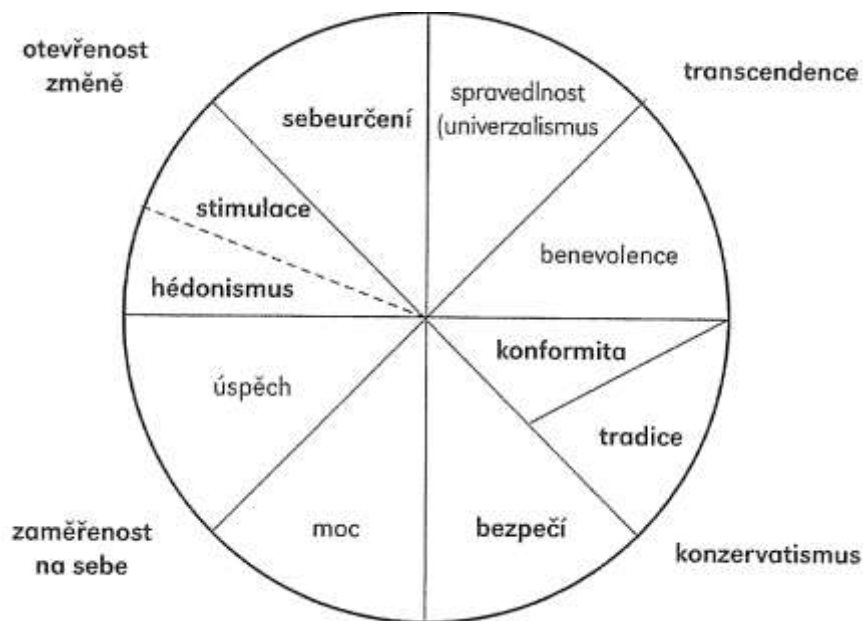
Typ	Označení definic	Popis
I.	Obecné	Nejběžnější, nejčastěji se vyskytující definice s minimem informací o dílčích složkách QOL, obsahující pojmy (ne)spokojenost a (ne)šťěstí.
II.	Komponentní	Definice vyjadřující QOL větším počtem dimenzí a charakteristik, které jsou nezbytné pro vyhodnocování QOL.
II.a	nezaměřující se na výzkumný cíl	Definice identifikující určitý počet dimenzí QOL, které ale nemusí tvořit úplný výčet všech dimenzí.
II.b	zaměřující se na výzkumný cíl	Účelové formulované definice, vážící se k cílům konkrétního výzkumu, které mohou odhlédnout od těch dimenzí QOL, které jsou z hlediska výzkumu méně významné.
III.	Zaměřené	Definice zaměřené na malý počet vybraných dimenzí QOL.
III.a	Explicitní	Definice zaměřující se výslovně na ty dimenze, které jsou považovány za nezbytné pro QOL, ale činí tak explicitně.
III.b	Implicitní	Definice zaměřující se na 1 až 2 oblasti v rámci obecného konceptu QOL, bez jejich přesnějšího vysvětlení.
IV.	Kombinované	Definice vzniklé kombinací definic obecných a komponentních.

Tabulka č. 4: Taxonomie definic kvality života podle dimenzí (Heřmanová, 2006, s. 13)

Jak bylo postupem času zjištěno, kvalita prožitku vlastní existence ovlivňuje kvalitu života každého člověka. Jak uvádí Žák (in Payne, 2005, s. 142), náš život je jakýmsi permanentním sebe-vědomím a sebe-uvědomováním. Víme, co v každém okamžiku děláme, na co

myslíme, co jsme. Cesta uvědomělého sebezpozorování dovede jedince ke zkušenosti jednoty bytí.

Kvalitou života se zabývá také Schwartz. Ten se domnívá, že jde se o systém hodnot, vycházející z předpokladu, že všichni lidé jsou vystaveni působení tří základních typů požadavků: uspokojování biologických potřeb, účast na koordinovaných sociálních interakcích a snaze dostat institucionalizovaným požadavkům vztahujícím se k možnosti skupinového přežití. Z toho vychází deset motivačních typů hodnot, které jako celek tvoří kruhovou strukturu (Hnilica In Payne, 2005, s. 375).

Obrázek č. 5: Motivační typy hodnot (Hnilica in Payne, 2005, s. 375)

V rámci určených hodnot jedincovy osobnosti lze nalevo od úsečky protínající kruh uprostřed shora dolů pozorovat jeho individualistické zájmy (sebeurčení, hédonismus, úspěch, moc aj.) a napravo kolektivistické zájmy (spravedlnost, konformita, tradice aj.).

Kvalitu života je možné zjišťovat na úrovni jedince, skupin (-y) nebo národů. Odborníci hovoří o makrorovině, mezorovině a personální rovině. „Nejčastěji bývá měření kvality na úrovni skupin, kde měření kvality slouží k hodnocení intervencí a služeb, k porovnání a diagnostice potřeb různých skupin a nalezení rizikových a protektivních faktorů, ovlivňujících životní situaci sledovaných osob.

V rámci kvality života je frekventovaným slovem i *well-being*. Osobní pohoda je často spojována s pojmem *well-being*, který je podle Šolcové a Kebzy (2004, s. 21) hodnocením života jako celku. „Jedná se o dlouhodobý emoční stav, ve kterém je reflektována spokoje-

nost jedince s jeho životem. V české terminologii se postupně ustálilo spojovat pojem *well-being* především s dimenzí *duševní pohoda*, což tento pojem nevyčerpává. Šolcová a Kebza (In Hnilicová, 2004, s. 21) navrhuje užívání „českého ekvivalentu osobní pohoda, v němž je implicitně založena jak duševní, tak tělesná a sociální dimenze.“

3.2 Historický exkurz

O kvalitu života měli lidé zájem od pradávna. Již v řecké mytologii najdeme koncepci kvality života, spojené se jmény Asclepia nebo Aesculapa (Heřmanová, 2012, s. 13). Za první práci, zabývající se otázkou kvality života, lze považovat Aristotelovu práci *Etika Nikomachova*. Koncem 30. let minulého století zavedl tento pojem do psychologie Thorndike. (Heřmanová, 2012, s. 13)

Termín *kvalita života* byl poprvé v historii zmíněn již ve 20. letech minulého století, a to v souvislosti s úvahami o ekonomickém vývoji a úloze státu v oblasti materiální podpory nižších společenských vrstev. Knižně se pojem *kvalita života* poprvé objevil v Pigouově knize *The Economics of Welfare* v roce 1920. (Matoušek, 2013, s. 224) Následně se tento termín opět objevil v politickém kontextu v USA, kdy v 60. letech tehdejší americký prezident Johnson v jednom ze svých projevů prohlásil zlepšování kvality života Američanů za cíl své domácí politiky.“ (Hnilicová in Payne, 2005, s. 205). Šlo o sociální programy *The Great Society* a *The Beautiful America* (Matoušek, 2013, s. 224).

V teoriích, které dominovaly v 70. letech minulého století, nebylo pojetí kvality života chápáno jako idea ›žít lépe‹, ale bylo spojováno s myšlenkou ›žít jinak‹. V empirických výzkumech bylo možno vysledovat odklon od analýzy ekonomických a sociálních životních podmínek a příklon k hodnocení životních stylů obyvatelstva. (Heřmanová, 2012, s. 16)

V 80. letech se kvalitou života začala zabývat rovněž sociální psychologie. V této dekádě byla kvalita života chápána jako kritérium pro hodnocení životní úrovně obyvatelstva. Rovněž začalo převažovat pojetí kvality života založené na subjektivním vnímání a hodnocení vlastního života, což ale neznamená, že by materialistické a objektivistické pojetí kvality života vymizelo. I v dnešní době se při zkoumání kvality života cíl výzkumů zaměřuje na subjektivní aspekty, přičemž se hledají takové charakteristiky, které měří pocit štěstí a míru životní spokojenosti. (Heřmanová, 2012, s. 17)

Dnešní subjektivní výzkumy kvality života se zaměřují na tři tématické oblasti: celková spokojenost se životem, spokojenost s dílčími oblastmi života (například rodina, práce, bydlení, sociální vazby, seberealizace apod.) a třetí oblastí je hledání nejvýznamnějších faktorů, které podmiňují vznik subjektivního pocitu kvalitního života, včetně souvztažností mezi těmito faktory. (Heřmanová, 2012, s. 17)

Podle Heřmanové (2012, s. 407 - 408) je téma *kvality života* příznačné pro postmoderní společnost. Impulsem ke zkoumání tohoto jevu bylo značné materiální bohatství nejvyspělejších zemí západní Evropy a USA a také změna v hodnotových orientacích při konzumním způsobu života obyvatel těchto zemí především ve druhé polovině 60. let 20. století. Vliv měla i závislost postindustriální společnosti na technice a využívání informačních a komunikačních technologií. Dalším aspektem je zkracování vzdáleností mezi lidmi a možnost častější a intenzivnější komunikace a tvorba pevnějších a častějších mezilidských vztahů.

Vaňurová a Mühlpachr (2005, s. 8) uvádějí faktory, které ovlivňují kvalitu života, a které jako první na světě definoval Forrester. Jde o potravinové zabezpečení, finanční zabezpečení, stav znečištění životního prostředí a hodnota růstu počtu obyvatel. Toto vymezení bylo rozšířeno v roce 1961 OSN přijetím 12 faktorů „podmínek života“: stav ochrany zdraví, životní prostředí, vzdělání, pracovní podmínky, stav zaměstnanosti, uspokojování potřeb a zásoby, doprava a komunikace, byty a jejich výstavba, odpočinek a zábava, oblékání, sociální jistoty, osobní svoboda.

V roce 1974 Evropská komise OSN systemizovala sociální indikátory do osmi skupin (Vaňurová a Mühlpachr, 2005, s. 8). Jde o: zdraví, kvalitu pracovního prostředí, nákup zboží a služeb, možnosti trávení volného času, pocit sociální jistoty, možnosti rozvoje osobnosti, fyzikální kvalita životního prostředí a možnost účasti na společenském životě.

Na výše uvedených indikátorech lze zaznamenat, že je stále na první pozici zdraví, které bylo považováno za určující prvek kvality života již ve starověku.

3.3 Mezioborové pojetí kvality života

Kvalita života je souslovím, které si přisvojila řada vědních disciplín. Jde o pojem interdisciplinární a multidimenzionální (Heřmanová, 2012, s. 407). Je třeba jej pojímat 'interdisciplinárně', jelikož se jím zabývají různé vědní disciplíny jako psychologie, sociologie, kulturní antropologie, ekonomie, politologie, etika aj. a zejména medicína. Avšak většinou

zde chybí interdisciplinární přístup, protože jednotlivá vědní odvětví se obvykle daným pojmem zabývají odděleně, bez propojení s dalšími disciplínami.

Druhým pojetím je multidimenzionalita, tzn. pojem kvalita života má spoustu významových dimenzí. Např. pro psychologii jde o pocity subjektivní pohody, radosti, úspěchu a moci, štěstí, životní spokojenosti či schopnost sebereflexe a sebehodnocení jedince; v sociologii se ubírá směrem k odlišnostem kvality života v různých sociálních skupinách; kulturní antropologie se zabývá přes tento pojem odlišným chápáním kvality života v různých kulturních oblastech či prostředích aj. (Heřmanová, 2012, s. 408)

V psychologii existují tři podoby konceptualizmu kvality života: spokojenost se životem (včetně společenských institucí ovlivňující spokojenost lidí), prožívaná subjektivní pohoda (subjective well-being), štěstí (happiness) a všeobecné hodnocení kvality života jako takového (flow), a poslední podobou je kognitivní a emocionální dimenze subjektivní pohody (Hnilicová in Payne, 2005, s. 209).

Termín kvalita života v sociologii zdomácněl. Zde spíše slouží k odlišení podmínek života a odchýlil se od vlastního životního pocitu lidí - myslíme například rozdílné příjmy nebo počet automobilů na domácnost, apod. (Hnilicová in Payne 2005, s. 205). Sociologie se tedy zaměřuje v rámci kvality života na atributy sociální úspěšnosti (status, majetek, domácnost, vzdělání, rodinný stav aj.). (Hnilicová in Payne, 2005, s. 209).

Křivohlavý (2004, s. 11 - 20) rozebírá filosofické hledisko na daný pojem - to nahlíží na věc z pohledu speciálně etické a antropologické. Jde o otázky dobrého a špatného v protikladu ke špatnému životu. Historie tohoto pohledu sahá až do antiky, kdy byl formulován směr zvaný hédonismus (hédoné = slast) a anglickými filozofy pak prosazovaný utilitarismus (radost či štěstí z uspokojování potřeb či zájmů).

Medicína řeší kvalitu života jako charakteristiku pravděpodobné délky života či fyzické a duševní zdraví. (Heřmanová, 2012, s. 408)

3.4 Kvalita života u osob bez domova a v sociální nouzi

Poznatky získané z dříve provedených výzkumů v oblasti měření kvality života (Buchtová, 2004, s. 75) ukázaly, že:

- Důležitější pro hodnocení kvality života jedince je jeho vlastní názor na stanovení priorit oblasti kvality života než stanovený vnější systém hodnot.
- Jednotlivé dimenze mají pro každého jedince odlišnou závažnost.

- V průběhu života jedince dochází v důsledku procházení životními fázemi a překonáváním různých situací ke změnám v pořadí důležitosti dimenzi kvality života.
- Osobní pojetí kvality života je v úzkém vztahu k vyjádření spokojenosti s dosahováním cílů a plnění plánů.

V tomto bodu je na místě uvést determinanty kvality života. Takovými determinanty „jsou nezávislé proměnné ovlivňující kvalitu života jako celku. Specifikace a vymezení těchto determinantů je zcela zásadní nejen pro výzkum kvality života, ale rovněž pro úvahy jak zlepšit kvalitu života u pacientů.“ (Lužný, 2013, s. 14)

Mezi nejčastější determinanty ovlivňující kvalitu života patří ke zdraví vztažené determinanty - determinanty psychologické, sociální, ekonomické, spirituální a vztahové. Jejich přehled je v následující tabulce. Tyto determinanty právě u osob bez domova mohou mít zásadní vliv na jejich kvalitu života.

Determinanty kvality života	Vlivy
Zdraví a zdravotní stav	Přítomnost nemoci, imobility, inkontinence, bolesti
Psychologická oblast	Přítomnost deprese, úzkosti, beznaděje
Sociální oblast	Otázka bydlení
Ekonomická oblast	Otázka ekonomického zajištění, ekonomické úrovně
Spirituální oblast	Přítomnost naděje, smíření, odpuštění viny
Vztahová oblast, sexualita	Přítomnost rodiny, blízkých, přátel, intimního vztahu

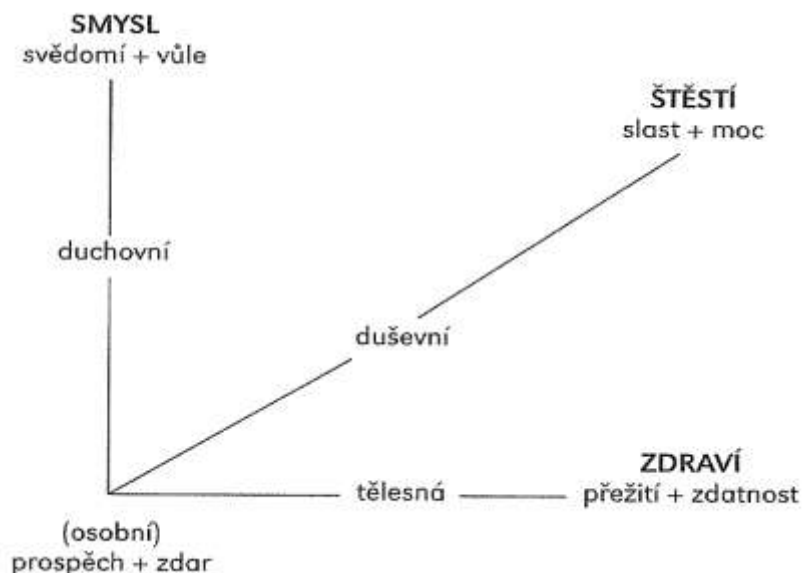
Tabulka č. 5: Základní determinanty kvalita života (Lužný, 2013, s. 14)

Mezi sociálně vyloučené osoby, u kterých se může (ale i nemusí) projevovat nižší kvalita života, patří osoby bez domova. Mnozí z nich rezignovali na hodnoty, které zajištěná populace považuje za základní pro každodenní fungování (domov, vztahy s rodinou, pravidelný přísun peněz díky zaměstnání atd.). Někteří by se jistě rádi vrátili do běžného života, ale buď jim to neumožňuje společnost vzhledem k předsudkům k těmto osobám, považovaným obecně za nespolehlivé, nebo selhávají oni sami, protože i přes nabízené šance a příležitosti v podobě určitého zaměstnání nemusí být v jejich silách dostat požadovaným závazkům.

Smysl života pak pro osoby bez domova může být značně odlišný od běžného jedince. Například ztráta práce, podle Buchtové (2004, s. 75), je závažnou změnou v životě jedince a výrazně se projeví ve změně a hodnocení kvality života.

To může demonstrovat i následující obrázek od Balcara (2005, s. 255).

Obrázek č. 6: Životní kvality a kvalitní život (Balcar in Payne, 2005, s. 255)

Na horizontální ose jde o tělesné hodnoty (zdraví, přežití a zdatnost), které jsou u bezdomovců posunuté směrem k neřešení těchto problémů s odborníky. Lidé bez domova se k lékaři dostávají až ve vážných situacích, jakmile se v nemocnici ocitnou ve chvíli, kdy je ohrožen jejich život. Vertikální osa nabízí duchovní rozměr (smysl, svědomí a vůle), kterým se velké množství osob bez domova nezabývá, k řešení vůle a svědomí se obvykle dostávají tito jedinci až ve chvíli, kdy si uvědomí nutnost odrazit se ode dna a zkusit žít zase obdobně jako většina populace. Duševní rozměr podle Obrázku č. 6 směřuje ke štěstí (slast a moc), které je velmi pomíjivé jak u většiny obyvatelstva, tak u bezdomovců.

3.5 Nástroje měření kvality života

Kvalita života se jeví jako obtížně definovatelná a tedy i náročná na metodologii měření.

Od 90. let minulého století v hodnocení kvality života z hlediska farmaceutického a psychosociálního došlo k výraznému postupu v této oblasti. Došlo k vývoji a validizaci instrumentů pro mezinárodní studie. (Hnilicová in Payne, 2005, s. 210)

Kvalita života může být zjišťována pomocí sebehodnocení, hodnocení vnějším pozorovatelem nebo kombinací obojího. Obvyklou metodou zjišťování kvality života jsou dotazníky nebo strukturované rozhovory. (Matoušek, 2013, s. 225)

U dotazníků rozlišujeme všeobecné (generické) dotazníky nebo speciální dotazníky. Všeobecné dotazníky jsou použitelné pro jakýkoli soubor pacientů nebo na zdravou populaci. Většinou pokrývají oblast zdraví, prožívání, mezilidských vztahů, životních podmínek a prostředí, spirituální stránku života. Výhodou těchto dotazníků je vzájemné srovnávání různých podmínek a souborů osob (i v rámci populačního šetření), nevýhodou je malá citlivost na podchycení intervence zaměřené na symptomy. Naproti tomu speciální dotazníky jsou určeny pro pacienty s určitými obtížemi a obsahují položky, které zjišťují dopad těchto obtíží na život pacientů. Výhodou těchto dotazníků ale je, že jsou schopny zachycovat klinicky významné změny, bohužel výsledky nelze zobecňovat. (Dragomirecká et al., 2006, s. 10)

K nejrozšířenějším generickým dotazníkům patří *EuroQol Group* (EQ-5D), což je instrument obsahující pět hodnotících položek – pohyblivost, sebeobsluhu, běžné aktivity, bolest a úzkost či depresi a vizuální škálu hodnotící celkový zdravotní stav. Dalším instrumentem je *Medical OutCome Study 36-Items Short Form* (SF-36), zajišťující subjektivní zdravotní stav v osmi oblastech. Dalším dotazníkem, který určitě stojí za zmínku, je WHOQOL-100 a jeho zkrácená verze s 36 položkami WHOQOL-BREF, který je určen pro běžnou populaci. (Matoušek, 2013, s. 225)

Z hlediska objektivnosti nástroje měření kvality života lze rozdělit do tří skupin (Křivohlavý, 2001 cit. podle Vaňurová a Mühlpachr 2005, s. 53):

- Metody měření, kdy kvalitu života hodnotí druhá osoba.
- Metody měření, kdy kvalitu života hodnotí sama osoba.
- Metody měření vycházejí z kombinace předchozích typů.

Metody měření, kdy kvalitu života hodnotí druhá osoba, jsou metody objektivní. Hodnocení kvality pacientova života z hlediska lidí pacientovi blízkých (lékařů, rodinných příslušníků apod.) mají své výhody. Tyto tzv. externí přístupy jsou zaměřeny na chování či jednání pacientů, které je (zcela nebo téměř) objektivně měřitelné. Pracuje se s modelem obecného pacienta, a díky tomu je možnost srovnání kvality života pacientů na různých odděleních, v různé fázi nemoci, apod. Lze také shledat velké množství nedostatků tohoto přístupu k hodnocení kvality života pacienta - kupříkladu kritéria a dimenze nemusí být

v souladu s tím, jak pacient sám hodnotí svůj zdravotní stav. Z hlediska pacienta může jít o jiné dimenze života, nežli jsou ty, které jsou pro něj osobně podstatně důležité. Mezi instrumenty této metody řadíme například dotazníky APACHE II¹¹, ILF¹² a jiné.

Metody subjektivní jsou takové, kdy hodnocení kvality života provádí ten, koho se osobně týká. Způsob hodnocení kvality života druhými lidmi totiž často vykazoval značné rozdíly v tom, jak kvalitu svého života hodnotil sám zúčastněný. Mezi subjektivní instrumenty řadíme například SEQoL¹³, SQUALA¹⁴ a další.

Mezi metody smíšené hodnocení kvality života řadíme takové, které vznikly kombinací obou předchozích typů. Zde uvedme například instrument MANSA¹⁵.

Pro účely našeho výzkumu byl vybrán instrument pro subjektivní hodnocení, a to konkrétně dotazník SQUALA. Jedná se adaptovaný instrument, validizovaný pro české prostředí, který je schopen zachytit životní újmu vzniklou následkem nemoci nebo nepříznivých okolností. Dalším požadavkem při jeho výběru byla subjektivita nástroje - v souladu s definicí WHO, která zdůrazňuje, že kvalitu života nelze ztotožnit s životním postavením člověka, ale s tím, jak člověk tuto svou situaci hodnotí. Při konstrukci původní verze dotazníku SQUALA vycházel autor dotazníku Zannotti z Maslowovy teorie potřeb, a ten zařadil mezi oblasti života i vnitřní hodnoty, jako je prožitek svobody, pravdy a spravedlnosti. Původní dotazník zahrnuje 23 oblastí každodenního života, později byl tento dotazník zredukován na 21 položek. (Dragomirecká et al., 2006, s. 10) Sebeuposuzovacímu dotazníku SQUALA bude věnován větší prostor v empirické části práce.

---

¹¹ *Acute Physiological and Chronic Health Evaluation System*. Tato metoda předpokládá, že na vážnost onemocnění je možné usuzovat podle toho, jak se kvantitativně odchyluje daný stav pacienta od stavu normálního. Do dotazníku se nejčastěji zaznamenávají údaje o krevním tlaku, srdečním tepu, pH, údaje o věku a chronickém onemocnění pacienta atd. Celkové skóre se pohybuje v rozmezí 0-71 bodů. (Vařurová a Mühlpachr, 2005, s. 53-54)

¹² *Index kvality života*. Jsou zde slovně formulovaná kritéria – např. sebeobslužnost, sociální opora pacienta, aj. Výhodou je, že výběr hodnotících kritérií kvality života nezáleží jen na hodnotiteli, ale vzniká na základě konsenzu mezi zdravotnickým personálem, klinickým psychologem, aj. (Vařurová a Mühlpachr, 2005, s. 54)

¹³ *Schedule for the Evaluation of Individual Quality of Life*. Jde se o instrument zjišťování kvality života, u kterého nejsou kritéria (co je žádoucí nebo co je správné) daná předem, ale vychází z osobních představ dotazovaného o tom, co považuje za důležité. Jde o strukturovaný rozhovor, u něhož se snažíme zjistit aspekty života, které jsou pro zkoumaného závažné. Mezi nejčastější podněty patří zdraví, rodina, práce, náboženství, finance, vzdělání aj. Vyhodnocení je na škále od 0 do 100 %. (Vařurová a Mühlpachr, 2005, s. 56-57)

¹⁴ *Subjektive Quality of Life Analysis*. Dotazník SQUALA je rozebrán v dalším textu empirické části.

¹⁵ *Manchester Short Assessment of Quality of Life*. Cílem této metody je vytvoření přesného obrazu kvality života dané osoby v dané chvíli. Obsahuje 16 otázek. Tato představa dále umožňuje optimalizaci péče a pomoci. (Vařurová a Mühlpachr, 2005, s. 64)

Shrnutí teoretické části

V první kapitole jsme popsali bezdomovce a osoby bez přístřeší, kteří tvoří procentuálně nejpočetnější sociální skupinu prodejců street paperového časopisu Nový Prostor. Druhá kapitola byla detailněji věnována pouličně distribuovaným tiskovinám, včetně historického exkurzu. Zaměřili jsme se zde především na organizaci Nový Prostor, která provozuje sociální rehabilitaci a věnuje se sociálnímu podnikání s programem street paper. Poslední třetí kapitola řešila kvalitu života, ke které jednotlivé společenskovední obory přistupují různě. Současným trendem je posun od objektivního hodnocení životních podmínek ke snaze zkoumat kvalitu života jako subjektivní spokojenost. Subjektivním zkoumáním kvality života a očekáváním změn v jeho kvalitě u sociální skupiny prodejců street paperového periodika se věnuje empirická část, která následuje.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 PROJEKT VÝZKUMU

V následné kapitole si v úvodu definujeme cíle našeho výzkumu. Vymezíme techniku sběru dat včetně výzkumného instrumentu, a neopomeneme ani popsat výzkumný soubor. Náš výzkum provázela určitá omezení v dostupnosti a počtu respondentů - tyto limity jsou specifikovány v podkapitole 4.3.1.

4.1 Výzkumný cíl

Empirická část diplomové práce si klade za cíl zjistit, jaké je aktuální subjektivně vnímaná kvalita života prodejců časopisu Nový Prostor. Na základě zjištěného aktuálního stavu chceme dále posoudit subjektivní očekávání změn v jejich kvalitě života, a to v přímé souvislosti s prodejem časopisu Nový Prostor.

Z hlavního cíle vycházejí i dílčí cíle práce. Dílčí cíle práce ozřejmí, jaké dimenze kvality života vnímají prodejci nejlépe a nejhůře, zda v hodnocení kvality života existují rozdíly mezi pohlavími ve skupině prodejců, a zda jsou v subjektivním očekávání změn v návaznosti na prodej časopisu rozdíly mezi věkovými skupinami. Zajímat nás bude i vztah mezi zadlužením a čekáním změn.

Kromě hlavního cíle byl stanoven také cíl vedlejší, který by nám měl zodpovědět, jaké procento prodejců časopisu se v současné době potýká se zadlužením, jaké jsou nejčastější důvody tohoto jevu a zda je daný problém řešen s třetí stranou¹⁶. Zajímat nás také bude, zda se zadlužení u prodejců promítne do subjektivního očekávání změn do kvality života. Vedlejší cíl výzkumu byl stanoven na základě myšlenky šéfredaktora časopisu Nový Prostor, se kterým byl veden rozhovor při iniciování námětu diplomové práce v této cílové sociální skupině.

Hlavní výzkumné otázky mají následující znění:

- **HO_1:** Jak je subjektivně hodnocena stávající kvalita života v rámci prodejců časopisu Nový Prostor?

---

¹⁶ Třetí stranou je myšlen pojem označující právnické či fyzické osoby, které neměly žádný vliv na příčinu vzniku zadlužení u dané osoby, ale aktivně se účastní řešení problému splácení dluhu u daného klienta. Mezi takové subjekty patří například neziskové organizace, sociální pracovníci, exekutoři, věcně příslušné odbory příslušných úřadů apod.

- **HO_2:** Jaké jsou očekávané změny v jednotlivých oblastech kvality života díky prodeji časopisu Nový Prostor u jeho prodejců?

Dílčí výzkumné otázky:

- **DO_1:** Je subjektivní zhodnocení aktuálního stavu kvality života výrazně rozdílné z pohledu věkových skupin?
- **DO_2:** Kterou dimenzi života prodejci časopisu v současnosti subjektivně vnímají nejlépe a kterou dimenzí naopak vnímají nejhůř?
- **DO_3:** Jsou rozdílná očekávání změn v kvalitě života díky prodeji časopisu Nový Prostor mezi ženami-prodejkyňmi a muži-prodejci?
- **DO_4:** Jsou rozdílná očekávání změn mezi prodejci podle jejich statusu zadlužení?

Hypotézy:

U tohoto výzkumu byly stanoveny hypotézy věcné. Takové hypotézy se vyhodnocují na základě substantivní významnosti, tedy pouze za využití neinferenční statistiky. Statistické hypotézy pro tento druh výzkumu nebyly využity, a to z důvodu, že výběr není reprezentativní a je rozsahem malý (Mareš, Rabušic a Soukup, 2015, s. 40 - 43).

- **HV_1:** Subjektivně vnímaná úroveň kvality života je u prodejců Nového Prostoru horší ve srovnání s reprezentativním výběrem dospělé populace ve výzkumu Dragomerické (2006).
- **HV_2:** S rostoucí dobou prodeje Nového Prostoru se zvyšují pozitivní očekávání změn ve zlepšení kvality života.

Vedlejší výzkumné otázky:

- **VO_1:** Jak velké procento prodejců se v současnosti potýká s dluhy?
- **VO_2:** Kolik z nich řeší své zadlužení s třetí stranou?

4.2 Technika sběru dat

Empirická část diplomové práce je zpracována statistickou procedurou, má charakter kvantitativního šetření. Technikou je anonymní dotazník (je vložen jako Příloha II), který převážně vychází z nástrojů měření kvality života SQUALA.

Náš výzkumný instrument/dotazník se skládá z několika komponentů:

Úvodní část obsahuje otázky zjišťující některá demografická data zaměřená převážně na sociální status jedince (pohlaví, věk, dosažené vzdělání), případně další údaje o prodeji.

V druhé a třetí části dotazníku je použit zmiňovaný nástroj SQUALA modifikovaný pro české prostředí (Dragomirecká et al., 2006) se zjišťováním 21 oblastí lidského života. Druhá část zjišťuje *subjektivní důležitost* a třetí část dotazníku *subjektivní spokojenost* s těmito oblastmi lidského života.

Čtvrtá část dotazníku, která je věnována očekávání prodejců v oblastech lidského života v souvislosti s jejich prodejní činností, duplikuje 21 oblastí ze standardizovaného dotazníku SQUALA. Tato část dotazníku je již doplněna autorem práce a je pouze inspirována metodikou dotazníku SQUALA.

Poslední, pátá část dotazníku je věnována otázkám zadlužení. Zde byly otázky k dané problematice také formulovány autorem diplomové práce. Oblast výzkumu byla implementována do dotazníku na základě podnětu šéfredaktora časopisu Nový Prostor, pana Štěpánka¹⁷. Mnoho prodejců se mohlo z různých příčin dostat do vyhrocené finanční situace a bylo zajímavé alespoň částečně tuto problematiku zadlužení zmapovat.

4.2.1 Deskripce instrumentu SQUALA

V našem dotazníku bylo ve valné části využito nástroje pro subjektivní měření kvality života SQUALA. Volba nástroje SQUALA je podložena jeho širokou dostupností a uplatnitelností v České republice, realizovanou standardizací v českém prostředí, či možností jeho využití jak u zdravé populace, tak u osob s různými typy zdravotních potíží nebo jiného znevýhodnění. Za kladný benefit lze brát jeho administraci či jeho validizaci¹⁸ (Chrastina et al., 2014, s. 1).

Ve svém originále je dotazník *Subjective Quality of Life Analysis - SQUALA* (Dragomirecká et al., 2006) zaměřen na 23 oblastí každodenního života, u nichž respondent určuje na pětibodové škále subjektivní důležitost této oblasti a spokojenost s ní. Tyto oblasti identifikují vnější i vnitřní realitu běžného života. (Chrastina et al., 2014, s. 1)

---

¹⁷ Soukromá audionahrávka se šéfredaktorem Janem Štěpánkem, provedená dne 27. 8.2018 v denním centru Nového Prostoru, Praha.

¹⁸ Česká verze dotazníku byla validizována v rámci projektu GaČR 313/95/1084 „Kvalita života QoL-CZ. Validizace českého instrumentu“ v letech 1995–1996 a také dalšími, včetně grantů MZČR (Chrastina et al., 2014, s. 1-2).

Nicméně při konstrukci našeho dotazníku jsme využili pouze 21 položek¹⁹, a to tak, jak nabízí autorka Dragomirecká v české mutaci daného výzkumného nástroje. Ta dále sděluje (2006, s. 9), že „český dotazník SQUALA je mnohem používanější a známější než francouzský originál“. Standardizovaný dotazník SQUALA je složen ze dvou základních tabulek (bloků): Škály hodnocení důležitosti a škály hodnocení spokojenosti. U každé položky na pětibodové hodnotící Likertově škále respondent určuje subjektivní důležitost této oblasti a také specifikuje, jak je s touto oblastí spokojen.

Klíčovými pojmy jsou zde *spokojenost* a *důležitost*. Respondent hodnotí z pohledu *důležitosti* a *spokojenosti* následující položky: zdraví, fyzická soběstačnost, psychická pohoda, prostředí a domov, spánek, rodina, mezilidské vztahy, děti, péče o sebe, láska, sex, odpočinek, záliby, bezpečí, práce, spravedlnost, svoboda, krása a umění, pravda, peníze, jídlo (Dragomirecká et al., 2006, s. 11).

Na konci bloku, věnovaného *důležitosti*, je standardně připojena otevřená otázka: *Je ještě něco jiného, co považujete v životě za důležité?* Tato otázka dává případný prostor k doplnění okruhu, který může být významný pro respondentův život, ale ve výčtu 21 oblastí byl opomenut.

Významným hlediskem při výběru instrumentu byla jeho subjektivita. SQUALA zachycuje subjektivní pohled člověka na svou životní situaci, a to tak, že hodnotí, nakolik je člověk spokojen nebo nespokojen s oblastmi života, které sám považuje za důležité. Tento instrument byl vybrán na základě široké uplatnitelnosti „v oblastech medicínské, sociální, psychologické i pedagogické oblasti především za účelem diagnostiky nebo zkvalitnění péče a služeb“ (Vaňurová a Mühlpachr, 2005, s. 63).

4.3 Výzkumný soubor a jeho charakteristika

Analytickou jednotkou u našeho výzkumu byl prodejce, klient organizace Nový Prostor, prodávající stejnojmenný časopis.

Základní soubor tvořil přibližně 200 prodejců v celé České republice, nabízející v současnosti tištěný časopis Nový Prostor v 7 městech Česka. Je nezbytné zmínit, že základní soubor se v průběhu roku dynamicky mění - díky mnoha okolnostem (možné úmrtí,

---

¹⁹ Vynechány byly oblasti „Zajímat se o politiku“ a „Mít víru (např. náboženství)“. Tyto oblasti byly z české verze dotazníku SQUALA vyloučeny z důvodu slabé mezipoložkové korelace samotnou autorkou.

noví příchozí prodejci, ukončení činnosti prodeje a plnohodnotné začlenění na trhu práce apod.). Z důvodu vysoké proměnlivosti není možné udělat z této populace výběr, který by byl dlouhodobě reprezentativním.

V našem výzkumu byl zvolen osobní interaktivní přístup k prodejcům časopisu. Pro výzkum byla vybrána 2 města - Praha a Brno, kde je uváděna nejvyšší koncentrace prodejců časopisu. Dne 18. ledna 2019 provedli 2 výzkumníci sběr dat mezi kameloty časopisu v denním centru NP v Brně, kdy byl s nimi prováděn sběr dat pomocí dotazníku. Stejný proces proběhl dne 29. ledna 2019 v denním centru NP v Praze. V obou denních centrech bylo osloveno celkem 57 prodejců časopisu, z nichž 3 prodejci vyplnění odmítli.

V praxi výzkumu je mnohdy potíž sestavit výzkumný vzorek s dodržением kritérií - např. z důvodu neochoty respondentů participovat na výzkumu, z časových důvodů apod. Proto byl u našeho výzkumu uplatněn dostupný výběr, který byl v dané situaci chápán jako nejlepší z daných možností (Průcha, 2014, s. 110 - 111).

Omezený počet respondentů byl limitován tím, že sběr dat probíhal vždy 1 den v denním centru Brno a taktéž 1 den v denním centru Praha. Sběr dat zajišťovali 2 (poučení) výzkumníci. Z technických a organizačních důvodů nebylo možné zařídit v nastalých podmínkách větší časové rozpětí sběru dat v terénu.

Všichni respondenti byli v úvodu ubezpečeni, že získaná data budou zcela anonymní. Dostupným výběrem bylo získáno do výběrového souboru celkem 54 respondentů. Z nich bylo 15 získáno v Brně a 39 v Praze. Při vyplnění dotazníku s výzkumníkem byl každý prodejce/respondent honorován předem stanovenou finanční částkou 30 Kč.

Respondenti/prodejci v Praze a Brně byli o dobrovolné možnosti zúčastnit se tohoto výzkumu, zaměřeného na kvalitu života, informováni prostřednictvím sociálních pracovníků přímo v organizaci Nový Prostor v Praze a Brně v předstihu cca 2 - 3 týdnů.

Na vyplnění celého dotazníku měl každý respondent přibližně 20 minut (jen pro část SQUALA bylo kalkulováno přibližně s 15 minutami). Autorkou (Dragomirecká et al., 2006, s. 29) je doporučováno, aby respondenti měli možnost během vyplňování klást dotazy, avšak odpovědi od výzkumníků by měly být otevřené - např. *Spravedlností se rozumí to, co si pod tím sám představíte.*

Kapitola s projektem výzkumu je ještě zakončena úkoly, které provázely celý výzkum, a jejich rozložení v čase.

4.4 Časový harmonogram výzkumu

Výzkum jsme rozdělili do několika dílčích etap. Tyto fáze byly určitým způsobem předdefinovány v čase, jejich časové vymezení je uvedeno nyní:

- Zvolení problematiky, včetně vymezení výzkumných problémů: srpen 2018.
- Přípravné práce, zmapování prostředí, předběžná domluva podmínek s neziskovou organizací Nový Prostor, organizační opatření pro realizaci výzkumu: září - listopad 2018.
- Příprava výzkumného nástroje (tj. posouzení dotazníku SQUALA, doplnění vlastního dotazníku dalšími výzkumnými okruhy otázek apod.): prosinec 2018.
- Definitivní domluva s managementem organizace Nový Prostor na termínech provedení výzkumu s prodejci: 20. prosince 2018 - 6. ledna 2019.
- Realizace výzkumu (sběr dat u prodejců pomocí dotazníků, osobní účast)
  - denní centrum Brno: 18. ledna 2019
  - denní centrum Praha: 29. ledna 2019
- Zpracování výsledků, analýza dat: únor - březen 2019.
- Interpretace výsledků, shrnutí: březen - 1. polovina dubna 2019.

5 ANALÝZA A VYHODNOCENÍ DAT

Dále následují analyzované výsledky výzkumu. Do hodnocení byly zahrnuty všechny dotazníky, neboť ty byly vyplněny ve spolupráci s výzkumníky a nenastala situace, že by dotazník byl vyplněn zčásti nebo vůbec. Pouze v případě baterie otázek *Zadlužení* nechtělo 11 respondentů na tento blok odpovídat a cíleně zvolilo nabízenou variantu *›Nechci odpovídat‹*.

Přepis sesbíraných dat z dotazníku byl převeden do elektronické podoby, a to v aplikaci Microsoft Excel. Bylo pořízeno 54 unikátních záznamů. Následné matematické a statistické výpočty byly provedeny ve statistickém programu SPSS. Byly vypočteny procentní hodnoty, průměry, standardní odchylky (dále v textu: STD), korelační koeficienty, celkové skóre kvality života SQUALA a parciální skóre pro jednotlivé oblasti kvality života SQUALA. Také byly vytvořeny výpočty ke shlukové analýze (clustery).

Díky rozdělení výzkumného dotazníku na několik bloků, tj. demografické údaje, SQUALA důležitost, SQUALA spokojenost, očekávání prodejců (vlastní doplněk do dotazníku) a zadlužení (vlastní doplněk dotazníku) budou výsledky analyzovány a popsány ve stejném pořadí.

5.1 Vyhodnocení demografické části dotazníku

V demografické části jsme sesbírali informace o struktuře respondentů, a to následující údaje: pohlaví, věk, dosažené vzdělání, lokalita prodeje a délka prodeje časopisu. Demografické otázky byly uzavřené, výjimkou byla otázka věku, kde respondent uváděl číselnou hodnotu. Uvedený věk byl následně převeden do věkových skupin²⁰.

Zjištěné demografické údaje jsou podrobněji zpracovány v grafech v Příloze č. III. Zde je nyní uveden pouhý minimální výčet některých demografických údajů. Respondentů bylo získáno 54, z toho je:

- Podle pohlaví 36 mužů a 18 žen,
- podle lokality prodeje časopisu 39 respondentů z Prahy a 15 respondentů z Brna,
- podle délky prodeje časopisu 10 prodejců nabízejících časopis 1 rok či méně, 21 prodejců s délkou prodeje 1 až 3 roky a 23 respondentů s prodejem déle než 3 roky,

---

²⁰ Rozdělení respondentů do věkových skupin kopíruje rozdělení podle manuálu Dragomirecké (2006).

- podle dosaženého vzdělání 5 respondentů ve věkové skupině 21-29 let, 24 respondentů ve věkové skupině 30-44 let, 14 respondentů ve věkové skupině 45-59 let a 11 respondentů ve věkové skupině 60+ let.

5.2 Vyhodnocení dotazníku v části SQUALA

U interpretace výsledků v části SQUALA lze v mnoha parametrech provádět komparaci s reprezentativním souborem, na který může být v dalším textu odkazováno. Výběr pro reprezentativní soubor, který obsahuje 308 respondentů, byl proveden v pražské populaci ve věkové kategorii 18 - 59 let (Dragomirecká et al. 2006, s. 20).

V této nosné dotazníkové části jsou klíčovými pojmy *spokojenost* a *důležitost*. *Spokojenost* je hodnocena na pětibodové Likertově škále od hodnoty 1=velmi zklamán po hodnotu 5=zcela spokojen. *Důležitost* je hodnocena pomocí pětibodové škály, přičemž rozsah je od hodnoty 0=bevýznamné až po hodnotu 4=nezbytné.

Následně byla data (za část dotazníku SQUALA - důležitost) zpracována do tabulky.

Statistiky pro jednotlivé položky	N	min.	max.	průměr	STD
1) Důležitost: zdraví	54	2	4	3,22	0,66
2) Důležitost: fyzická soběstačnost	54	2	4	3,15	0,63
3) Důležitost: psychická pohoda	54	1	4	3,09	0,71
4) Důležitost: prostředí a bydlení	54	0	4	2,76	0,87
5) Důležitost: spánek	54	0	4	2,81	0,80
6) Důležitost: rodinné vztahy	54	0	4	2,20	1,09
7) Důležitost: vztahy s ostatními lidmi	54	0	4	2,28	0,88
8) Důležitost: děti	54	0	4	1,81	1,28
9) Důležitost: péče o sebe sama	54	1	4	3,22	0,74
10) Důležitost: láska	54	0	4	2,52	1,21
11) Důležitost: sexuální život	54	0	4	1,72	1,12
12) Důležitost: odpočinek	54	0	4	2,41	0,98
13) Důležitost: koníčky	54	0	4	2,24	0,97
14) Důležitost: pocit bezpečnosti	54	1	4	2,91	0,76
15) Důležitost: práce	54	0	4	2,98	0,86
16) Důležitost: spravedlivost	54	0	4	2,89	0,88
17) Důležitost: svoboda	54	0	4	3,04	0,87
18) Důležitost: krása a umění	54	0	4	2,09	1,07
19) Důležitost: pravda	54	1	4	2,91	0,88
20) Důležitost: peníze	54	0	4	3,11	0,88

Statistiky pro jednotlivé položky (pokračování z předchozí stránky)	N	min.	max.	průměr	STD
21) Důležitost: jídlo	54	1	4	2,91	0,94

Tabulka č. 6: Základní statistiky pro jednotlivé položky při hodnocení důležitosti (vlastní zpracování podle Dragomirecké, 2006, s. 27)

V tabulce č. 6 můžeme zaznamenat, že nejvyšší průměrnou hodnotu v důležitosti mezi prodejci dosáhly položky *zdraví a péče o sebe sama* (obojí 3,22), dále pak *fyzická soběstačnost* (3,15). Naopak mezi položky s nejnižší průměrnou hodnotou v důležitosti lze zařadit *děti a sexuální život*.

U reprezentativního souboru u Dragomirecké (N=308) nejvyšší průměrné hodnoty obdržela položka *zdraví* (3,67), dále následuje *fyzická soběstačnost* (3,51) a *péče o sebe sama* (3,45). Nejnižší průměrnou hodnotu dosáhla *krása a umění* (2,26).

Podobně jsou data za spokojenost v dotazníkové části SQUALA zpracována do tabulky.

Základní statistiky pro jednotlivé položky	N	min.	max.	průměr	STD
1) Spokojenost: zdraví	54	1	5	3,04	1,08
2) Spokojenost: fyzická soběstačnost	54	1	5	3,46	0,99
3) Spokojenost: psychická pohoda	54	1	5	3,15	1,05
4) Spokojenost: prostředí a bydlení	54	1	5	2,81	1,15
5) Spokojenost: spánek	54	1	5	3,02	1,09
6) Spokojenost: rodinné vztahy	54	1	5	2,89	1,31
7) Spokojenost: vztahy s ostatními lidmi	54	1	5	2,76	1,13
8) Spokojenost: děti	54	1	5	2,56	1,31
9) Spokojenost: péče o sebe sama	54	1	5	3,30	0,98
10) Spokojenost: láska	54	1	5	2,65	1,12
11) Spokojenost: sexuální život	54	1	5	2,28	1,04
12) Spokojenost: odpočinek	54	1	5	2,87	1,08
13) Spokojenost: koníčky	54	1	5	3,13	1,07
14) Spokojenost: pocit bezpečnosti	54	1	5	3,22	1,11
15) Spokojenost: práce	54	1	5	3,33	0,99
16) Spokojenost: spravedlivost	54	1	5	2,96	1,20
17) Spokojenost: svoboda	54	1	5	3,11	1,09
18) Spokojenost: krása a umění	54	1	5	2,98	1,04
19) Spokojenost: pravda	54	1	5	3,09	1,01
20) Spokojenost: peníze	54	1	5	2,98	1,04
21) Spokojenost: jídlo	54	1	5	3,30	1,08

Tabulka č. 7: Základní statistiky pro jednotlivé položky při hodnocení spokojenosti (vlastní zpracování podle Dragomirecké, 2006, s. 26)

V Tabulce č. 7 můžeme zaznamenat, že nejvyšší průměrnou hodnotu ve spokojenosti mezi respondenty dosáhly položky *fyzická soběstačnost* (3,46) a *práce* (3,33), dále pak *péče o sebe sama a jídlo* (obojí 3,30). Naopak mezi položky s nejnižší průměrnou hodnotou ve spokojenosti lze zařadit *sexuální život* (2,28).²¹

Souhrnnější výsledky SQUALA se vyjadřují formou parciálních skóre a celkového skóre kvality života. Parciální skóre se pro určitou oblast kvality života rovná součinu skóre *důležitosti* (hodnoceného na pětibodové škále od 0=bezvýznamné po 4=nezbytné) a skóre *spokojenosti* (hodnoceno na pětibodové škále od 1=velmi zklamán po 5=zcela spokojen) a nabývá hodnot v intervalu 0 - 20. Pokud respondent hodnotí nějakou oblast života jako bezvýznamnou, je součin vždy 0, nehledě na to, jak hodnotí spokojenost s touto oblastí. Naopak maximální skóre 20 znamená, že je respondent zcela spokojen s oblastí, kterou ohodnotil jako nezbytnou. (Dragomirecká at al., 2006, s. 21)

Parciální skóre po součinu *důležitosti* a *spokojenosti* znázorňuje následující tabulka.

Základní statistiky – parciální skóre	N	min.	max.	průměr	STD
1) zdraví	54	2	20	9,85	4,15
2) fyzická soběstačnost	54	3	20	11,04	4,18
3) psychická pohoda	54	3	20	9,81	4,39
4) prostředí a bydlení	54	0	20	8,11	4,71
5) spánek	54	0	20	8,83	4,62
6) rodinné vztahy	54	0	16	7,19	5,01
7) vztahy s ostatními lidmi	54	0	20	6,89	4,47
8) děti	54	0	15	5,57	4,75
9) péče o sebe sama	54	2	20	10,81	4,24
10) láska	54	0	20	7,09	5,03
11) sexuální život	54	0	20	4,26	3,83
12) odpočinek	54	0	20	7,61	4,89
13) koníčky	54	0	20	7,59	5,08
14) bezpečí	54	2	20	9,72	4,97
15) práce	54	0	20	10,22	4,92

²¹ V reprezentativním souboru u Dragomirecké (N=308) nejvyšší průměrné hodnoty obdržela položka *fyzická soběstačnost* (4,23), další pozice s nejvyšší průměrnou hodnotou zaujímá položka *děti* (3,99) a *rodinné vztahy* (3,95). Nejnižší průměrnou hodnotu dosáhly *peníze* (3,02).

Základní statistiky – parciální skóry (pokračování z předchozí strany)	N	min.	max.	průměr	STD
16) spravedlivost	54	0	20	8,89	5,06
17) svoboda	54	0	20	9,89	5,13
18) krása a umění	54	0	20	6,52	4,34
19) pravda	54	2	20	9,20	4,60
20) peníze	54	0	20	9,13	4,21
21) jídlo	54	2	20	9,65	4,85
QOLSCORE (součet SQUALA1 - 5)	54	84	472	210,49	81,24

Tabulka č. 8: Parciální skóry pro jednotlivé položky SQUALY (vlastní zpracování podle Dragomirecké, 2006, s. 25)

Nejvyššího průměrného parciálního skóru ve výzkumném souboru dosahuje položka *fyzická soběstačnost, péče o sebe sama* a třetí v pořadí je *práce*. Pokud bychom provedli komparaci s Dragomireckou (N=308), tak u reprezentativního souboru byla nejvyšší průměrná hodnota skóru v položkách *fyzická soběstačnost, dále zdraví a péče o sebe sama*.

Zde můžeme usuzovat, že *práci* subjektivně vnímají prodejci časopisu jako velmi zásadní, proto je průměrná hodnota u této položky v kontextu ostatních položek vyšší. Kupříkladu u reprezentativního souboru (N=308) se položka *práce* dostala až na 9. místo v průměrných hodnotách skóru.

V posledním řádku Tabulky č. 8 se vyskytuje pojem QOLCORE. Jedná se o číslo, které udává součet za 5 dimenzí. Dimenzi můžeme chápat jako shluk několika položek podle předem daného klíče. Toto je vysvětleno v dalším odstavci.

Při zpracovávání získaných dat dále pracujeme se skóry dimenzí. 21 položek z dotazníkové části SQUALA je následně rozděleno podle Dragomirecké (et al., 2006, s. 29 - 30) do definovaných dimenzí. Toto seskupení 5 tematických okruhů SQUALA1 až SQUALA5 podle souvisejících položek je dáno následujícím klíčem:

- SQUALA1 (abstraktní hodnoty) = pocit bezpečí, spravedlnost, svoboda, krása a umění, pravda,
- SQUALA2 (zdraví) = zdraví, fyzická soběstačnost, psychická pohoda, péče o sebe sama,
- SQUALA3 (blízké vztahy) = rodinné vztahy, láska, sexuální život,
- SQUALA4 (volný čas) = spánek, vztahy s ostatními lidmi, odpočinek, koníčky,
- SQUALA5 (základní potřeby) = prostředí a bydlení, peníze, jídlo.

Vzhledem k tomu, že každá dimenze obsahuje jiný počet položek, je nutné pro jejich rychlou porovnatelnost přistoupit k jejich standardizování tak, aby se rozpětí u skóre každé dimenze pohybovalo od 0 do 100, přičemž jejich vyšší hodnota poukazuje na lepší subjektivní kvalitu života. (Dragomirecká et al., 2006, s. 30)

Sloučené dimenze	N	min.	max.	průměr	STD
SQUALA1: Abstraktní hodnoty	54	11,0	95,0	44,2	19,8
SQUALA2: Zdraví	54	15,0	95,0	51,9	18,5
SQUALA3: Blízké vztahy	54	0	91,7	30,9	19,1
SQUALA4: Volný čas	54	3,8	100	38,7	20,7
SQUALA5: Základní potřeby	54	13,3	100	44,8	17,1

Tabulka č. 9: Skóry v jednotlivých dimenzích (vlastní zpracování podle Dragomirecké, 2006, s. 24)

Na základě Tabulky č. 9 můžeme odpovědět na dílčí výzkumnou otázku **DO_2**. Konstatujeme, že na základě průměrných skóre je nejlépe subjektivně vnímanou dimenzí kvality života respondentů SQUALA2 - *zdraví*, následuje dimenze SQUALA5 - *základní potřeby*. Naopak nejnižší průměrná hodnota vyšla v dimenzi SQUALA3 - *blízké vztahy*. Nejvyšší STD odchylka, která nám udává, nakolik se od sebe navzájem typicky liší jednotlivé případy v souboru zkoumaných hodnot, byla vyhodnocena u SQUALA4 - *volný čas*.

U našich výsledků jsme také ověřovali celkovou reliabilitu za celek všech 21 položek a také za jednotlivých 5 SQUALA dimenzí. Reliabilitou rozumíme spolehlivost a přesnost měření. Její stupeň se udává koeficientem, což je číslo, které nabývá hodnot od 0 do 1, přičemž hodnota 1 udává ideální stav stupeň reliability (Chráška, 2016, s. 39).

Nejprve jsme koeficienty reliability ověřili u tabulek s *důležitostí* i *spokojeností*. V našem případě Cronbachův koeficient α vyšel uspokojivé (výrazně nad 0,7). Je však nutné vzít v potaz, že do každé škály spadá celkem 21 položek, to znamená, že vysoký počet položek následně může uměle zvyšovat tento koeficient.

Reliabilita za dotazník SQUALA	N (položky dotazníku)	α (důležitost)	α (spokojenost)
	21	0,86	0,96

Tabulka č. 10: Reliabilita u důležitosti a spokojenosti v části dotazníku SQUALA (vlastní zpracování podle Dragomirecké, 2006, s. 26)

Koeficient reliability jsme dále ověřili za jednotlivé dimenze SQUALA1-5, toto znázorňuje následující tabulka.

Dimenze	N (položky)	α
SQUALA1: Abstraktní hodnoty	5	0,88
SQUALA2: Zdraví	4	0,89
SQUALA3: Blízke vztahy	3	0,76
SQUALA4: Volný čas	4	0,89
SQUALA5: Základní potřeby	3	0,61

Tabulka č. 11: Reliabilita za jednotlivé dimenze dotazníku SQUALA (vlastní zpracování)

I zde můžeme konstatovat, že výsledky reliability jsou ve 4 oblastech kvality života uspokojivé ($\alpha > 0,7$), výjimkou je dimenze SQUALA5, kde reliabilita nedosahuje optimální hodnoty. Je nutné však připomenout skutečnost, že dimenze SQUALA5 vychází z hlediska reliability nedobře i v samotném manuálu nástroje (Dragomirecká et al., 2006, s. 22).

Celkové skóre je dáno součtem všech parciálních skóre za 5 dimenzí (Dragomirecká et al., 2006, s. 11). Hodnota celkového skóre se pohybuje na stupnici 0 až 500. Platí, že vyšší hodnota poukazuje na lepší subjektivní kvalitu života. V Tabulce č. 12 je celkový skóre QOL (tedy součet všech dimenzí) uveden podle několika demografických pohledů, které respondenti uvedli.

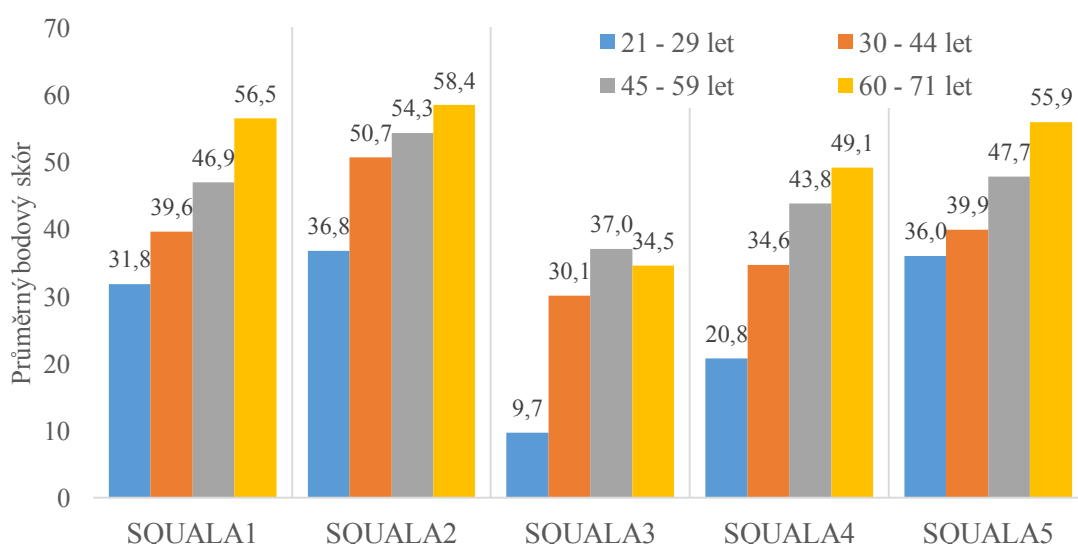
Demografické pohledy na získaná data podle:		Celkový skóre QOL (součet SQUALA 1-5)				
		N	průměr	min.	max.	STD
Pohlaví	muž	36	213	84	472	83
	žena	18	206	101	408	80
Věkové skupiny	21 - 29 let	5	135	101	232	55
	30 - 44 let	24	195	84	395	69
	45 - 59 let	14	230	114	408	87
	60 - 71 let	11	254	161	472	84
Dosažené vzdělání	základní (vč. nedokončeného)	15	181	84	318	71
	výuční list	26	221	101	472	81
	maturita	12	226	124	408	95
	vysokoškolské ²²	1	202	202	202	-

²² Nelze stanovit standardní odchylku za 1 respondenta, proto v tabulce daný údaj chybí.

Demografické pohledy na získaná data podle (pokračování z předch. strany):		N	průměr	min.	max.	STD
Lokalita prodeje	Brno	15	227	139	388	58
	Praha	39	204	84	472	88
Doba prodeje časopisu	do 1 roku	10	181	101	287	55
	1 - 3 roky	21	203	102	472	83
	více než 3 roky	23	230	84	408	87

Tabulka č. 12: Celkový skór SQUALA 1-5 v podle demografických hledisek (vlastní zpracování)

Z Tabulky č. 12 a také z následujícího Grafu č. 1 vyplývá, že respondenti s každou následující vzrůstající věkovou skupinou v průměru lépe subjektivně hodnotí jak jednotlivé dimenze, tak jejich celkový skór QOL.

Graf č. 1: Komparace stávajícího subjektivního hodnocení kvality života u věkových skupin

Podle Grafu č. 1 za jednotlivé dimenze SQUALA 1-5 (a taktéž Tabulky č. 12, kde je uveden celkový skór) lze odpovědět na **DO_1** a konstatovat, že prodejci ve věkové skupině 21 až 29 let subjektivně vnímají kvalitu života ve všech dimenzích života v průměru nejhůře, prodejci časopisu v každé poslopně vyšší věkové skupině subjektivně hodnotí kvalitu života vyššími průměrnými skóry. Nejlépe vnímají kvalitu života prodejci ve věkové skupině 60 až 71 let. Možným vysvětlením může být to, že mladí lidé mohou výrazněji negativně vnímat stávající problémy, spjaté s obtížnou životní situací (chudoba, bezdomovectví nebo ohrožení ztrátou přístřeší), do které se jako klienti sociální služby dostali, a to se následně může projektovat i do jejich subjektivního zhodnocení kvalit života.

U **DO_1** lze tedy učinit závěr, že subjektivní hodnocení kvality života u věkových skupin je rozdílné. Nejnižší subjektivní hodnocení je u věkové skupiny 21-29 let, nejvyšší u věko-

vé skupině 60-71 let. U každé následující vyšší věkové skupiny subjektivní průměrné hodnocení současné kvality života stoupá.

Všechny věkové skupiny v průměru ocenily dimenzi SQUALA3 (*blízké vztahy*) nízkým hodnocením na Likertově škále, což je vidět na předchozím Grafu č. 1. Nejvýrazněji je tento propad u věkové skupiny do 29 let. Naopak nejvyšší průměrný skór u všech věkových skupin byl u dimenze SQUALA2 (*zdraví*).

Podobný jev jako u věkových skupin (dílejší výzkumná otázka DO_2) můžeme vysledovat z demografického pohledu i v délce prodeje časopisu Nový Prostor, kdy respondenti déle nabízející časopis hodnotí subjektivní QOL mírně lépe. Lze tedy konstatovat, že modul *street paper* jako součást sociální rehabilitace může mít v delším časovém horizontu pozitivní vliv na cítění klientů, zapojených do prodeje časopisu.

Pokud srovnáme podle Tabulky č. 12 například hledisko pohlaví se subjektivním hodnocením QOL, zde jsou rozdíly v subjektivním hodnocení kvality života mírně ve prospěch mužů, nicméně tyto rozdíly jsou bezvýznamné.

Přibližně stejně dopadla komparace i mezi prodejci časopisu mezi městy Praha a Brno. Zde je rovněž průměrná hodnota v subjektivním vnímání kvality života velmi těsná, výsledek je mírně příznivější pro brněnské prodejce.

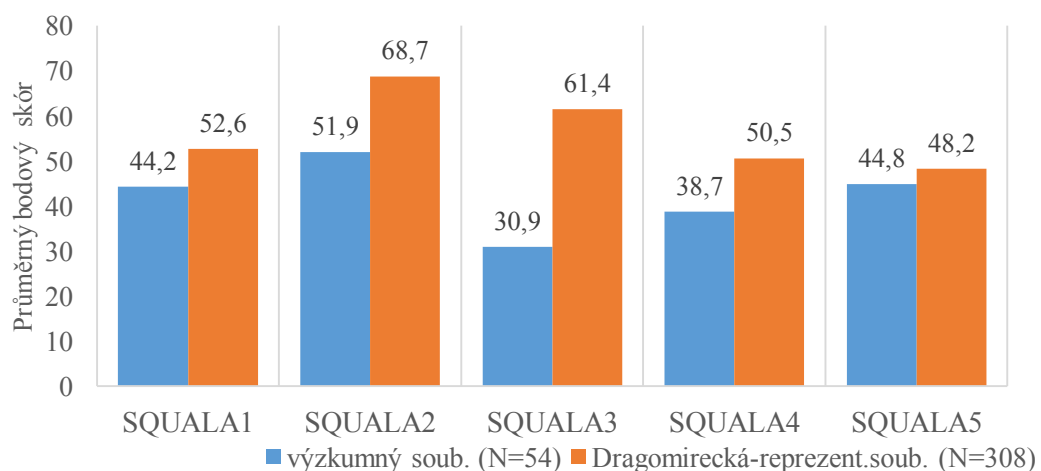
Nyní provedeme vyhodnocení věcné hypotézy **HV_1**: *Subjektivně vnímaná úroveň kvality života je u prodejců Nového Prostoru horší ve srovnání s reprezentativním výběrem dospělé populace ve výzkumu Dragomirecké (2006).*

Zde provedeme komparaci s reprezentativním souborem (N=308) u Dragomirecké (el al., 2006, s. 27). U reprezentativního souboru (N=308) byly zaznamenány nejvyšší průměrné skóry u dimenzí v tomto pořadí: SQUALA2-*zdraví* (68,7), SQUALA3-*blízké vztahy* (61,4) SQUALA1-*abstraktní hodnoty* (52,6) a SQUALA4-*volný čas* (50,5). Nejnižší průměrný skór byl zjištěn u SQUALA5-*základní potřeby* (48,2).

Při komparaci výsledků našeho výzkumného souboru s reprezentativním souborem Dragomirecké (N=308) lze dospět k závěru, že nejvyšší průměr byl u obou souborů dosažen v dimenzi *SQUALA2-zdraví*. Další sled dimenzí podle nejvyššího průměru se již rozchází. Pořadí dalších dimenzí v našem výzkumném souboru lze vnímat tak, že prodejci si v subjektivně vnímané kvalitě života váží těch oblastí, které mohou být v jejich životě nedostačující nebo dokonce absentují. Subjektivně horší vnímání kvality života u prodejců je pravděpodobně způsobeno mnoha determinanty (Teoretická část, s. 48). Může se jednat

o determinanty zdravotní (bolesti, přítomnost nemoci atd.), psychologické (míra úzkosti či beznaděje apod.), sociální (otázka bydlení), ekonomické, vztahové (přítomnost blízkých a rodiny apod.) nebo spirituální (odpuštění, smíření apod.). Všechny tyto determinanty ve větší nebo menší míře mohou vstupovat do subjektivního zhodnocení kvality vlastního života.

Přestože dimenze *zdraví* dosahuje nejvyššího skóru, lze se domnívat, že i zde výrazněji než u běžné populace působí negativní činitele, kupříkladu nocování na mnohdy nejistých a neznámých místech, nepravidelná nebo méně hodnotná strava apod.

Graf č. 2: Komparace výzkumného a reprezentativního souboru v jednotlivých dimenzích dotazníku SQUALA

U dimenze, která měla u sociální skupiny prodejců časopisu (výzkumný soubor) vůbec nejnižší průměr skóru, tedy SQUALA3-*blízké vztahy*, lze z výsledku predikovat vyšší míru subjektivní nespokojenosti, kde příčinou může být zvýšené množství determinantů kvality života právě v oblasti vztahové nebo spirituální.

Věcná hypotéza **VH_1** na základě Grafu č. 2 podpořila naši tezi, že hodnocení kvality života u prodejců časopisu je horší ve srovnání s reprezentativním souborem Dragomirecké (2006).

Tímto je analýza dotazníkové části SQUALA vyčerpána a lze se věnovat části, která zjišťovala očekávání změn u respondentů.

5.3 Vyhodnocení bloku očekávání

U bloku *očekávání* bylo zpracování výsledků přizpůsobeno tak, aby se co nejvíce blížilo metodice zpracování výsledků standardního dotazníku SQUALA.

Následný postup výpočtů v tabulce *očekávání* byl následující: 21 položek v dotazníku v bloku *očekávání* bylo sbíráno na škále od 1 až 5²³. Následně byly tyto hodnoty překódovány do finální hodnoty. Po překódování mohou nabývat hodnot od -100 do +100 a tyto indexy kopírují ›formát‹ výsledků jako u částí bloků SQUALA.

Jediným rozdílem ve vyhodnocení výsledků bloku *očekávání* je to, že zde hodnoty (ve sloupci minimum) na rozdíl od vyhodnocení standardizovaného SQUALA dotazníku mohou jít do minusových hodnot. Minusové hodnoty v daném sloupci naznačují, že někteří respondenti u některých oblastí očekávají možné zhoršení v budoucnu u dané oblasti.

Statistiky pro jednotlivé položky	N	min.	max.	průměr	STD
1) Očekávání: zdraví	54	-75	100	18	32
2) Očekávání: fyzická soběstačnost	54	-38	100	26	31
3) Očekávání: psychická pohoda	54	-75	100	27	34
4) Očekávání: prostředí a bydlení	54	-50	100	28	31
5) Očekávání: spánek	54	0	100	16	28
6) Očekávání: rodinné vztahy	54	0	75	12	23
7) Očekávání: vztahy s ostatními lidmi	54	-13	75	15	22
8) Očekávání: děti	54	-100	75	5	23
9) Očekávání: péče o sebe sama	54	-38	100	21	34
10) Očekávání: láska	54	-50	100	7	22
11) Očekávání: sexuální život	54	-25	50	4	14
12) Očekávání: odpočinek	54	-50	100	14	26
13) Očekávání: koníčky	54	-25	75	9	23
14) Očekávání: být v bezpečí	54	-38	100	12	28
15) Očekávání: práce	54	-38	100	26	33
16) Očekávání: spravedlivost	54	-75	100	11	30
17) Očekávání: svoboda	54	-50	100	10	30
18) Očekávání: krása a umění	54	-50	100	6	21
19) Očekávání: pravda	54	-50	100	9	30
20) Očekávání: peníze	54	-100	100	17	35
21) Očekávání: jídlo	54	-100	100	9	31

Tabulka č. 13: Statistiky pro jednotlivé položky při hodnocení očekávání (vlastní zpracování)

²³ Škála nabývala těchto hodnot: 1-výrazné zhoršení, 2-částečné zhoršení, 3-beze změny, 4-částečné zlepšení, 5-výrazné zlepšení.

Z uvedených hodnot v Tabulce č. 13 vyplývá, že v průměru všichni respondenti v budoucnu očekávají ve všech 21 položkách určité zlepšení, byť se jedná v mnoha položkách o zlepšení mírné. Nejvyšší očekávání jsme u respondentů zaznamenali u položek *prostředí a bydlení, psychická pohoda, fyzická soběstačnost a práce*. Vzájemné rozdíly mezi 4 položkami s nejvyšší průměrnou hodnotou jsou ale bezvýznamné. Je účelné i v bloku *očekávání změn* upozornit na položku *práce*, kde prodejci předpokládají pozitivní změny, což může být výrazně spjato se samotným účelem jejich sociální rehabilitace.

Naopak zhoršení (tedy číslo s minusovou hodnotou) u některé položky v průměrné hodnotě nebylo zjištěno vůbec. U této části dotazníku již nelze provést komparaci s jiným zdrojem, neboť blok *očekávání* byl vytvořen a zakomponován do dotazníku autorem práce.

Nyní se podívejme na hledisko očekávání změn po seskupení 21 položek do jednotlivých dimenzí, se kterými je dále metodicky pracováno podobně jako u standardizovaného dotazníku SQUALA.

Sloučené dimenze	N	min.	max.	průměr	STD
Očekávání v dimenzi 1: abstraktní hodnoty	54	-40	95	10	23
Očekávání v dimenzi 2: zdraví	54	-47	88	23	24
Očekávání v dimenzi 3: blízké vztahy	54	-17	58	8	15
Očekávání v dimenzi 4: volný čas	54	-13	88	14	19
Očekávání v dimenzi 5: základní potřeby	54	-33	83	18	24
Očekávání celkem (Σ dimenze 1 - 5)	54	-56	395	72	81

Tabulka č. 14: Celkové skóre v jednotlivých dimenzích v bloku očekávání (vlastní zpracování)

Údaje ve sloučených 5 dimenzích *očekávání* mohou nabývat hodnoty od -100 do +100. Lze říct, že respondenti mají nejvyšší očekávání v dimenzi *zdraví*, následuje dimenze *základních potřeb*. Naopak respondenti mají nejnižší očekávání v dimenzi *blízkých vztahů*.

Závěrečný řádek Tabulky č. 14 je součtem všech předchozích dimenzí, údaj může nabývat hodnoty od -500 do +500. Platí, že vyšší hodnota poukazuje na vyšší subjektivní očekávání změn v kvalitě života díky prodeji časopisu Nový Prostor u respondentů. Celkově respondenti očekávají v průměru změnu o +72 bodů (z možných 500 bodů), když přizpůsobíme způsob našich výpočtů manuálu Dragomirecké (et al., 2006) pro vyhodnocení SQUALA.

Také v bloku *očekávání změn* můžeme určit reliabilitu v jednotlivých dimenzích i reliabilitu za všechny dimenze. Výsledky jsou ve 3 oblastech očekávání změn v kvalitě života uspokojivé ($\alpha > 0,7$), u dimenzí č. 3 a č. 5 reliabilita nedosahuje optimálních hodnot.

Reliabilita v dimenzích očekávání	α
1. dimenze: abstraktní hodnoty	0,87
2. dimenze: zdraví	0,74
3. dimenze: blízké vztahy	0,58
4. dimenze: volný čas	0,79
5. dimenze: základní potřeby	0,56

Tabulka č. 15: Reliabilita v očekávání změn u dimenzí (vlastní zpracování)

Stejně jako u vyhodnocení standardizované části dotazníku SQUALA můžeme porovnat výsledky bloku očekávání změn u jednotlivých skupin podle sesbíraných demografických údajů.

Pohledy na očekávání podle demografických údajů:		N (počet resp.)	Očekávání v dimenzi 1: Abs-traktní hodnoty	Očekávání v dimenzi 2: Zdraví	Očekávání v dimenzi 3: Blízké vztahy	Očekávání v dimenzi 3: Volný čas	Očekávání v dimenzi 5: Základní potřeby	Očekávání celkem (dimenze 1-5)
			průměr	průměr	průměr	průměr	průměr	průměr
Pohlaví	muži	36	9,38	23,61	7,87	13,98	20,83	75,67
	ženy	18	9,86	21,35	7,64	12,85	12,73	64,43
Věkové skupiny	21 - 29 let	5	15,50	30,63	9,17	15,00	7,50	77,79
	30 - 44 let	24	7,92	22,53	7,29	10,42	14,41	62,56
	45 - 59 let	14	7,86	17,41	8,93	13,84	23,81	71,85
	60 - 71 let	11	12,50	26,99	6,82	19,60	23,86	89,77
Dosažené vzdělání	základní (včetně nedokonč.)	15	10,00	23,75	4,17	10,63	30,00	78,54
	výuční list	26	10,10	19,11	6,73	13,70	12,66	62,30
	maturita	12	11,88	27,60	15,28	19,27	19,44	93,47
	vysokoškolské	1	-40,00	50,00	0,00	-12,50	-33,33	-35,83
Lokalita	Brno	15	3,33	6,25	3,61	6,25	17,22	36,67
	Praha	39	11,92	29,25	9,40	16,43	18,48	85,48
Doba prodeje časopisu	do 1 roku	10	7,25	20,63	9,17	12,50	22,50	72,04
	1 - 3 roky	21	7,38	24,40	6,15	11,76	14,68	64,38
	více než 3 roky	23	12,50	22,42	8,70	15,76	19,38	78,76

Tabulka č. 16: Výsledky *očekávání změn* podle demografických hledisek (vlastní zpracování)

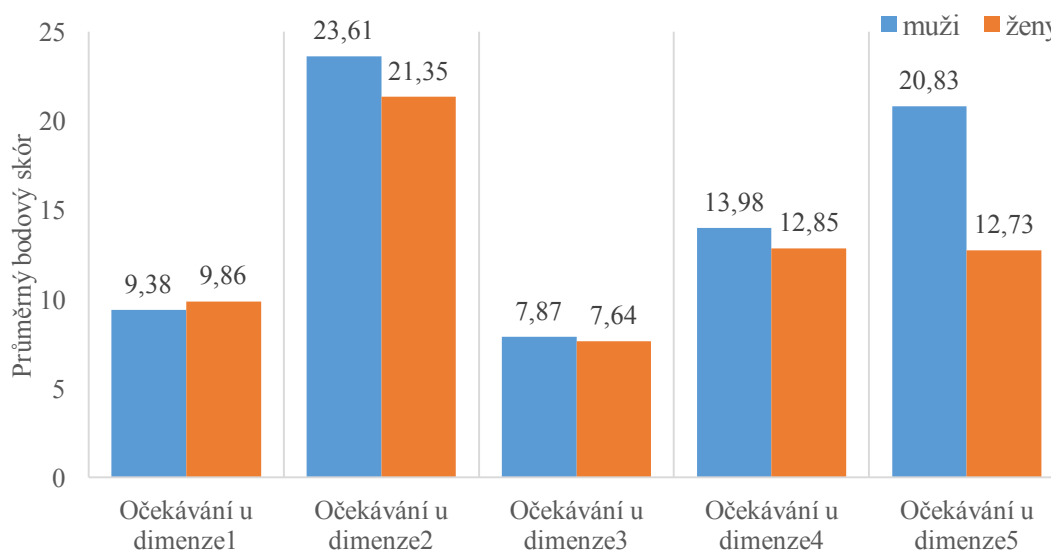
Je důležité zmínit záporné hodnoty v tabulce u řádku dosaženého vysokoškolského vzdělání. Je to způsobeno tím, že v našem výzkumu odpovídal jen 1 respondent s tímto dosaže-

ným vzděláním (více v Příloze č. III, demografické údaje o výzkumném souboru - grafy). Přesto u něj můžeme dedukovat, že ve 3 dimenzích očekávání změn subjektivně předpokládá zhoršení.

Z výsledků v tabulce č. 16 lze vysledovat, že očekávání změn v kvalitě života díky prodávání časopisu Nový Prostor u respondentů je výrazně vyšší v lokalitě prodeje Praha než v Brně. Mírně optimističtější očekávání změn mají muži (před ženami), ale tento rozdíl je zanedbatelný. Současně si u Tabulky č. 16 můžeme odpovědět na dílčí výzkumnou otázku **DO_3**. Pokud srovnáme celkový skóre (všech dimenzí 1 až 5), muži-prodejci dosahují vyššího celkového průměru v očekávání (75,7) než ženy-prodejkyňe (64,4). Očekávání změn v souvislosti s prodejem časopisu jsou mezi pohlavími rozdílná ve prospěch mužů.

Rozložení rozdílů mezi pohlavími v jednotlivých dílčích dimenzích 1 až 5 v očekávání změn v souvislosti s prodejem časopisu znázorňuje následující Graf č. 2.

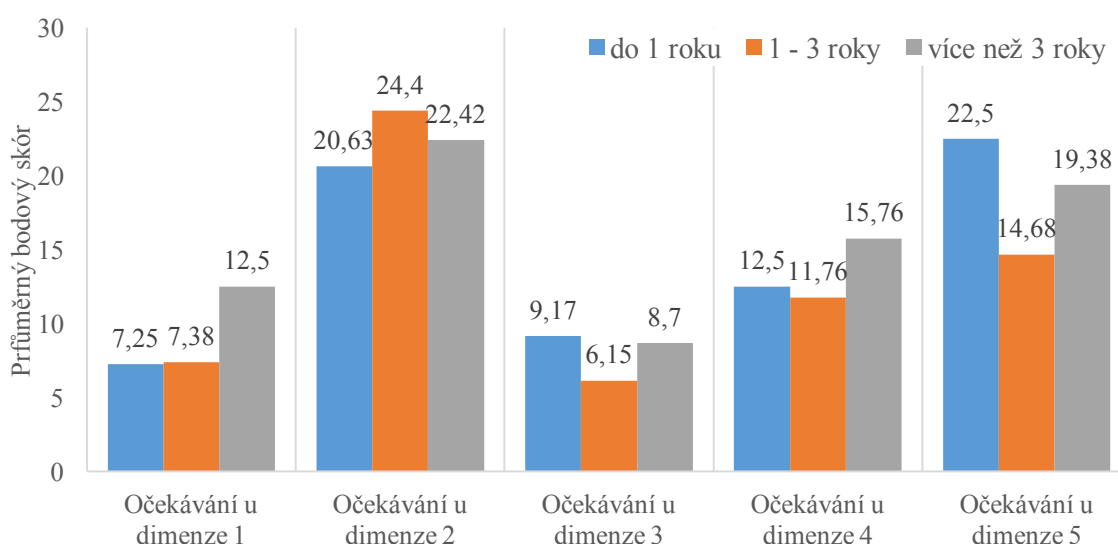
Graf č. 3: Komparace očekávání změn u mužů a žen u výzkumného souboru

Lze tedy vyslovit závěr pro **DO_3**: Byť u dimenze 1 (*abstraktní hodnoty*) mají ženy nepatrně vyšší průměrnou hodnotu než muži, u ostatních 4 dimenzí i v celkovém průměru za všechny dimenze očekávání změn již jsou vyšší hodnoty u mužů-prodejců. Celkový skóre (součet SQUALA 1-5) u mužů nabývá průměrné hodnoty 75,7 bodu, u žen je tato průměrná hodnota 64,4 bodu. Můžeme tedy konstatovat, že muži-prodejci mají ve 4 dimenzích (*zdraví, blízké vztahy, volný čas a základní potřeby*) vyšší očekávání změn díky prodeji časopisu Nový Prostor než ženy-prodejkyňe.

Dále můžeme posoudit věcnou hypotézu **HV_2**, která byla položena v úvodu Praktické části: *S rostoucí dobou prodeje Nového Prostoru se zvyšují pozitivní očekávání změn ve zlepšení kvality života.*

V Grafu č. 4 jsou výsledky dle délky prodejní činnosti respondentů rozvedeny do 5 dimenzí. V dimenzi3-*blízké vztahy* a dimenze5-*základní potřeby* jsme zaznamenali nejvyšší průměrné očekávání u těch prodejců, kteří nabízejí časopis méně než 1 rok. V dimenzi1-*absolutní hodnoty* a dimenze4-*volný čas* jsme zaznamenali nejvyšší průměrné očekávání u těch prodejců, kteří nabízejí časopis déle než 3 roky.

Podle celkové QOL (součet dimenzí 1 až 5 - viz Tabulka č. 16) jsou nejvyšší očekávání změn v souvislosti s prodejem časopisu mezi prodejci nabízející časopis déle jak 3 roky (78,8 bodu). Následují prodejci s délkou prodeje do 1 roku (72,0 bodu). Nejnížší očekávání mají prodejci s délkou prodeje 1 až 3 roky (64,4 bodu).

Graf č. 4: Očekávání možných změn u respondentů podle délky prodeje časopisu

K hypotéze **HV_2** lze konstatovat, že se jednoznačně neprokázalo zvyšování pozitivního očekávání změn v souvislosti s délkou prodeje časopisu. Podpořit hypotézu **HV_2** tedy nelze. Nejvyšší celkové očekávání změn sledujeme u prodejců s délkou prodeje více než 3 roky, následují prodejci do 1 roku, nejnižší očekávání mají prodejci s délkou prodeje 1-3 roky. Je nutné doplnit k této hypotéze dovětek, že očekávání změn v jednotlivých dílčích dimenzích, jak je demonstrováno v Grafu č. 4, nemusí kopírovat celkové očekávání změn.

Pokud se ještě vrátíme k Tabulce č. 16 při pokračování její analýzy, dále vyplývá, že nejvyšší celkové průměrné očekávání změn mají respondenti ve věkové skupině 60-71 let,

dále následuje věková skupina 21-29 let. Téměř u všech věkových skupin je nejvyšší očekávání v dimenzi2 - *zdraví*, výjimkou je věková skupina 45-59 let, kde jsou nejvyšší očekávání u dimenze5 - *základní potřeby*. Vyšší očekávání změn v dimenzi *zdraví* výrazně navyšují dílčí položky *fyzická soběstačnost* a *psychická pohoda* (výsledky dílčích 21 položek jsou v Tabulce č. 13).

Nízká očekávání jsme zaznamenali u dimenze3 - *blízké vztahy*, u věkové skupiny 21-29 let je nízké očekávání změn zjištěno také u dimenze5 - *základní potřeby*.

V další části analýzy dat nás zajímá, zda lze z hlediska *očekávání změn* v 5 dimenzích dotazníku vytvořit skupiny respondentů, které si budou podobné. Pro tuto část jsme využili shlukové analýzy. Jedná se „o metodu, jejímž cílem je přiřadit jednotky analýzy (např. osoby, případy apod.) na základě podobnosti ke skupinám (shlukům, trsům)“ (Chráska, 2016, s. 144).

Chráska (2016, s. 144) dále uvádí, že charakteristiky shluků ani jejich počet nejsou předem známy, bývají odvozeny až během práce s výzkumnými daty a provádí se pomocí statistických programových systémů. Mezi nejčastější metody jsou užívány metoda hierarchického shlukování nebo metoda K-průměrů. Druhá jmenovaná, nehierarchická metoda za využití programového systému SPSS, byla využita v našem konkrétním případě.

S využitím shlukové analýzy (K-Means Cluster) jsme vytvořili 2 skupiny (clustery). V první skupině jsou respondenti s nízkým očekáváním změn, ve druhé skupině jsou respondenti s vysokým očekáváním. Porovnání výsledků obou skupin/clusterů je následující:

Skupiny	N	Očekávání dimenze1: Abstraktní hodnoty	Očekávání dimenze2: Zdraví	Očekávání dimenze3: Blízké vztahy	Očekávání dimenze4: Volný čas	Očekávání dimenze5: Základní potřeby	Celkový skór očekávání (součet dimenzí 1-5)
		průměr	průměr	průměr	průměr	průměr	průměr
cluster 1 (nízké očekávání)	45	3,61	16,18	4,35	6,81	10,74	41,69
cluster 2 (vysoké očekávání)	9	39,17	56,25	25,00	47,57	55,09	223,08

Tabulka č. 17: Výsledky *očekávání změn* dvou skupin vytvořené pro shlukovou analýzu (vlastní zpracování)

Skupina s vysokým očekáváním je relativně malá (N=9). Nemůžeme konstatovat, že by v ní převažovaly některé demografické charakteristiky výrazněji než ve zbývajících druhé skupině (N=45). Na základě shlukování můžeme říct, že naprostá většina respondentů

(cluster1, N=45) má mírně pozitivní očekávání změn z hlediska změny kvality života a pouze 9 respondentů (cluster2) má očekávání výrazně vyšší.

Na závěr vyhodnocení dotazníkového bloku očekávání změn ověříme těsnost vztahu mezi proměnnými korelační analýzou. Tu vyjádříme pomocí Pearsonova koeficientu korelace²⁴.

Z následující Tabulky č. 17, vyjadřující Pearsonův koeficient korelace vyplývá, že celkové očekávání změn a celkový skóre kvality života QOL spolu pozitivně korelují ($r = 0,23$). Čím je tedy respondent subjektivně spokojenější v aktuálním okamžiku, tím vyšší očekávání změn u kvality života má. Korelace je ale poměrně nízká, takže toto zjištění nemá výraznější praktický význam. V rámci korelace jsme posuzovali i věk respondentů, který silněji koreluje s celkovým skórem kvality života ($r = 0,41$), naopak očekávání změn je na věku téměř nezávislé ($r = 0,09$).

Korelace mezi proměnnými	Očekávání změn (celkový skóre dimenzí 1-5)	OQL (celkový skóre (SQUALA 1-5)	Věk
Očekávání (celkový skóre dimenzí 1-5)	1	0,234	0,091
QOL (celkový skóre SQUALA1-5)	0,234	1	0,416
Věk	0,091	0,416	1

Tabulka č. 18: Pearsonův koeficient korelace tří proměnných (vlastní zpracování)

5.4 Vyhodnocení bloku zadlužení

Následně jsme vyhodnotili blok získaných informací pro vedlejší cíl práce, který se okrajově zabývá zadlužením prodejců časopisu Nový Prostor. Je nutno podotknout, že již první otázka (z celkem 3 v tomto bloku) obsahovala variantu odpovědi *›nechci sdělit‹*, pokud by respondent nechtěl z ryze osobních či jiných důvodů na otázku k zadlužení odpovídat. Pokud respondent vybral uvedenou variantu odpovědi, neodpovídal již v otázkách na toto téma na žádnou další.

Výsledek současného zadlužení respondentů je zmapován v následující tabulce.

²⁴ Pearsonův koeficient může nabývat hodnot v intervalu od -1 do +1. Hodnota 0 vypovídá o statistické nezávislosti proměnných, naopak hodnota +1 (respektive -1) vypovídá o naprosté závislosti proměnných. Čím více se náš výsledek blíží 1 (nebo -1), tím je vztah proměnných těsnější (Chráska, 2016, s. 113 – 115).

Zadlužení respondentů	Počet respondentů	%	Kumulativní %
Ne	11	20,4	20,4
Ano	32	59,3	79,6
Nechtělo sdělit	11	20,4	100
Celkem	54	100	

Tabulka č. 19: Zadlužení respondentů (vlastní zpracování)

Přibližně 20 % respondentů využilo možnosti neodpovídat na otázku aktuálního zadlužení. Můžeme z toho vydedukovat i to, že relativně vysoké procento respondentů se zřejmě k zadlužení nechtělo přiznat nebo se jim otázka skutečně mohla jevit jako choulostivá či zasahující do jejich soukromí²⁵.

V současné chvíli tedy můžeme odpovědět na vedlejší výzkumnou otázku **VO_1**. Ve výzkumném souboru uvedlo 60 % respondentů, že v současné době je zadluženo. Je nutno ovšem doplnit i informaci, že pětina respondentů na otázku zadlužení odpovídat nechtěla (v dotazníku byla jedna z variant odpovědi, že dotyčný nemusí situaci sdělovat, pokud nechce). Lze z toho vyvozovat, že respondenti, kteří neodpovídali, mohli cítit jisté znejistění anebo se možná za své zadlužení mohli stydět, případně tuto informaci brali jako ryze soukromou.

Pokud dluhy u respondentů vznikly, nejčastější a zároveň hlavní příčinou byly u respondentů *nepřiměřené půjčky, exekuce, ztráta zaměstnání* či *absence příjmů*. Naopak nejmenší procento příčiny vzniku dluhu bylo zjištěno u *gamblingu* (1,9 %). U *užívání návykových látek* (alkohol, tabák, drogy apod.) nebyla zaznamenáno, že byly příčinou vzniku dluhu v našem výzkumném souboru.

Hlavní příčina zadlužení	Počet	%	Kumulativní %
Netýká se (nemá dluhy nebo nechce odpovědět na otázku)	22	40,7	40,7
Ztráta zaměstnání, dlouhodobě bez příjmů	7	13,0	53,7
Nepřiměřená půjčka, zabavení majetku, exekuce	8	14,8	68,5
Nízký finanč. příjem (např. minimální mzda, nízký inv. důchod aj.)	6	11,1	79,6

²⁵ Respondenti, kteří na zadlužení nechtěli odpovídat nebo případně dluhy nemají, jsou v následujících 2 tabulkách sice zaznamenáni, ale řádek s těmito respondenty je vždy podbarven šedou barvou.

Hlavní příčina zadlužení (pokračování z předchozí strany)	Počet	%	Kumula- tivní %
Rozvod, příp. finanční vyrovnání po rozvodu	3	5,6	85,2
Hraní hazardních her	1	1,9	87,0
Dlouhodobá či vážná nemoc	4	7,4	94,4
Alkoholismus, kouření, návykové látky	0	0	94,4
Jiné důvody	3	5,6	100
Celkem	54	100	

Tabulka č. 20: Nejzásadnější důvod zadlužení u respondentů (vlastní zpracování)

Jednotlivé příčiny vzniku zadlužení byly přebrány z *Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020* (2018, s. 6) a mírně autorem aktualizovány.

Dalšími důvody zadlužení, které 3 respondenti nenašli mezi možnými variantami odpovědí a sami je doplnili, byly:

- *Krach firmy a nevyplacení mzdy,*
- *opakovaná koupě spotřebního zboží v obchodech s úmyslem zboží nikdy nesplatit,*
- *výkon trestu.*

Na poslední otázku z oblasti zadlužení odpovídalo pouze 32 respondentů. Ta zjišťovala, kolik respondentů (kteří odpověděli, že mají dluh) řeší své stávající dluhy s třetím subjektem, tedy právníčkou nebo fyzickou osobou, která napomáhá respondentovi řešit existující dluh.

Řešení dluhů s třetí stranou	Počet	%	Kumulativní %
Nemá dluhy nebo nechtělo odpovídat na zadlužení	22	40,7	40,7
Neřeší	13	24,1	64,8
Řeší	19	35,2	100
Celkem	54	100	

Tabulka č. 21: Řešení zadlužení u věřitelů s třetím subjektem (vlastní zpracování)

Nyní můžeme odpovědět na vedlejší výzkumnou otázku **VO_2**. Podle údajů z Tabulky č. 21 můžeme konstatovat, že celkem 19 respondentů uvedlo, že řeší své stávající zadlužení s třetí stranou. To je 35 % z celého výzkumného souboru, a téměř dvě třetiny z těch, kteří v dotazníku uvedli, že dluhy aktuálně mají. I zde se může promítnout jisté zkreslení, způsobené stejným faktorem jako u vedlejší výzkumné otázky **VO_1**.

V závěru kapitoly ještě porovnáme očekávání změn mezi respondenty z hlediska vytvořených podskupin podle kritéria zadlužení. Tento pohled je znázorněn v Tabulce č. 22.

Očekávání změn u dílčích skupin respondentů podle zadlužení:		N (počet resp.)	Očekávání v dimenzi 1: Abs-traktní hodnoty	Očekávání v dimenzi 2: Zdraví	Očekávání v dimenzi 3: Blízké vztahy	Očekávání v dimenzi 3: Volný čas	Očekávání v dimenzi 5: Zá-kladní potřeby	Očekávání celkem (dimenze 1-5)
			průměr	průměr	průměr	průměr	průměr	průměr
Zadlužení	ne	11	4,32	19,03	10,98	9,38	11,74	55,45
	ano	32	13,20	23,24	6,25	16,60	24,35	83,65
	nechce sdělit	11	4,09	25,57	9,09	9,09	6,44	54,28
Řešení dluhů s třetím subjektem	netýká se	22	4,20	22,30	10,04	9,23	9,09	54,87
	ne	13	18,46	23,80	5,13	13,94	19,23	80,56
	ano	19	9,61	22,86	7,02	18,42	27,85	85,76

Tabulka č. 22: Očekávání změn u skupin podle zadlužení a řešení dluhů (vlastní zpracování)

Pokud budeme brát na zřetel faktor zadlužení, lze říct, že respondenti, kteří uvedli, že jsou zadlužení, mají v průměru vyšší očekávání změn v kvalitě života v souvislosti s prodejem časopisu téměř ve všech dimenzích, vyjma dimenze 3 - *blízké vztahy*. V případě řešení zadlužení s třetí stranou je zajímavé zjištění, že v průměru mají ve 3 dimenzích kvality života (dimenze 3, 4 a 5) mírně vyšší očekávání změn ti respondenti, kteří své dluhy s ní řeší. U dimenze 1 a 2 mají mírně vyšší očekávání respondenti, kteří jsou zadlužení, ale svůj dluh neřeší.

Na tomto místě můžeme odpovědět na dílčí výzkumnou otázku **DO_4**. Na základě výsledků v Tabulce č. 22 lze konstatovat, že subjektivní očekávání změn podle statusu zadlužení se u respondentů různí. Celkové vyšší průměrné očekávání změn bylo zjištěno u respondentů, kteří jsou v současnosti zadlužení (83,7) než ti, kteří zadlužení nejsou (55,5). Vyšší očekávání kladných změn v souvislosti s prodejem Nového Prostoru tak možná plynou z aktuální situace zadlužení respondentů a možnosti tuto finanční tíseň prodejem street paperu (alespoň zčásti) vyřešit.

V případě řešení situace zadlužení s třetím subjektem (třetí stranou) je celkové mírně vyšší očekávání změn zjištěno u té skupiny, která řešení s třetím subjektem uvedla (85,8) než u skupiny respondentů, která účast třetí strany při řešení dluhu negovala (80,6). Zde můžeme dedukovat, že podpora třetího subjektu při řešení dluhu může u daných respondentů vyvolat vyšší míru naděje apod. Jde tedy o snížení míry vlivu některých determinantů kvality života, např. v oblasti psychologické, spirituální či jiné.

5.5 Souhrn výsledků

V interpretačním souhrnu se zaměříme na 2 hlavní výzkumné otázky, které nám zbývá zodpovědět, a zasadíme je do celkového kontextu práce.

Hlavní výzkumná otázka č. 1 byla položena ve tvaru: *Jak je subjektivně hodnocena stávající kvalita života v rámci prodejců časopisu Nový Prostor?*

Z Tabulky č. 8 lze vysledovat, že nejvyšší skór je u položky *fyzická soběstačnost* (11,0), následuje *péče o sebe sama* (10,8) a položka *práce* (10,2). Nejnižší průměr byl zaznamenán v položce *sexuální život* (4,3).

Pokud provedeme shlukování položek do dimenzí SQUALA 1 až 5, získáme následující pořadí dimenzí podle nejvyšších průměrných skórů: SQUALA2-*zdraví* (51,9), SQUALA5-*základní potřeby* (44,8), SQUALA1-*abstraktní hodnoty* (44,2) a SQUALA4-*volný čas* (38,7). Nejnižší průměrný skór byl zjištěn u SQUALA3-*blízké vztahy* (30,9). Čím je vyšší průměrná hodnota u skórů, tím výše (lépe) můžeme subjektivně deklarovat míru kvality života v dané dimenzi u respondentů.

Výsledný celkový skór je součtem 5 dimenzí (dále QOLSCORE) a může být v rozmezí 0 až 500. Ten byl u respondentů našeho výzkumného souboru stanoven v průměru 210,5.

Komparace s reprezentativním souborem Dragomirecké (el al., 2006, s. 25) reflektuje mírně zhoršení vnímání kvality života u výzkumného souboru²⁶. Hodnota výsledného skóru QOLSCORE u výzkumného souboru je přibližně o 3 body nižší než u reprezentativního souboru, tento rozdíl není významný. Významnější rozdíly ale byly zjištěny ve standardní STD odchylce u celkového skóru QOLSCORE - u výzkumného souboru je STD = 81,2, u reprezentativního souboru je STD = 42,7. Lze tvrdit, že ve výzkumném souboru se od sebe navzájem výrazněji liší jednotlivé případy v souboru zkoumaných hodnot.

K aktuálnímu vyhodnocení kvality života respondentů lze konstatovat, že v mnohem větší míře se v subjektivním hodnocení kvalit zrcadlí negativní determinanty, které ovlivňují celkovou spokojenost této sociální skupiny, ve které převažují bezdomovci nebo lidé ohrožení ztrátou přístřeší.

---

²⁶ Výsledný skór QOLSCORE u reprezentativního souboru Dragomirecké (N=308) je 213,8.

Výrazně snížená průměrná hodnota skóru byla zaznamenána u SQUALA3 - *blízké vztahy*. Tato situace může být způsobena výrazným vlivem determinálních faktorů z oblasti vztahové (přítomnost rodiny, blízkých, přátel, intimní vztahy apod.) nebo psychologické (přítomnost beznaděje, deprese apod.).

Také jsme zjistili, že subjektivní hodnocení kvality života roste se zvyšující se věkovou skupinou respondentů.

Druhá hlavní otázka k problematice očekávání změn byla položena v úvodu takto: *Jaké jsou očekávané změny v jednotlivých oblastech kvality života díky prodeji časopisu Nový Prostor u jeho prodejců?*

Zde můžeme vycházet z Tabulky č. 14 a č. 15. Tabulka č. 14 řeší očekávání změn u respondentů v 5 dimenzích, které byly shlukovány totožně jako u standardizovaného dotazníku SQUALA. Nejvyšší očekávání změn průměr odhalil v dimenzi *zdraví* (23), následují *základní potřeby* (18), *volný čas* (14), *absolutní hodnoty* (10) a *blízké vztahy* (8). Lze konstatovat, že respondenti u všech dimenzí mají optimistické očekávání změn díky prodeji časopisu, tedy v průměru předpokládají mírné zlepšení (maximum je 100 bodů). Celkový součet všech dimenzí QOL udává hodnotu +72 bodů (z možných 500). Jedná se o očekávání pozitivních změn za všechny dílčí dimenze a také v součtu QOL, byť u většiny dimenzí se jedná o průměrně nízké hodnoty v očekávání.

Pokud bychom chtěli uvést jednotlivé položky (z možných 21), kde respondenti uvedli nejvyšší subjektivní očekávání v souvislosti s nabízením časopisu, tak nejvyšší průměrný skór byl zaznamenán u položek *prostředí a bydlení* (průměr 28), *psychická pohoda* (průměr 27), *fyzická soběstačnost* (průměr 26) a *práce* (průměr 26). U více položek bylo zaznamenáno maximální rozložení hodnot mezi minimem a maximem, a to od -100 až po +100. Lze tedy usuzovat, že prodejci časopisu vkládají nejvyšší pozitivní očekávání právě do zlepšení bydlení a snaží se pomocí modulu street paper tato svá očekávání naplňovat.

Zjistili jsme, že očekávání změn v kvalitě života mezi prodejci časopisu podle lokality prodeje (Praha a Brno) se liší, výrazně vyšší očekávání mají prodejci působící v Praze. Z hlediska pohlaví mají mírně optimističtější očekávání změn muži, ale tento rozdíl není významný.

Uveďme ještě, že jsme zkoumali vztah očekávání změn ve vztahu se zadlužením respondentů, byť samotné zadlužení je řešeno mimo hlavní náplň této práce. Výrazně vyšší průměrné očekávání změn v kvalitě života mají respondenti, kteří jsou zadluženi. Tuto situaci

lze vysvětlit tím, že zapojení do sociálního modulu street paper může jistým způsobem silněji potlačovat determinační prvky právě u těch prodejců, kteří jsou zadluženi.

5.6 Limity práce

Na tomto místě je potřebné sdělit, že získávání a sběr dat mezi zvolenou sociální skupinou s sebou přinášelo určité komplikace. Přestože byli prodejci o nabízeném výzkumu informováni včas předem, omezujícím faktorem bylo jistě to, že ne všichni prodejci mohli ve stanovený den dorazit na denní centrum a s výzkumníky vyplnit dotazník.

Jistým omezením mohla být také prostorová limitace, kterou je myšlena nemožnost osobně získat data ze všech měst Česka, kde je časopis distribuován prodejci. Kvůli reálným podmínkám a možnostem (např. dopravní dostupnost, časová náročnost, apod.) byla zvolena 2 města s nejvyšším počtem prodejců. Rovněž tak je nutné brát v potaz nižší míru vstřícnosti k vyplnění dotazníku v dané sociální skupině prodejců.

Z mnoha faktických limitů omezení při realizaci výzkumu nebyla naplněna reprezentativita výzkumného souboru. Tu vnímáme jak z pohledu statistického, tak typologického. Zvláště významné je typologické hledisko, které signalizuje zastoupení takových prvků, které by odpovídaly rozložení v základním souboru (Průcha, 2014, s. 110). Výsledky našeho výzkumu tedy není možné aplikovat na celou sociální skupinu (základní soubor). Je nutné brát v potaz skutečnost, že základní soubor, který je tvořen všemi prodejci časopisu Nový Prostor, je nestálý a v průběhu roku se dynamicky mění.

Nižší počet respondentů měl také dopad na to, že ve výzkumu byly použity pouze hypotézy věcné a nikoli hypotézy statistické. Menší počet respondentů se mohl také promítnout do zpracování a analýzy výsledků - a to například ve statistice reliability u dimenzí kvality života či u reliability dimenzí v okruhu očekávání změn v kvalitě života.

Je ovšem nezbytné argumentovat i tím, že i Dragomirecká (2006) uvádí u některých dimenzí kvality života u reprezentativního souboru nižší hodnoty u koeficientů vnitřní konzistence (α), než je doporučováno odbornou literaturou.

5.7 Doporučení pro praxi

V této části práce následují doporučení pro praxi. Je ovšem problematické shrnout a aplikovat získané výsledky do praxe z důvodu různorodosti dané sociální skupiny, a to nejen věkové, ale i podle dosaženého vzdělání, podle přístupu k životu atd. Jak již bylo vyslo-

no, v rámci našeho výzkumu z technických i organizačních možností nešlo zajistit reprezentativitu. Výsledky výzkumu tudíž není možné aplikovat na celou skupinu prodejců. Přesto se pokusíme poskytnout některá doporučení pro klienty dané sociální služby.

Počátečním doporučením je podpora soudržnosti sociální skupiny prodejců, ale také každému prodejci na denním centru Nového Prostoru věnovat individuální péči s jeho problémy, jeho aktuální životní situací či alespoň u něj posilovat naději, udržovat dobrou náladu a podporovat kladné emoce. Touto podpůrnou aktivitou je možné dlouhodobým působením eliminovat či umenšit negativní determinanty, které následně mohou mít vliv na zhoršené vnímání kvality života v oblasti vztahů s lidmi. Obecně lze říci, že optimálním je udržovat přátelskou atmosféru na denních centrech Nového Prostoru a trvale pozitivně motivovat klienty.

Vhodnou možností by bylo nabídnout některým klientům, kteří výrazně negativně sebehodnotí kvalitu života, pomoc formou psychologické podpory či poradenství. Můžeme se domnívat, že podle výsledků u některých respondentů nelze vyloučit působení determinacních faktorů kvality života v psychologické oblasti (beznaděj, deprese apod.)

V souvislosti s otázkou zadlužení je vhodné s klienty častěji komunikovat na toto téma, a řešit zjištěnou finanční tíseň u prodejce časopisu i v součinnosti s dalšími příslušnými úřady (kupříkladu Úřad práce, Exekutorský úřad apod.)

Ústředním doporučením je posilování role časopisu Nový Prostor, který na svých stránkách dává publikační a informační plochu samotným prodejcům a také jejich komunitě. Ti tak mají možnost (skrže různé články, rozhovory s prodejci či vlastní autorskou tvorbou) sdělovat své postoje, názory, problémy a své životní osudy široké veřejnosti. Street papery tím plní historickou roli, neboť kromě vylepšení finanční situace prodejců je jejich posláním získávat jejich společenské uznání díky této práci. Kupující taktéž získává hlubší povědomí o této sociální komunitě přímo v samotném časopisu, který si cíleně kupuje.

ZÁVĚR

Sociální podnikání je možností nestátních neziskových organizací posílit význam vlastního hospodaření ve smyslu vytváření zdrojů pro realizaci svého poslání. Jedná se o formu podnikání, ale zároveň je naplněn projekt poslání v sociální oblasti. Sociální podniky typu Nový Prostor jsou v českém neziskovém prostoru relativní novinkou, samotní autoři myšlenky se inspirovali ve Velké Británii. Sociální firmy se zabývají tzv. sociálním podnikáním. V případě takového typu podnikání jsou potřebnými lidmi ti, kteří jsou z nejrůznějších důvodů znevýhodnění na pracovním trhu a za obvyklých podmínek mají sníženou, nebo dokonce nulovou možnost naleznout pracovní uplatnění. Organizace Nový Prostor toto naplňuje pomocí sociální služby street paper, kde převážnou klientelu tvoří bezdomovci, osoby bez přístřeší nebo lidé, ohroženi chudobou.

Zkoumáním kvality života, které představuje široký interdisciplinární obor, jsme se věnovali v této práci. Využili jsme současný trend posunu z hodnocení objektivních podmínek života k subjektivní spokojenosti s prožíváním vlastního života na úrovni jednotlivců nebo skupin, jak o tom hovoří například Heřmanová (2012, s. 180). Klienti sociální služby street paper, tedy prodejci časopisu Nový Prostor, v dotaznících sebeposuzovali podmínky vlastního života a případná očekávání změn ve svém životě na základě prodávání uvedeného časopisu.

Sebeposuzovací výzkum stávající kvality života za použití instrumentu SQUALA ukázal, že respondenti hodnotí kvalitu svého života - ve srovnání s reprezentativním souborem Dragomirecké (2006) jako lehce podprůměrnou. Na zhoršené hodnocení mají vliv determinanty kvality života, které u této sociální skupiny působí ve větší míře než u běžné populace.

Z pěti dimenzí, které byly převzaty z dotazníku SQUALA, byla nejlépe vyhodnocena oblast *zdraví*, kde respondenti subjektivně vnímali kvalitu života nejvýše, následuje dimenze *základních potřeb, abstraktních hodnot a volný čas*. Naopak nejnižší skóre měla dimenze *blízkých vztahů*. Mezi jednotlivými dílčími položkami dotazníku SQUALA sebehodnotili respondenti ve svém životě nejvýše *fyzickou soběstačnost*, následuje *péče o sebe sama, práce a svoboda*. Ve výzkumu bylo zjištěno, že subjektivní hodnocení kvality života mezi muži-prodejci a ženami-prodejkyněmi se fakticky neliší. Rovněž bylo zjištěno, že se stoupající věkovou skupinou v průměru mírně roste subjektivní spokojenost s kvalitou života.

Samostatným blokem v dotazníku bylo zjištění očekávání změn, které mohou nastat v souvislosti s prodejem časopisu Nový Prostor. V očekávání změn (z 21 možných položek) jsme zaznamenali nejvyšší průměrnou hodnotu u oblastí *prostředí a bydlení*, dále v *psychické pohodě a fyzické soběstačnosti*, následuje *práce*. Nejnižší očekávání změn bylo zjištěno v oblasti *kráasy a umění* a také u *děti*. 21 možných položek bylo kategorizováno do 5 dimenzí. Následné výsledky ukázaly, že nejvyšší očekávání změn v souvislosti s prodejem časopisu mají respondenti v dimenzi *zdraví*, následují *základní potřeby*. Nejnižší průměr měly položky, sjednocené v dimenzi *blízkých vztahů*. Srovnání očekávání změn podle pohlaví se liší, průměrnou vyšší hodnotu jsme zaznamenali u mužů-prodejců. Očekávání změn se také liší podle průměrné doby prodeje časopisu, nejvyšší celkové očekávání změn sledujeme u prodejců s délkou prodeje více než 3 roky, naopak nejnižší očekávání mají prodejci s délkou prodeje 1-3 roky.

Při výzkumu byly zjišťovány i vedlejší výzkumné otázky, které nebyly přímo náplní práce. Ty se týkaly problematiky zadlužení. Z nich vyplynulo, že přibližně dvě třetiny respondentů má v současné době dluhy. Nejčastější a zároveň hlavní příčinou jejich zadlužení byly *nepřiměřené půjčky, exekuce, ztráta zaměstnání, absence příjmů, nebo nízké finanční příjmy*. Přibližně 60 % respondentů (z těch, co dluhy přiznali) řeší svou stávající finanční situaci za pomoci třetí osoby (či třetího subjektu).

Výsledky našeho výzkumu není možné aplikovat na celou skupinu prodejců časopisu Nový Prostor. Z mnoha omezení při realizaci výzkumu nebyla naplněna podmínka reprezentativity výzkumného souboru.

Díky distribuci časopisu se klienti sociální služby street paper mohou integrovat do sociální služby, která se jim snaží v problematických chvílích života v maximální možné míře pomoci. Je možné říct, že respondenti očekávají pozitivní změny díky modulu street paper a za pomoci této sociální služby aktivně participují na své sebeaktualizaci.

Klienti mají možnost díky prodeji časopisu Nový Prostor zvýšit své šance uplatnit se na trhu práce, pomocí prodeje si trénují pracovní návyky a dovednosti. Nedílnou součástí je také udržování a rozvíjení pracovních dovedností a návyků. Cílem sociální služby pouličního prodeje časopisu je zastavení ekonomického a společenského propadu, které klienty mohou přivádět do následných větších problémů. Nový Prostor díky modulu *street paper* svou práci plní svědomitě, neboť časopis vychází 20 let a jeho prodejnost se pohybuje kolem 14 000 kusů za číslo. Z každého prodaného výtisku mají užitek přímo jeho prodejci.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ALTENBUCHNER, Amelie, Marie-Theres MELZL a Helena Sophie SONNTAG. Erfüllen Straßenzeitungen ihren Auftrag?. *Sozial Extra*. 2018, (4), 65-70. Dostupné také z: <https://doi.org/10.1007/s12054-018-0055-x>
- [2] BARTÁK, Miroslav. *Zdravotní stav populace bezdomovců v ČR a jeho determinanty I.: (bezdomovství v zrcadle veřejné politiky)*. Kostelec nad Černými lesy: Institut zdravotní politiky a ekonomiky, 2004. ISBN 80-86625-35-4.
- [3] BUCHTOVÁ, Božena. Kvalita života dlouhodobě nezaměstnaných. In: *Psychológia práce pred vstupom Slovenska do Európskej únie*. Košice: Společenskovedný ústav SAV, 2004, s. 75-91. ISBN 80-967182-3-1.
- [4] ČESKO. Zákon č. 108 ze dne 14. března 2006 o sociálních službách, a o změně a doplnění dalších zákonů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, částka 37, s. 1257 - 1289. ISSN 1211-1244.
- [5] DODGE, Chris. Words on the Street: Homeless People's Newspapers. *American Libraries*. Chicago: American Library Association, 1999, (7), 60-62. ISSN 0002-9769.
- [6] DRAGOMIRECKÁ, Eva. *SQUALA: Subjective quality of life analysis: příručka pro uživatele české verze Dotazníku subjektivní kvality života SQUALA*. Praha: Psychiatrické centrum, 2006. ISBN 80-85121-82-4.
- [7] FRONEK, Josef. *Anglicko-český slovník*. Voznice: LEDA, spol. s r. o. 1998. ISBN 80-85927-13-6.
- [8] GAC SPOL. S R. O. *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR*. [online]. Praha, 2015, [cit. 2018-11-03]. Dostupné z: http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/Analyza_socialne_vyloucenych_lokalit_GAC.pdf
- [9] GORDON, David. *Indicators of Poverty & Hunger* [online]. [cit. 2018-12-09]. Dostupné z: http://www.un.org/esa/socdev/unyin/documents/ydiDavidGordon_poverty.pdf
- [10] GREEN, Norma Fay. *Trying to write a history of the role of street newspapers in the social movement to alleviate poverty and homelessness*. Case Western University, Cleveland, July, 1999. 4th conference of North American Street Newspaper Association. Street Paper Focus Group. Retrieved 13 March, 2009.

- [11] HNILICOVÁ, Helena, 2005. Kvalita života a její význam pro medicínu a zdravotnictví. In: PAYNE, Jan. *Kvalita života a zdraví*. Praha: Triton, s. 205-216. ISBN 80-7254-657-0.
- [12] FITZPATRICK, Suzanne, 2000, cit. podle BARTÁK, Miroslav, 2004. *Zdravotní stav populace bezdomovců v ČR a jeho determinanty I.: (bezdomovství v zrcadle veřejné politiky)*. Kostelec nad Černými lesy: Institut zdravotní politiky a ekonomiky. ISBN 80-86625-35-4.
- [13] HANKS, Sinead a Teresa SWITHINBANK. The Big Issue and other street papers: a response to homelessness. *Environment and Urbanization*. London, 1997, 9(9), 149-158. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/095624789700900112>
- [14] HRADECKÝ, Ilja, 2007. *Definice a typologie bezdomovství: [zpráva o realizaci aktivity č. 1 projektu Strategie sociální inkluze bezdomovců v ČR]*. Praha: Pro Sdružení azylových domů vydala Naděje. ISBN 978-80-86451-13-8.
- [15] CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5326-3.
- [16] CHRASTINA, Jan et al., 2014. RESULTS OF SUBJECTIVE QUALITY OF LIFE RESEARCH USING SQUALA STANDARDIZED QUESTIONNAIRE. *Profese online: Recenzovaný časopis pro zdravotnické obory* [online]. 7(1), 1-8 [cit. 2019-02-14]. DOI: 10.5507/pol.2014.001. ISSN 18034330. Dostupné z: <http://profeseonline.upol.cz/doi/10.5507/pol.2014.001.html>
- [17] INSP: *International network of street papers* [online]. © 2018 [cit. 2018-11-09]. Dostupné z: <https://insp.ngo>
- [18] Integrovaný program. *Naděje*. [online]. ©2018 [cit. 2018-11-14]. Dostupné z: https://www.nadeje.cz/integracni_program
- [19] KELLER, Jan. *Exkluze jako sociální problém a jako otázka metodologická*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2014. ISBN 978-80-7464-490-0.
- [20] KOPŘIVOVÁ, Jana. Prodejcem ze zoufalství. *Sociální práce: Časopis pro teorii, praxi a vzdělávání v sociální práci*. Brno, 2006, 6(4), 30-32. ISSN 1213-6204.
- [21] KNOTOVÁ, Dana. *Úvod do sociální pedagogiky: studijní texty pro studenty oboru sociální pedagogika*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-7077-6.

- [22] KŘIVOHLAVÝ, Jaro. Kvalita života. *Sborník příspěvků z konference Kvalita života v Třeboni 25. 10. 2004*. Kostelec nad Černými lesy, Institut zdravotní politiky a ekonomiky, 2004. ISBN 80-86625-20-6.
- [23] KŘIVOHLAVÝ, Jaro, 2001 cit. podle VAĐUROVÁ, Helena a Pavel MÜHLPACHR. *Kvalita života: teoretická a metodologická východiska*. Brno: Masarykova univerzita, 2005. ISBN 80-210-3754-7.
- [24] LINDOVSKÁ, Eliška. Způsoby zvládání obtížných situací v kontextu bezdomovectví. *Sociální práce: nabízíme spojení teorie s praxí*. Brno. 2013, 13(4), 110-124. ISSN 1213-6204.
- [25] LUŽNÝ, Jan. Jak zjišťovat kvalitu života u pacientů s demencí?. *Cognitive Remediation Journal*. Brno: Host, 2013, (2), 12-20. ISSN 1805-7225.
- [26] MPSV. *Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020*. Praha: MPSV, 2013, 68 s. ISBN 978-80-7421-072-3. Dostupné také z: <http://www.mpsv.cz/cs/16156>
- [27] NOVÝ PROSTOR. *Výroční zpráva rok 2017* [online]. ©2018a [cit. 2018-11-09]. Dostupné z: http://novyprostor.cz/download/vyrocní_zpravy/2017.pdf
- [28] PLEACE, Nicholas. *Evropská příručka Bydlení především*. Praha: Úřad Vlády ČR, 2017. ISBN 978-80-7440-159-6.
- [29] MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-368-0.
- [30] MATOUŠEK, Oldřich. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0041-3.
- [31] MATOUŠEK, Oldřich, KŘIŠŤAN, Alois, ed. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.
- [32] MAREK, Jakub, Aleš STRNAD a Lucie HOTOVCOVÁ. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0090-1.
- [33] MAREŠ, Petr, Ladislav RABUŠIC a Petr SOUKUP. *Analýza sociálněvědních dat (nejen) v SPSS*. Brno: Masarykova univerzita, 2015, 508 s. ISBN 978-80-210-6362-4.
- [34] MÉSZÁROS, Peter. *Sociální podnikání: 10 úspěšných příkladů z Evropy*. Praha: Nový prostor, 2008. ISBN 978-809-0399-013.

- [35] NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti: jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-741-8.
- [36] NEDOMOVÁ, Eva a Marie ŠPILÁČKOVÁ. Chudoba, definování a možnosti jejího měření. *Fórum sociální politiky*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2014, (1), 2 - 8. ISSN 1802-5854.
- [37] O nás. *Nový Prostor* [online]. Praha: Nový Prostor, ©2018b [cit. 2018-11-30]. Dostupné z: <http://novyprostor.cz/o-nas>
- [38] O nás. *Nota bene* [online]. Bratislava: Proti prúdu, ©2018 [cit. 2018-11-13]. Dostupné z: <http://www.notabene.sk/?o-nas>
- [39] Prodejci a prodejní místa. *Nový Prostor* [online]. Praha: Nový Prostor, ©2018c [cit. 2018-12-15]. Dostupné z: <http://novyprostor.cz/prodejci-a-prodejni-mista>
- [40] PRŮDKOVÁ, Táňa a Přemysl NOVOTNÝ. *Bezdomovectví*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-100-0.
- [41] PRŮCHA, Jan. *Andragogický výzkum*. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5232-7.
- [42] *Sdružení Azylových domů v ČR*. [online]. ©2018 [cit. 2018-11-11]. Dostupné z: www.azylovedomy.cz
- [43] SKARIBIKU, Petr. Faktum vs. Biss: Dvakrát docela jiný pokus o dokonalost. *Nový Prostor*. Praha, 2005, (243), 28 - 31.
- [44] SKARIBIKU, Petr. Megaphon vs. Nota bene: Afričtí skororakušané a bratislavská deprese. *Nový Prostor*. Praha, 2005, (241), 28 - 31.
- [45] Sociální bydlení. *Armáda spásy*. [online]. ©2018 [cit. 2018-11-13]. Dostupné z: <https://www.armadaspasy.cz/pomahame-vam/socialni-bydleni/>
- [46] ŠOLCOVÁ, Iva a Vladimír KEBZA. Kvalita života v psychologii: Osobní pohoda (well-being), její determinanty a prediktory. *Sborník příspěvků z konference Kvalita života v Třeboni 25. 10. 2004*. Kostelec nad Černými lesy, Institut zdravotní politiky a ekonomiky, 2004. ISBN 80-86625-20-6.
- [47] ŠUBRT, Jiří. *Soudobá sociologie VI: oblasti a specializace*. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-2462-558-4.

- [48] TOMEŠ, Igor. Proměny obsahu sociální práce a náročnosti profese sociálních pracovníků. *Fórum sociální práce*. Praha: FF Univerzita Karlova, 2015, (2), 53-65. ISSN 2336-6664.
- [49] VAĎUROVÁ, Helena a Pavel MÜHLPACHR. *Kvalita života: teoretická a metodologická východiska*. Brno: Masarykova univerzita, 2005. ISBN 80-210-3754-7..
- [50] VÁGNEROVÁ, Marie, Ladislav CSÉMY a Jakub MAREK. *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2209-5.
- [51] VESELÁ, Monika, 2019. Jen krůček k válce: Jak se z Patrona stal Nový Prostor. *Nový Prostor*. Praha: Nový Prostor, (530), 4. ISSN 1213-1911.
- [52] VYCHODILOVÁ, Markéta. Sociální šetření u osob bez přístřeší. *Zpravodaj sociální práce*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2018, č. 3, s. 23-28. ISBN 978-80-7421-150-8.
- [53] VYROUBALOVÁ, Martina. *Až pětina bezdomovců ještě není 30 let. Tíží je dluhy, chybí sociální byty*. IDNES.CZ [online]. Mafra, 2018-04-01 [cit. 2018-10-27]. Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/bezdomovci-mladi-lide-socialni-znevychodzeni-f3f-domaci.aspx?c=A180222_150302_domaci_mav
- [54] Why beggars are a problem for Vienna's street paper. *The Local* [online]. Stockholm: The Local Europe AB, 18. Sept 2014 [cit. 2018-12-26]. Dostupné z: <https://www.thelocal.at/20140818/why-beggars-are-a-problem-for-viennas-street-magazine>
- [55] *Zpráva o plnění Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020 za rok 2017*. Praha: MPSV, 2018, 76 s. Dostupné také z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/33906/Zprava_o_plneni_Koncepce_prevence_a_reseni_problematiky_bezdomovectvi_v_CR_do_roku_2020_za_rok_2017.pdf
- [56] ŽÁK, Stanislav, 2005. Mystika života. In: PAYNE, Jan. *Kvalita života a zdraví*. Praha: Triton, s. 137-148. ISBN 80-7254-657-0.

JINÉ ZDROJE

- [1] Soukromý rozhovor s Janem ŠTĚPÁNKEM, šéfredaktorem časopisu Nový Prostor, Praha, 2018-08-27.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

GaČR	Grantová agentura České republiky
INSP	International Network of Street Papers
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MZČR	Ministerstvo zdravotnictví České republiky
např.	Například
NP	Nový Prostor
o.p.s.	Obecně prospěšná společnost
QOL	Quality of Life, kvalita života
s.r.o.	Společnost ručením omezeným
STD	Standardní (směrodatná) odchylka
sv.	Svatého

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1: Příčiny bezdomovectví (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 18)	23
Obrázek č. 2: Statistika street paperů, zastřešených mezinárodní organizací INSP (INSP, 2018)	33
Obrázek č. 3: Titulní stránky některých čísel časopisu (Nový Prostor, 2018a, s. 8)	40
Obrázek č. 4: Maslowova hierarchie potřeb (vlastní zpracování)	41
Obrázek č. 5: Motivační typy hodnot (Hnilica in Payne, 2005, s. 375)	44
Obrázek č. 6: Životní kvality a kvalitní život (Balcar in Payne, 2005, s. 255).....	49

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1: Typologie bezdomovectví podle ETHOS (podle Hradeckého, 2007, s. 32-33)	21
Tabulka č. 2: Integrovaný náhled na vznik sociální situace bezdomovectví (Fitzpatrick, 2000, cit. podle Barták, 2004, s. 27).....	24
Tabulka č. 3: Čtyři kvality života (Veenhoven in Matoušek, 2013, s. 223).....	42
Tabulka č. 4: Taxonomie definic kvality života podle dimenzí (Heřmanová, 2006, s. 13)	43
Tabulka č. 5: Základní determinanty kvalita života (Lužný, 2013, s. 14).....	48
Tabulka č. 6: Základní statistiky pro jednotlivé položky při hodnocení důležitosti (vlastní zpracování podle Dragomirecké, 2006, s. 27).....	62
Tabulka č. 7: Základní statistiky pro jednotlivé položky při hodnocení spokojenosti (vlastní zpracování podle Dragomirecké, 2006, s. 26).....	62
Tabulka č. 8: Parciální skóry pro jednotlivé položky SQUALY (vlastní zpracování podle Dragomirecké, 2006, s. 25).....	64
Tabulka č. 9: Skóry v jednotlivých dimenzích (vlastní zpracování podle Dragomirecké, 2006, s. 24).....	65
Tabulka č. 10: Reliabilita u důležitosti a spokojenosti v části dotazníku SQUALA (vlastní zpracování podle Dragomirecké, 2006, s. 26).....	65
Tabulka č. 11: Reliabilita za jednotlivé dimenze dotazníku SQUALA	66
Tabulka č. 12: Celkový skór SQUALA 1-5 v podle demografických hledisek	67
Tabulka č. 13: Statistiky pro jednotlivé položky při hodnocení očekávání.....	70
Tabulka č. 14: Celkové skóry v jednotlivých dimenzích v bloku očekávání	71
Tabulka č. 15: Reliabilita v očekávání změn u dimenzí.....	72
Tabulka č. 16: Výsledky <i>očekávání změn</i> podle demografických hledisek	72
Tabulka č. 17: Výsledky <i>očekávání změn</i> dvou skupin vytvořené pro shlukovou analýzu.....	75
Tabulka č. 18: Pearsonův koeficient korelace tří proměnných.....	76
Tabulka č. 19: Zadlužení respondentů	77
Tabulka č. 20: Nejzásadnější důvod zadlužení u respondentů	78
Tabulka č. 21: Řešení zadlužení u věřitelů s třetím subjektem.....	78
Tabulka č. 22: Očekávání změn u skupin podle zadlužení a řešení dluhů	79

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1: Komparace stávajícího subjektivního hodnocení kvality života u věkových skupin	67
Graf č. 2: Komparace výzkumného a reprezentativního souboru v jednotlivých dimenzích dotazníku SQUALA	69
Graf č. 3: Komparace očekávání změn u mužů a žen u výzkumného souboru	73
Graf č. 4: Očekávání možných změn u respondentů podle délky prodeje časopisu	74
Graf č. 5: Pohlaví respondentů.....	101
Graf č. 6: Věkové rozložení respondentů	101
Graf č. 7: Dosažené vzdělání respondentů	101
Graf č. 8: Délka prodeje časopisu respondenty na ulici (v letech).....	102

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Informovaný souhlas o uvedení názvu organizace v DP	96
Příloha P II: Dotazník kvality života pro prodejce časopisu	97
Příloha P III: Demografické údaje k výzkumnému souboru - grafy.....	101

PŘÍLOHA P I: INFORMOVANÝ SOUHLAS O UVEDENÍ NÁZVU ORGANIZACE V DP

Informovaný souhlas o uvedení názvu organizace v diplomové práci

Diplomová práce na téma:

Psaní diplomové práce, včetně provedení výzkumu bude probíhat pro účely zpracování diplomové práce, vedené na Fakultě sociálních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, v akademickém roce 2018/2019.

Diplomová práce bude vypracována studentem Bc. Martinem Němečkem.

„Souhlasím s explicitním použitím názvu organizace - Nový Prostor, z.ú. - pro zpracování diplomové práce, jenž může být použit ve všech částech této práce.“

V Praze dne: 29.8.2018

.....
Jan Štěpánek
šéfredaktor časopisu

Za organizaci: NOVÝ PROSTOR

PŘÍLOHA P II: DOTAZNÍK

Dotazník pro prodejce Nového Prostoru (anonymní dotazník)

Stránka 1 z 4

Dotazník kvality života pro prodejce časopisu NP

Vážený pane, vážená paní,
cílem tohoto dotazníku je hodnocení kvality života.

V první části dotazníku Vás prosíme, abyste vyplnil/-a demografické údaje. Ve druhé části odpovíte, prosím, jaké hodnoty považujete v životě za důležité, jak si jich ceníte. Ve třetí části bychom rádi zjistili, nakolik jste Vy osobně spokojen/-a v různých oblastech životních hodnot. Ve čtvrté části nás zajímá, jaká očekávání máte ve vztahu ke změně kvality Vašeho života díky prodeji NP. V páté části vám bude položeno několik otázek k problematice zadlužení.

Odpovědi jsou anonymní a důvěrné. Následné počítačové zpracování bude omezeno jen na anonymní vyhodnocení získaných údajů pro účely psaní vysokoškolské práce, v žádném případě získaná data nebudou použita k žádným jiným účelům.

Děkuji Vám za Vaši vstřícnost.

=====DEMOGRAFICKÉ ÚDAJE O RESPONDENTOVÍ=====

Každou otázku zodpovíte vepsáním znaku X do patřičného rámečku, volte jen jednu z možností.

A/ POHLAVÍ

muž

žena

jiné

B/ VÁŠ AKTUÁLNÍ VĚK

Vypište : ..... let

C/ VAŠE NEJVYŠŠÍ DOSAŽENÉ VZDĚLÁNÍ

základní (i vč. ne-
dokonč. základního)

vyučen/-a, příp.
SŠ bez maturity

SŠ s maturitou

vysokoškolské

D/ LOKALITA PRODEJE ČASOPISU NP

Praha

Brno

E/ JAK DLOUHO NABÍZÍTE/PRODÁVÁTE ČASOPIS NOVÝ PROSTOR?

méně než 1 rok

1 - 3 roky

déle než 3 roky

=====HODNOCENÍ DŮLEŽITOSTI=====

V tabulce proškrtněte (např. znakem **X**) u každého řádku „**důležitost**“, kterou ve svém životě přisuzujete níže uvedeným oblastem. Odpovídáte na to, jaké hodnoty **považujete aktuálně za důležité**.

	nezbytné	velmi důležité	středně důležité	málo důležité	bez- významné
1) být zdravý					
2) být fyzicky soběstačný					
3) cítit se psychicky dobře					
4) příjemné prostředí a bydlení					
5) dobře spát					
6) rodinné vztahy					
7) vztahy s ostatními lidmi					
8) vychovávat děti nebo vnuky					
9) postarat se o sebe					
10) milovat a být milován					
11) mít sexuální život					
12) odpočívat ve volném čase					
13) mít koníčky (ve volném čase)					
14) být v bezpečí					
15) práce					
16) spravedlivost					
17) svoboda					
18) krása a umění					
19) pravda					
20) peníze					
21) dobré jídlo					

Je ještě něco jiného, co považujete v životě za důležité? Případně uveďte:

.....

.....

===== **HODNOCENÍ SPOKOJENOSTI** =====

Posuďte, do jaké míry se cítíte v uvedených oblastech svého života **aktuálně spokojen/-a**, a proškrtněte (např. znakem **X**) v každém řádku příslušné okénko, které odpovídá míře Vašeho citění.

	zcela spokojen/a	velmi spokojen/a	spíše spokojen/a	nespo- kojen/a	velmi zklamán/a
22) zdraví					
23) fyzická soběstačnost					
24) psychická pohoda					
25) prostředí a bydlení					
26) spánek					
27) rodinné vztahy					
28) vztahy s ostatními lidmi					
29) děti					
30) péče o sebe sama					
31) láska					
32) sexuální život					
33) odpočinek					
34) koníčky					
35) pocit bezpečí					
36) práce					
37) spravedlnost					
38) svoboda					
39) krása a umění					
40) pravda					
41) peníze					
42) jídlo					

===== **VYJÁDŘENÍ OČEKÁVÁNÍ** =====

Vyjádřete, v jakých oblastech kvality Vašeho života **očekáváte změnu** díky možnosti prodávat časopis NP? Proškrtněte v každém řádku příslušné okénko, které odpovídá míře Vašeho citění.

	Výrazné zhoršení	Částečné zhoršení	Beze změny	Částečné zlepšení	Výrazné zlepšení
43) zdraví					
44) fyzická soběstačnost					
45) psychická pohoda					
46) prostředí a bydlení					
47) spánek					
48) rodinné vztahy					
49) vztahy s ostatními lidmi					

50) děti					
51) péče o sebe sama					
52) láska					
53) sexuální život					
54) odpočinek					
55) koníčky					
56) pocit bezpečí					
57) práce					
58) spravedlnost					
59) svoboda					
60) krása a umění					
61) pravda					
62) peníze					
63) jídlo					

===== **Zadlužení** =====

Každou otázku zodpovězte vepsáním znaku X do patřičného rámečku, volte jen jednu z možností.

F/ Jste v současnosti zadlužen/-á?

ano

ne

nechci sdělit

Pozor! Pokud byla u této otázky Vaše odpověď NE či NECHCI SDĚLIT, na otázku G) a H) již neodpovídejte a ukončete vyplňování dotazníku.

G/ Proč u vás dluhy vznikly? Uveďte jen jednu možnost - v případě více důvodů uveďte ten nejzásadnější.

ztráta zaměstnání, dlouhodobě bez příjmů

exekuce, nepřiměřená půjčka, zabavení majetku

nízký finanční příjem (např. minimální mzda, nízký inv. důchod)

rozvod, příp. finanční vyrovnání po rozvodu

alkoholismus, kouření, návykové látky

hraní hazardních her

dlouhodobá či vážná nemoc

jiné důvody, případně vypište: .....

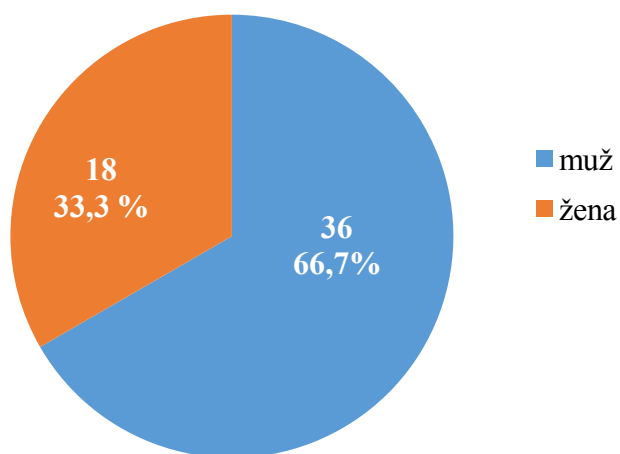
H/ Řešíte Vaše zadlužení s třetí stranou (exekutor, finanční úřad, sociální pracovník, apod.)?

ano

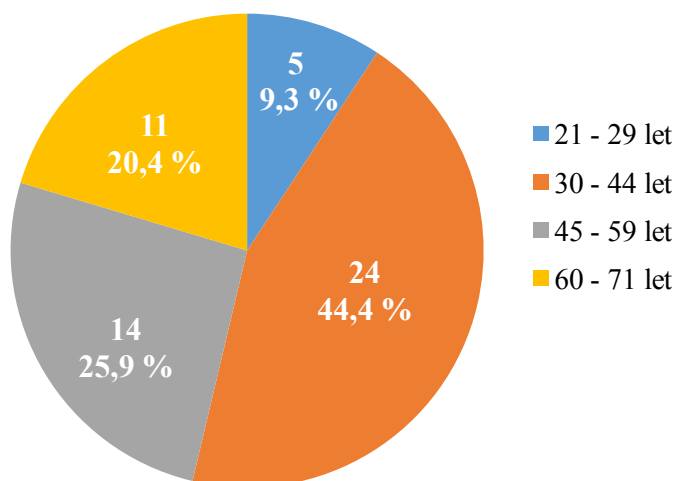
ne

Děkuji vám za čas, který jste dotazníku věnovali a vyplnili jej.

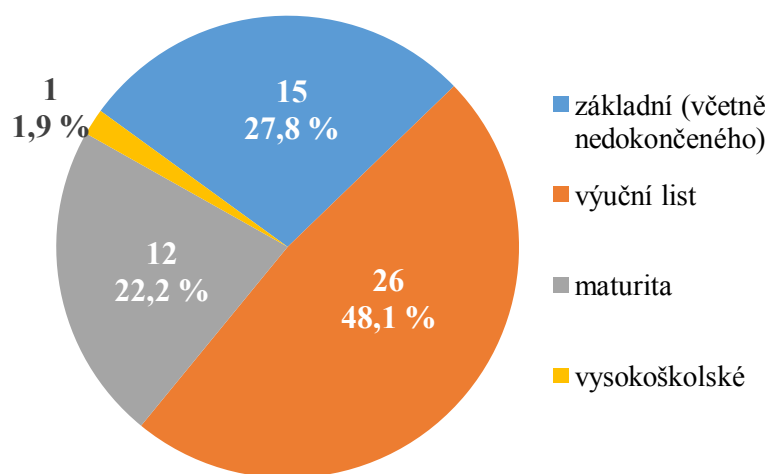
PŘÍLOHA P III: DEMOGRAFICKÉ ÚDAJE - GRAFY

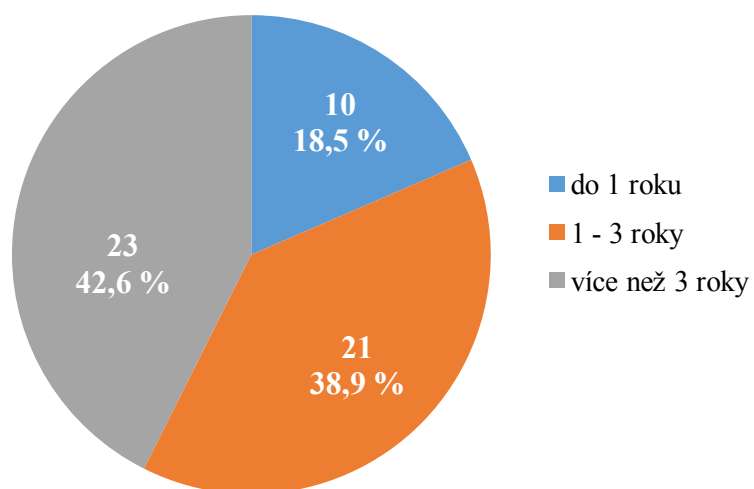
Graf č. 5: Pohlaví respondentů

Graf č. 6: Věkové rozložení respondentů

Graf č. 7: Dosažené vzdělání respondentů

Graf č. 8: Délka prodeje časopisu respondenty na ulici (v letech)